

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus

Aija Puumalainen

TRAUMAINFORMOITUA KOHTAAMISKULTTUURIA
ALAKOULUIHIN

Opinnäytetyö
Marraskuu 2021

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2021
Sosiaalialan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Aija Puumalainen

Nimeke
Traumainformoitua kohtaamiskulttuuria alakouluihin

Toimeksiantaja
Lasinen lapsuus

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli auttaa lapsia, jotka kärsivät haitallisesta päihteiden käytöstä perheessä. Opinnäytetyön tavoitteena oli antaa alakoulun ammattilaisille tietoa ja ymmärrystä sekä työkaluja kohdata ja auttaa päihdeympäristössä kasvavaa lasta traumainformatiivista ajattelumallia käyttäen. Tavoitteena oli myös edistää ammattilaisten tietoisuutta lisääntyneestä ilmiöstä yhtiskunnassamme – päihteidenkäytöstä lapsiperheissä. Opinnäytetyön tuotoksena valmistui sähköinen Armas-materiaalipakki.

Toiminnallisen opinnäytetyön keskeiset menetelmät olivat sähköiset kyselylomakkeet alakoulun ammattilaisille, materiaalipakin testaaminen kolmen viikon ajan alakouluympäristössä ja keskusteleva työpaja opinnäytetyöprosessin toimijoiden kanssa. Palautetta kerättiin opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa muun muassa palautekyselylomakkeella.

Alakoulun ammattilaiset kokivat prosessiin osallistumisen auttaneen heitä ymmärtämään oppilaiden perheiden tilannetta uudesta näkökulmasta. Vastauksista ilmeni ammattilaisten eri keinojen monipuolistuminen kohdata ja auttaa lasta. Ammattilaiset kokivat materiaalipakin olevan käyttökelpoinen kaikkien lasten kanssa. Opinnäytetyöprosessiin osallistuminen herätteli ammattilaisia muistamaan jokaisen lapsen kohtaamisen merkityksellisyyden jokaisena koulupäivänä.

Kieli
Suomi

Sivuja 87
Liitteet 2
Liitesivumäärä 21

Asiasanat

päihdeympäristö, alakouluikäinen lapsi, traumainformatiivinen kohtaaminen, traumaymmärrys, lapsuuden haitalliset elämäkokemukset, polyvagaaliteoria

THESIS
November 2021
Degree Program in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Aija Puumalainen

Title
Trauma-informed encounter culture to primary schools

Commissioned by
Glass childhood

Abstract

The purpose of this thesis was to help children suffering of substance misuse within the families. Target was to issue tools, information and understanding for professionals working in the primary school to encounter and help children living in intoxicant environment using trauma informative way of thinking. Aim was also to promote the understanding of how general substance misuse is within the families. As a result of this thesis, electronic Armas-material library was created.

The main methods of this functional thesis were electronic questionnaires for professionals working in primary school, testing of Armas-material library for period of three weeks in the primary school and conversational workshop with the principals of the thesis. Feedback was gathered in the different phases of theses using for example feedback surveys.

Professionals working in the primary school experienced that their involvement to this process helped them to understand the situation of families from a different point of view. Answers also revealed they have got more tools to encounter and help children. Armas-material library was found useful to use with all children. Involvement to this thesis reminded professionals how important the meeting of each child is at every single day.

Language

Finnish

Pages 87

Appendices 2

Pages of Appendices 21

Keywords

Intoxicant environment, primary school age, trauma-informed encounter, trauma understanding, adverse childhood experience, polyvagal theory

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Alakouluikäinen lapsi päihdeympäristössä.....	7
2.1	Lapsen arki päihteiden varjostamassa kasvuympäristössä	7
2.2	Vanhemman päihteidenkäytön vaikutus alakouluikäiseen.....	8
3	Alakouluikäisen lapsen kohtaaminen alakoulussa	12
3.1	Turvallisuuden kokemus ja vahvuudet auttavat selviytymään	12
3.2	Kohtaamisen menetelmänä toiminnallisuus.....	15
4	Traumainformatiivinen kohtaaminen alakoulussa	17
4.1	Traumaymmärryksen merkitys.....	17
4.2	Kiintymyssuhde turvallisuuden perusta.....	20
4.3	Lapsuuden haitalliset kokemukset (ACE)	22
4.4	Polyvagaaliteoria	24
4.5	Echo Training -malli traumainformoitua tukea lapselle	28
5	Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheesta	33
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä.....	37
7	Kuvaus toimeksiantajasta	38
8	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat.....	39
8.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	39
8.2	Prosessimalli.....	40
8.3	Kehittämisen ja osallistamisen menetelmät	42
8.4	Tiedonkeruumenetelmät	44
8.5	Arviointimenetelmät	50
9	Opinnäytetyön prosessi	52
9.1	Aloitus- ja suunnitteluvaihe	52
9.2	Työstämis- ja tarkistusvaihe.....	54
9.3	Viimeistelyvaihe	56
10	Tuotoksena Armas-materiaalipakki.....	57
10.1	Ammattilaisten tarpeet.....	57
10.2	Kuvaus Armas-materiaalipakista	60
10.3	Traumainformatiivinen työote alakoulussa -osio	62
10.4	Lapsen kohtaaminen ja auttaminen -osio	65
10.5	Tietoa päihteistä -osio.....	66
10.6	Armas-materiaalipakin arviointi.....	67
11	Pohdinta.....	68
11.1	Johtopäätökset	68
11.2	Opinnäytetyön eettisyys.....	71
11.3	Opinnäytetyön luotettavuus	74
11.4	Ammatillinen kasvu.....	78
11.5	Jatkokehitysmahdollisuudet	80

Liitteet

Liite 1	Kysely alakoulun henkilöstölle
Liite 2	Palautekysely

1 Johdanto

Tässä koulussa sinä olet tärkeä, sinä olet kunnioitettu, sinä olet rakastettu, ja sinä olet syy, miksi me aikuiset olemme täällä (Leskisenoja & Sandberg 2019, 49).

Tätä opinnäytetyötä työstäessäni huomioni kiinnittyi Eliisa Leskisenojan ja Erja Sandbergin (2019) yllä esitettyihin sanoihin. Teoksessaan he käsittelevät kouluympäristön ammattilaisten mahdollisuutta työorientaatiota muuttamalla tukea ja vahvistaa tulevaisuuden aikuisten hyvinvointia. Sanojen sisältö vie ajatukset suoraan kouluympäristöön ja siihen, kuinka jokaisen vahvistuminen alkaa kohtaamisesta (Leskisenoja & Sandberg 2019, 49). Tässä kohtauksessa alakoulun ammattilainen pyrkii ymmärtämään lasta ja näkemään jotain, mitä lapsen sanat eivät riitä kertomaan. Jokaisella meistä on suuri tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi iästä riippumatta. Siihen on erityinen tarve silloin, kun kotiympäristö ei kykene tarpeeseemme vastaamaan. Alakoulun ammattilainen kohtaa toimenkuvassaan jokaisen lapsen ja vieläpä pitkän aikaa. Hän pystyy pienillä asioilla näyttämään, että välittää, ja sitä kautta vahvistamaan haastavassa elämäntilanteessa olevia lapsia, joiden arkea varjostaa perheessä käytettävät päihteet. Alakoulun ammattilaisen kohtaamisella on erityinen merkitys juuri näiden lasten kasvulle ja kehitykselle.

Suomalaisessa yhteiskunnassa käytetään päihteitä hyvin runsaasti. Tilanne on haastava ja huolestuttava lasten näkökulmasta tarkasteltuna, sillä useat heistä elävät lapsuutensa päihteitä haitallisesti käyttävien huoltajiensa kanssa (Takala & Roine 2013, 24; Raitasalo 2018, 125). COVID-19-pandemia pahentaa entisestään heidän tilannettaan selviytyä perheessä, jossa päihteitä käytetään haitallisesti. Monissa perheissä päihdeongelma on pahentunut molempien huoltajien lisääntyneen päihteiden käytön seurauksena, ja päihteiden käyttö on siirtynyt koteihin (Ahlström 2013, 70). Toisesta näkökulmasta tarkasteltuna yhteiskunnallisella tasolla ollaan ongelmatilanteessa, koska ennaltaehkäisevään työhön kouluympäristöissä ei ole tarpeeksi rahaa.

Lasinen lapsuus -toiminta on yli 30-vuoden ajan tehnyt laajaa auttamistyötä sellaisten perheiden parissa, joissa käytetään haitallisesti päihteitä. Opinnäytetyöni idea syntyi mielenkiinnostani ja aidosta halustani auttaa lapsia, jotka elävät perheissä, joissa käytetään haitallisesti päihteitä. Otin yhteyttä syksyllä 2020 A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus -toimintaan, joka oli innostunut aihealueestani. He suostuivat mielellään toimeksiantajan rooliin. Yhteisen keskustelun ja yhteistyön kautta päädyin opinnäytetyöni tarkentuneeseen aiheeseen.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli auttaa lapsia, jotka kasvavat perheissä, joissa käytetään haitallisesti päihteitä. Tein sen auttamalla alakoulun ammattilaisia kohtaamaan ja auttamaan näitä lapsia. Halusin opinnäytetyöni kautta viedä alakouluympäristöön traumainformoidun työorientaation, joka kantaa ja vahvistaa kaikkia lapsia ja myös aikuisia. Halusin olla osa tätä kehittämistyötä ja rakensin sähköisen materiaalipakin, joka jää tulevaisuudessa ammattilaisten tueksi auttamaan haastavassa elämäntilanteessa olevien lasten lisäksi kaikkia lapsia.

Opinnäytetyöprosessi mukailee Salosen (2013, 20) konstruktivistista mallia. Opinnäytetyöni tuotoksena syntyi sähköinen materiaalipakki, joka on kohdistettu kaikille alakouluympäristössä toimiville aikuisille ja lapsille. Opinnäytetyöprosessin toiminnallinen osuus koostuu alakoulun ammattilaisten tarvekyselystä, Armas-materiaalipakin kokoamisesta ja sen testaamisesta palautteen muodossa ammattilaisten toimesta kouluympäristössä. Lisäksi prosessiin kuului Armas-materiaalipakin sisällön rakentaminen keskustelevaa työpajatyöskentelyä apuna käyttäen.

2 Alakouluikäinen lapsi päihdeympäristössä

2.1 Lapsen arki päihteiden varjostamassa kasvuympäristössä

Suomalaisten tyypillisin alkoholin juomispaikka on kotiympäristö (Warpenius & Mäkelä 2018, 112) – juuri siellä missä lapset ovat iltaisin. Joka neljännen suomalaisen lapsuudenkodissa on esiintynyt haitallista päihteidenkäyttöä (Simonen, Pirskanen, Kataja, Holmila & Tigerstedt 2016, 65). Huolestuttavaa lasten näkökulmasta on se, että yhä useammassa perheessä kotiympäristössä tapahtuvan haitallisen alkoholin käytön lisäksi kodin seinien sisäpuolella käyttää alkoholia molemmat vanhemmat naisten alkoholikäytön kasvun seurauksena (Ahlström 2013, 70.) Voidaan siis ajatella, että haitallinen päihteiden käyttö koskettaa jokaisessa koululuokassa useita oppilaita. Päihde määritelmänä tarkoittaa psyykkisiin toimintoihin vaikuttavia aineita, joita käytetään ilman hoidollista tavoitetta. Päihteitä ovat alkoholi, huumeet, impattavat aineet ja päihdetarkoitukseen käytettävät lääkkeet. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2020.) Usein tutkimuksissa puhutaan ainoastaan alkoholista, koska se on yleisin päihde. Huomioin opinnäytetyössäni kokonaisuudessa myös muut päihteet.

COVID-19-epidemian takia kotona vietettiin yhä enemmän aikaa, ja sen myötä alkoholin juominen kotiympäristössä on lisääntynyt. Toisia säännöllinen työssä käyminen kodin ulkopuolella on suojellut liialliselta alkoholinkäytöltä. Työn siirtyminen kotiympäristöön on vähentänyt työpaikan sosiaalista kontrollia, ja se on lisännyt entisestään alkoholinkäyttöä perheissä. (Mäkelä ym. 2020, 7.) Koronapandemian myötä perheiden pahoinvointi on lisääntynyt (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2020). Koronakriisin kielteisten vaikutusten minimoimiseksi tarvitaan kokonaisvaltainen suunnitelma lasten hyvinvoinnin turvaamisesta sekä pärjäävyyden edistämisestä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020).

Lapsen kasvuympäristössä esiintyvä päihteiden käyttö vaikuttaa heikentävästi lapsen hyvinvointiin kaikilla osa-alueilla. Päihteiden käytön seurauksena perheen arki on lapsen silmin kaoottista. Kotiolosuhteet voivat olla lapselle unta

häiritsevää tai lapsi ei pysty nukkumaan kotiolojen takia ollenkaan. Lapsen kasvu ja kehitys voi heikentyä perheessä tapahtuvan päihteiden käytön takia, ja tällä on tutkimustiedon valossa yhteys lapsen sairastavuuteen. Hyvin usein näissä perheissä esiintyy myös sairaan lapsen puutteellista kotihoitoa tai sitä ei ole ollenkaan. Lapsi myös kärsii arjen tuomasta rasituksesta ja henkisestä kuormituksesta jatkuvan stressin kokemuksena. (Holmila, Raitasalo, Autti-Rämö & Notkola 2013, 43.)

Vanhempien päihteiden käyttö aiheuttaa lapsen arkeen monia haasteita. Päihteiden varjossa arkea elävät lapset ovat kuvanneet huoleksi ja haitaksi vanhemman täyttymättömät lupaukset sekä rahattomuuden. Lasten arjessa esiintyy hyvin useissa tapauksissa myös pelkoa perheväkivallasta, vanhempien välisistä riidoista ja huoltajan puutteellisesta kyvystä huolehtia lapsesta vastuullisen aikuisen roolissa. Lapsi voi joutua myös huolehtimaan pienemmistä sisaruksista aikuisen ollessa päihtynyt. Perheen arkirytmä voi myös kadota vanhemman päihteiden käytön seurauksena, mikä heikentää lapsen kykyä suoriutua arjesta. (Holmila & Ilva 2010, 50–51.) Lapsen arkeen sisältyy vanhempien päihteiden käytön takia turvattomuutta, pelkoa ja häpeää. Hyvin usein lapsen turvallinen lapsuus jää vähäiseksi tai sitä ei ole juuri ollenkaan. (Ahlström 2013, 69.)

2.2 Vanhemman päihteidenkäytön vaikutus alakouluikäiseen

Vanhemman haitallinen päihteidenkäyttö vaikuttaa merkittävästi alakouluikäisen lapsen kehitykseen. Keskilapsuutta kuvataan 7–12 ikävuosien merkitykselliseksi kehitysvaiheeksi, jossa fyysinen kasvu, motoriikan kehitys ja aivojen kypsyminen mahdollistavat monien uusien taitojen oppimisen. Tässä kehityksen vaiheessa lapsen tietotaso lisääntyy merkittäväällä tavalla ja lapsi kykenee itsenäisempään toimintaan. Kehitysvaihetta voidaan kuvata biologisen, kognitiivisen ja sosiaalisen kehityksen tärkeäksi siirtymävaiheeksi, sillä keskilapsuudessa tapahtuvat muutokset edesauttavat lasta ottamaan entistä enemmän vastuuta omasta toiminnastaan. Ennen koulun aloitusta lapsi hallitsee monia itsestä huolehtimisen taitoja kuten esimerkiksi pukeutumisen, syömisen ja

peseytymisen. Lapsen persoonallisuus alkaa muodostua keskilapsuudessa. Persoonallisuuden kehittämisessä keskilapsuus on minäkuvan rakennuskautta. Kehitysvaiheen uudet taidot vahvistavat lapsen minäkuvaa. (Nurmi ym. 2018, 77–79.)

Huoltajien runsas alkoholinkäyttö on riskitekijä lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle haitaten huolenpitoa ja hoivaa, varhaista vuorovaikutusta sekä kiintymyssuhteen kehitystä (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2021). Huoltajien runsas päihteiden käyttö voi aiheuttaa lapselle vaikeita akuutteja tai myös kroonistuvia ongelmia suhteessa hänen kehitykseensä ja kasvuunsa. Nämä ongelmat ja haitat voivat hyvin usein seurata lasta aina aikuisikään saakka. Monissa tapauksissa päihteiden varjossa eläneet lapset näkevät ongelmiansa syyksi juuri vanhempien ongelmallisen päihteiden käytön. Kansanterveydellisen ongelman näkökulmasta tarkasteltuna lapsen saama malli päihteiden käytöstä on jo itsessään suuren luokan haittatekijä yhteiskunnallisesti. (Peltoniemi 2009, 98–99.)

Päihdeympäristön vaikutukset lapseen ovat valtavat. Lapsi elää jatkuvassa stressitilassa. Vanhempien päihteiden käytön sivusta seuraaminen ilman keinoja vaikuttaa tilanteeseen traumatisoi lasta voimakkaasti. Lapsi uskoo voivansa vaikuttaa perheen tilanteeseen esimerkiksi kiltteydellä, häiritsevällä käytöksellä, voimakkailla tunteiden purkautumisreaktioilla tai kätkemällä tunteitaan. Kun lapsi huomaakin, ettei onnistunut pyrkimyksissään, vaikuttaa tämä negatiivisesti lapsen itsetuntoon. Tilanne traumatisoi lasta, kun lapsi huomaa, ettei voikaan vaikuttaa tilanteeseen. (Holmberg 2003, 22–24.)

Päihteiden varjossa eläneet lapset ovat voineet joutua myös väkivallan uhriksi tai hyväksikäytetyksi seksuaalisesti. Lapsi joutuu myös ottamaan vastuun selviytymisestä ja arjesta, joka normaali perhetilanteissa kuuluisi aikuiselle. Hyvin usein perheissä esiintyvät päihteet ovat myös syynä perheiden hajoamiselle, joka taas aiheuttaa haasteita lapsen sosiaaliselle verkostolle läheissuhteiden ylläpitämiseksi. (Roine & Ilva 2010, 31.)

Mikäli lapsen kiintymyssuhde aikuiseen on ollut turvaton ja rikkonainen esimerkiksi perheen vanhemman päihteiden käytön seurauksena, ei lapsi kouluun tullessaan välttämättä koe voivansa luottaa opettajaan eikä kehenkään aikuiseen. Turvaton tai puutteellisesti kehittynyt kiintymyssuhde aiheuttaa lapselle vaikeutta luoda sosiaalisia suhteita ja voi vaikeuttaa myös lapsen oppimista. Kiintymyssuhteen ristiriitaisuus voi näkyä lapsen ponnisteluina saada aikuisen jakamaton huomio. Hyvin usein lapsen ponnistelut aikuisen huomiosta näyttäytyy valituksena ja kiukkukohtauksina. Lapsen tunnepitoinen käytös saattaa olla toimivin tapa saada aikuisen huomio. Toisaalta lapsi voi olla myös mallioppilas, joka reippaudellaan haluaa miellyttää aikuista, kouluympäristössä opettajaa, jotta olisi mahdollisimman pidetty tai näkymätön. Tämän kouluikäisen lapsen kuoren alle voi kätkeytyä liikaa vastuuntuntoa suhteessa kehitykseensä. (Sinkkonen 2018, 79–80.)

Lapsen haastavat kotiolot vaikuttavat suoraan selviytymiseen kouluympäristössä. Lapsen oppiminen voi olla haasteellista ja jatkuva ahdistus perheen tilanteesta voi hankaloittaa lapsen oppimista koulussa (Roine & Ilva 2010, 30–31.) Jatkuvan stressitilan vuoksi lapsen kehossa on jatkuvasti stressihormoneja (Pelkonen & Sarvela 2020, 102). Lapsi elää jatkuvassa vuoristoradassa, jossa huonot ja hyvät asiat vuorottelevat ennakoimattomasti. Useiden haittojen lisäksi päihteiden varjossa eläminen aiheuttaa lapselle kasvamisen ja kehittymisen haasteiden lisäksi vaikeuksia oppia uutta jatkuvan stressin vuoksi. Lapsen joutuessa todistamaan riitoja ja erimielisyyksiä hänen turvallisuuden tunteensa joutuu koetukselle. Hyvin usein myös lapsen itsetunto on saanut kolauksen perheessä esiintyvän ongelman takia. (Holmberg 2003, 22, 24, 28.)

Kouluiässä lapsen ajatusmaailman kehityksen myötä hän kykenee pohdiskelemaan asioita laajemmin ja myös kantaa huolta entistä enemmän omasta perheestään. Tämä lisää hänen ymmärrystään oman kodin seinien sisällä olevista ongelmien laajuudesta ja vakavuudesta. Kouluikäinen lapsi elää jatkuvassa valmiustilassa ja pyrkii ennakoimaan mahdollisia huoltajien juomisputkia. Kouluikäinen lapsi voi joutua myös tukemaan toista vanhempaa perheen ongelmien kasautuessa. Tämän ikäisen lapsen kokema häpeän tunne

oman perheen tilanteesta on musertavaa ja hän koettaa kaikin keinoin välttää asian esille tuomista. Pitkittyneet surun ja häpeän tunteet sekä apaattinen tunteettomuus kuluttavat voimavaroja ja voivat aiheuttaa täydellisen toimettomuuden (Siira & Saarinen 2021, 44). Lapsen hätää on varsin vaikea havaita. (Holmberg 2003, 28–29.)

Vanhempien päihdeongelma ei näyttäydy välttämättä lapsen elämässä heti, vaan lapsuudessa koettu trauma voi nousta pintaan vasta vuosien päästä. Suomalaisia nuoria koskevan tutkimuksen mukaan vanhempien haitallisella päihteiden käytöllä on suora yhteys lasten teini-iän mielenterveysongelmiin, päihteiden käyttöön ja koulusta syrjäytymiseen. Vanhempien päihteiden haitallinen käyttö perheessä toimii mallina lapselle. Lapsella on siis riski jäädä koko eliniän ajaksi erityisen haavoittuaiseen asemaan yhteiskunnassamme. (Raitasalo, Holmila & Jääskeläinen 2016, 83, 91.) Tämä lisää riskiä myös peria vanhempien huono-osaisuus sukupolvelta toiselle (Holmberg 2003, 12). Halusin kohdentaa opinnäytetyöni auttamaan näitä lapsia jo varhaisessa vaiheessa.

Rajasin opinnäytetyöni koskemaan alakouluympäristöä siitäkin syystä, että alakouluikäisillä lapsilla ei ole uhma- ja murrosiän tuomaa kuohuntaa, joten he ovat potentiaalinen kohderyhmä vaikuttaa asioihin. Usein kouluympäristössä kiinnitetään pinnallisesti huomiota lapsen käytöshäiriöihin ja ehkä jopa syyllistetään antaen rangaistukseksi esimerkiksi jälki-istuntoa ilman lapsen käytöksen ymmärrystä. Mitä pidemmälle lapsuudessaan ehtii, sitä enemmän vaikutuksia vanhempien haitallisella päihteiden käytöllä on. Usein yläkouluissa nuorille on jo ehtinyt kehittymään oireita kasvuympäristön vuoksi, ja tämän takia yläkoulun puolella jo hyvin usein tarvitaan esimerkiksi hoidollisia ja viranomaisen toimenpiteitä. Edellä esitetyistä näkökulmista tarkasteltuna alakouluympäristön ammattilaisilla on suurin tarve suhteessa opinnäytetyöhöni.

3 Alakouluikäisen lapsen kohtaaminen alakoulussa

3.1 Turvallisuuden kokemus ja vahvuudet auttavat selviytymään

Rajasin opinnäytetyöni aiheen koskemaan nimenomaan alakouluympäristöä, koska näkemykseni mukaan varhaiskasvatuksessa ammattilaiset tapaavat huoltajia lapsen hoitoon tulo- ja lähtötilanteissa. Tällöin ammattilaiset saavat mahdollisuuden kohdata lasten vanhempia ja jopa koko perhettä. Kouluympäristössä tilanne muuttuu. Useimmiten lapsi tulee kouluun yksin ilman vanhempaa. Tällöin koulun ammattilaiset eivät saa mahdollisuutta kohdata perhettä ja ehkä yleisimmäksi yhteydenpitotavaksi opettajalle jää Wilman kautta laitettavat viestit. Tästä kuviosta jää pois merkityksellinen kohtaaminen. Havaintojeni mukaan alakouluympäristö on katvealueella päihdeympäristössä arkeaan elävän lapsen kohtaamisessa ja auttamisessa.

Alakoulun opettajan toimenkuvaan sisältyy vastuuta suhteessa lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Lasten oikeuksien sopimus (1991) ja Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelevät lapsen oikeudesta erityiseen suojeluun (Holmberg 2003, 20-21.) Opettajan työhön sisältyy ilmoittamis- ja tiedottamisvelvollisuus suhteessa lapsen huoltajiin sekä viranomaisiin. (Räsänen 2020, 176). Lastensuojelulaissa (417/2007) määritellään tarkoin ammatti- ja luottamushenkilöiden ilmoitusvelvollisuus, mikäli työntekijä saa tietoonsa tai epäilee lapsen mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta. Lastensuojelulaki velvoittaa turvaamaan lapsen oikeuden turvalliseen kasvuympäristön lisäksi tasapainoisen ja monipuolisen kehityksen sekä tarvittaessa myös antaa lapselle erityistä suojelua. Tämä laki velvoittaa kuntia ja viranomaisia mm. ehkäisevän lastensuojelun ja yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun järjestämiseen sekä velvollisuuteen tehdä tarvittaessa viipymättä lastensuojelu- ja rikosilmoitus. Lain 3a §:ssä (88/2010) veloitetaan kuntia järjestämään ehkäisevä lastensuojelua, jota toteutetaan esimerkiksi opetuksessa kouluympäristössä.

Kouluympäristö olisi oivallinen paikka luoda turvallinen kiintymyssuhde jokaiseen lapseen tai ainakin tukea lapsen kiintymyssuhteen luomista koulun henkilökuntaan. Lapsen viettäessä suuren osan arkipäivästään koulussa lienee selvää se, että hänen hyvinvointinsa turvaaminen olisi luontevaa kouluympäristössä. Kouluympäristössä läsnä olevan aikuisen tuki olisi luonteva tapa antaa lapselle välitöntä kuunteluapua ja läsnäoloa. Nykyisessä palvelujärjestelmässä toimiva koulukuraattorin vastaanotto toiminta ei vastaa lapsen nopean avun ja tuen tarpeeseen, koska usein kuraattori on kouluilla ainoastaan tiettyinä päivinä ja ajanvarauksella. Lapsen kohdalla olisi merkityksellistä päästä turvallisen aikuisen luokse nopeasti. Lapselle tulisi antaa mahdollisuus kertoa häneen liittyvistä asioista mahdollisimman helposti. Vanhempien päihteiden käytöstä nousevia asioita tulisi sisällyttää oppitunteihin, jolloin ryhmässä kumpuava keskustelu saattaisi avata aiempaa enemmän näkökulmia aiheeseen. Tämä voi myös osaltaan helpottaa lasten keskustelun avausta kipeästä aiheesta turvallisen aikuisen kanssa. (Takala & Roine 2013, 33.)

Koulussa lapsi tulisi nähdä ainutkertaisena ihmisenä, jolla on merkityksellisiä luonteenvahvuuksia ja erikoistaitoja riippumatta hänen perhetaustastaan. Parhaimmassa tapauksessa lapsi saa täyden tuen eri kasvuympäristöistä omalle kasvulleen ja kehitykselleen. Pahimmassa tapauksessa sekä kotiympäristössä että kouluympäristössä ei huomata hänen erikoistaitojaan eikä vahvuuksia, vaan lapsen ainutlaatuisuus tullaan kasvuympäristön latistamana. Lapsi jää kasvuympäristön tallomana vaille kehitysmahdollisuuksia suhteessa omaan ikätasoonsa, ja toisaalta kasvuympäristön tuella hän voi vahvuuksiaan vahvistamalla voimautua erikoistaitojensa kehittämisessä. Lapsen kasvuympäristöjen vastuulla on lapsen voimaannuttaminen omissa vahvuuksissaan siten, että niihin keskitytään vajavuuksien sijaan. Tällä ajattelulla ja toimintatavalla kohdistetaan tuen resurssit parhaalla mahdollisella tavalla lapsen auttamiseksi. (Räsänen 2020, 306.)

Lapsi pystyy yhden läheisen ja turvallisen ihmissuhteen turvin selviytymään vahvuuksiaan käyttäen vaikeastakin elämäntilanteesta. Turvallisen ihmissuhteen avulla lapsi saa muutettua traumaattisen kokemuksensa psyykkiseksi

voimavaraksi. Läheinen ihmissuhde luo lapselle mahdollisuuden kehittää terveellinen ja tasapainoinen minäkuva. Tähän edellytyksenä on se, että lapsi on voinut käydä hänelle sopivin keinoin käydä läpi traumaattisia kokemuksia turvallisen aikuisen kanssa ja lapsen elämässä on löytynyt toisia hänen kehitystään ja kasvuaan eheyttäviä elementtejä. (Holmberg 2003, 31.)

Alakouluympäristössä lapselle on hyvin merkityksellistä se, että haasteellisesta elämäntilanteestaan huolimatta hän löytää itselleen turvallisen aikuisen, jonka kanssa lapsi tulee kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi. Lapselle on hyvin tärkeää tuon turvallisen aikuisen lohdutuksen sanat ja uuden toivon mahdollisuus. Turvallisen aikuisen olemassaolo tuottaa lapselle turvallisuuden kokemuksen ja tunteen, että hän ei jää yksin. Lasta auttaa esimerkiksi avoin keskustelu kipeästä aiheesta ja vertaistuki toisilta samassa elämäntilanteessa olevilta lapsilta. Huolen jakaminen helpottaa lasta antaen tilaa lapsen senhetkiselälle kehitysvaiheelle. Lasten kanssa työskentelevillä on vastuu huolehtia siitä, että lapset voisivat olla lapsia ja kehittyä ilman liian suuria huolia taakkanaan. Tähän vastuuseen sisältyy huomaaminen, välittäminen ja puuttuminen – kaikki tämä lapsen parhaaksi. (Holmberg 2003, 8.)

Ala-asteikäiselle lapselle on hyvin tärkeää antaa ikätasoisesti tietoa päihteistä. Päihteistä puhuminen kouluissa lisää lapsen kokemaa turvallisuuden tunnetta. Yhteiskunnallisesti tiedon jakamisella suojellaan tulevaisuuden aikuisia huumekekokeiluilta ja haitalliselta päihteiden käytöltä. Merkityksellistä on alakoulussa antaa tietoa myös siitä, kelle lapsi voi kertoa, mikäli perheen päihteiden käyttö häntä mietityttää. Koulussa asiaa voidaan lähestyä toiminnallisuuden kautta esimerkiksi lasten omien esitysten kautta draamaa ja erilaisia rooleja käyttäen, jolloin lapsi saa mahdollisuuden purkaa aiheeseen liittyviä tunteitaan kehon kautta. (Holmberg 2003, 35–36.)

3.2 Kohtaamisen menetelmänä toiminnallisuus

Toiminnallisten harjoitteiden kautta voi käydä läpi epäsuorasti elämässä tapahtuneita haastavia asioita. Luova toiminta voi palvella suojelevana ja vapauttavana menetelmänä napata kiinni mielessä pyöriä asioita. Toiminnallisuuden kautta voi löytää jotain sellaista, jolle ei ole aiemmin löytänyt sanoja. Tällöin luovuuden kautta saatu elämys voi olla erityisen tärkeä ja tekijäänsä puhutteleva. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 12.)

Toiminnallisuus mahdollistaa lapsen kohtaamisen ilman sanoja luoden osallisuuden ja yhteisöön kuulumisen kokemuksia. Luovan toiminnan mahdollistama toiminnallisuus luo yhteyttä omiin tunteisiin ja toisiin ihmisiin. Tämä saa aikaan uusia siltoja ihmisten välille ja vahvistaa ymmärrystä. Jokainen meistä kaipaa yhteyttä toisiin ja oman elämänsä merkityksen jakamista toisille. Tuottaessamme yhdessä toiminnallisuutta esimerkiksi tanssien, samanaikaisesti rakennamme yhteisöllistä tilaa ja elämystä. Tällöin voimme havaita toinen toisemme ja toiminnallisuuden esille tuomat tunteet. Tämä mahdollistaa kokemusten jakamisen vastavuoroisesti ja ilman sanoja. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 12.)

Haitalliset elämäkokemukset kerääntyvät kehoon ja tulevat esille kehollisesti erilaisina pulmina ja epäselvinä tuntemuksina (Siira & Saarinen 2021, 43). Toiminnallisten menetelmien vaikutus alakouluikäisen selviytymisprosessiin on merkittävä. Erilaiset toiminnalliset tehtävät ja leikki edistävät lapsen selviytymistä ja vahvistavat hänen kehitystään. Luovuuden ja toiminnallisuuden kautta lapsi voi kokeilla erilaisia rooleja ja oppia sitä kautta uudenlaisia selviytymisen mahdollisuuksia. Lapsi voi toiminnallisuuden harjoitteiden avulla tehdä näkyväksi tunteitaan ja harjoitella niiden tunnistamista. Toiminnalliset harjoitteet vahvistavat lapsen itsetuntemusta, sillä niiden avulla hän voi löytää itsestään jotain arvokasta ja merkityksellistä. Lapsen selviytymisprosessin ehdoton edellytys on hänen turvallisuuden kokemuksen elpyminen, ja hän uskaltaa toimia enemmän turvallisessa ympäristössä. Toiminnallisuus luo tasavertaisuutta aikuisen ja lapsen välille sekä helpottaa lasta rakentamaan luottamuksellista suhdetta

aikuisen. Toiminnalliset harjoitteet vähentävät lapsen ahdistuneisuutta ja haastavasta arjesta aiheutuvia huolia. (Holmberg 2003, 41.)

Lapsen kohtaamisessa toiminnallisuus voi auttaa lasta saamaan korvaavia kokemuksia haastavassa arjessa. Luova toiminta saattaa olla elvyttävää ja antoisaa. Siinä mahdollistuu leikki, riemu, huumorintaju ja mielekäs yhdessä tekeminen. Toiminnallisuus menetelmänä järjestää mahdollisuuden arjen vaihtelulle, jakaa uutta intoa tai auttaa suuntaamaan toiminnallista elinvoimaa. Toiminnallisuuden avulla voidaan tehdä näkyväksi lapsen vahvuuksia ja lahjakkuutta, jota olisi vaikea saada esiin muilla keinoin. Merkitykselliseksi toiminnallisuuden menetelmänä tekee myös se, että sen kautta päästään tekijän arjen ylle ja sitä kautta hän saa eheyttäviä kokemuksia. Tarkastelemalla tietoisesti oman kehonsa kokemuksia ja tuntemuksia on mahdollista irrottautua haitallisista elämäkokemuksen tuomista epäsuotuisista tunteista ja käsityksistä (Siira & Saarinen 2021, 43). Tämä auttaa suuresti kestämaan haastavaa elämäntilannetta, jota ei ole mahdollista muuntaa muuksi. Luova toiminta antaa tilaisuuden olla kyseisessä hetkessä aivan jokin muu. Tämä järjestää tilaisuuden kanssakäymiseen ja kohtaamiseen oman itsensä sekä muiden kanssa. (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 12–13.)

Menetelmäteorian näkökulmasta tarkasteltuna päädyin toiminnallisiin menetelmiin, koska ne mahdollistavat lapsen omien tunteiden ja elämäkokemuksen tarkastelun toiminnallisesti. Armas-materiaalipakin harjoitteiden kautta lapsi saa korjaavia kokemuksia itsestään ja ryhmän jäsenenä. Päädyin opinnäytetyössäni valitsemaan toiminnalliset menetelmät siitä syystä, että niiden kautta lapsi voi oivaltaa itsestään ja elämäntilanteestaan jotain merkityksellistä. Tärkeää lapsen kannalta on myös se, että lapsi saa mahdollisuuden käydä läpi haastavia asioita turvallisesti yhdessä tutun ja oman ryhmän kanssa. Tämä vahvistaa lapsen turvallisuuden kokemusta arjessa.

4 Traumainformatiivinen kohtaaminen alakoulussa

4.1 Traumaymmärryksen merkitys

Opinnäytetyöni lähestymiskulmana on traumainformatiivinen kohtaaminen. Siihen liittyy läheisesti jo aiemmin kouluympäristön toimintakulttuuriin sisäistetyt lähestymistavat: positiivinen pedagogiikka ja lapsilähtöisyys. Näkemykseni mukaan traumainformoidussa kohtaamisessa on selkeitä yhtäläisyyksiä näiden kahden muun lähestymistavan kanssa. Haluan vahvistaa näitä aiempia lähestymistapoja alakouluissa traumainformatiivisella työotteella. Nyberg ja Lindroos (2020, 82) muistuttavat, että traumaa esiintyy kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Ihminen kohtaa trauman yksilötasolla, mutta myös perhe- ja yhteisötasolla. Trauma kohtaa myös organisaatioita, valtioita ja kokonaisen maailman. Traumatietoisuuden myötä kaikenikäisten ihmisten ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten traumataakkoja voidaan helpottaa.

Traumainformoidun työotteen muotoutuminen on jo pitkällä Yhdysvalloissa ja Skotlannissa. Maailmalla sitä on kokeiltu eri ihmistyön toiminta-alueilla ja erilaisilla ryhmillä. Traumainformoidun mallin alkuun saattajana on toiminut psykiatri Sandra Bloom. Yhdysvalloissa 1980-luvun alkupuolella Bloom kehitti yhdessä oman verkostonsa kanssa Turvapaikka-mallin. Tämän traumainformoidun ja terapiataustaisen tukeman Turvapaikka-mallin kautta pyritään luomaan eheyttäviä ympäristöjä kaiken ikäisille, jotka ovat elämänsä aikana kokeneet stressiä ja koettelemuksia. Ihmisarvon ja elämän merkityksellisyyden kokemukseen sisältyy nähdyksi ja kuulluksi tuleminen. Tämä on mahdollista yhteisen vision kautta, joka mahdollistaa molempien osapuolten olemassaolon ja kasvamisen omana itsenään -toinen toistaan tukien. Tähän ajatukseen perustuu aito ja inhimillinen kohtaaminen. (Sarvela & Auvinen 2020, 9, 32, 34.)

Traumainformoitua kohtaamista tarvitaan, sillä traumainformoidulla järjestelmällä lievitetään inhimillistä kärsimystä, edistetään oppimista, vähennetään väkivaltaa ja yhteiskunnallisia kustannuksia. Traumainformoituun järjestelmään

pääsemiseksi tulee havaita, huomioida ja hoitaa trauman aiheuttanutta perussyytä. Hyvin usein pitkäkestoisten sairauksien, vuorovaikutussuhteissa esiintyvien haasteiden ja oppimishaasteiden taustalla on tuskallisia elämäkokemuksia ja lapsuudessa huomiotta jääneitä tarpeita. Yhteiskunnallisten rakenteiden traumaymmärrykseen perustuvalla muutoksella edistämme itsemme, työyhteisön ja koko organisaation toipumista traumasta. Tällöin yhteiskunnassa vallitsee toimintakulttuuri, jossa tunnustetaan inhimillisyys, ihmisyyden haavoittuvaisuus ja ennaltaehkäistään kärsimystä. (Sarvela 2020, 16–17.) Suomessa Iloa ja Toivoa -verkosto työskentelee traumainformoidun kohtaamisen parissa. Iloa ja Toivoa -verkosto on järjestänyt koulutuksia ja tapahtumia traumatietoisuuden lisäämiseksi sekä sitä kautta pyrkinyt rakentamaan inhimillisempää yhteiskuntaa. (Iloa ja Toivoa 2021.)

Traumainformoidussa työorientaatiossa ihminen kohdataan huomioiden erityisesti hänen tunnehaavansa. Tietoisien traumainformoidun työotteen taustalla on ajatus siitä, että ihmisen ei-tarkoituksenmukaisen käytöksen taustalta löytyy usein traumaattisia kokemuksia. Näistä kokemuksista syntyneillä tunnehaavoilla on merkittävä negatiivinen vaikutus ihmisen oppimiseen, kroonisiin kipuihin ja erilaisiin pelkotiloihin. Erityisesti lapsuuden traumaattisten kokemusten tunnehaavat aiheuttavat ihmiselle valtavaa kokonaisvaltaista kärsimystä ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna myös kustannuksia. Lapsuuden traumaattisista kokemuksista kumpuava stressi on nyky-yhteiskunnassa merkittävä kansanterveydellinen ongelma, johon tulisi puuttua järein keinoin yhteiskunnan tasolla. Ihmisen tunnehaavat huomioivaa työtettä käyttäen voidaan kouluissa sekä sosiaali- ja terveysorganisaatioissa auttaa pienin merkittävien teoin traumaattisista kokemuksista kärsivää ihmistä toipumaan. Traumainformoitua kohtaamista käyttäen voidaan tukea ihmisen hyvinvointia ja eheytymistä kokonaisuudessaan. (Sarvela & Auvinen 2020, 16–20.)

Traumainformatiivinen kohtaamiskulttuuri vahvistaa koulujen positiiviseen pedagogiikkaan perustuvaa toimintaa. Traumaymmärryksen ja positiivisen kohtaamisen tarpeellisuudesta kielii vilkaisu nuorten mielenterveystilastoihin, jotka antavat suurta vahvistusta sille, että positiivisen kulttuurin tuoman

hyvinvoinnin vahvistaminen kouluympäristössä on ensiarvoisen tärkeää. Tutkimusten mukaan jopa 20–25% nuorista sairastaa erilaisia mielenterveyden häiriöitä, ja selvässä nousussa ovat myös nuorten ahdistus- ja masennusoireet. Kouluympäristössä positiivinen pedagogiikka opettajan työorientaationa edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, akateemisia taitoja sekä valmiuksia puhumattakaan sen myönteisistä vaikutuksista kouluun kiinnittymiseen, koulukäyttäytymiseen ja kouluaktiviteetteihin osallistumiseen. Näiden taitojen tukeminen ja edistäminen on jo yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna merkittävää, sillä positiivisen kannustuksen valossa lapsista kasvaa onnellisempia ja nopeammin oppivia tulevaisuuden aikuisia. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 18–19.)

Traumainformoidun kohtaamisen perusedellytyksenä on ammattilaisen oma itsetuntemus. Traumatisoituneen kohtaaminen ja auttaminen haastaa ammattilaisen. Tähän vaikuttaa suuresti ammattilaisen omat traumaattiset elämäkokemukset, jotka vaikuttavat hänen työskentelyynsä. Ammattilainen saa olla myös haavoittuvainen. Hyvin tärkeää on kuitenkin se, että ammattilainen itse käy läpi ja tiedostaa riittävästi omat traumansa. Siten ammattilainen voi uudistaa omat traumansa asiantuntevaksi kohtaamistaidoksi ja vahvaksi työkaluksi. Vahva itsetuntemus lujittaa ammattilaisen hyvinvointikokemusta ja tarjoaa sitä kautta mahdollisuuden parempaan selviytymiseen arkityössä. (Nyberg & Lindroos 2020, 79,83–84.)

Traumainformatiivinen työote tukee suuresti kouluissa vallitsevaa ajattelumallia, positiivista pedagogiikkaa siitäkin näkökulmasta, että molemmat toimintamallit pyrkivät vahvistamaan lasta. Leskisenoja ja Sandberg (2019, 18) korostavat, että tietoiseen positiiviseen pedagogiikkaan sisältyy innostaminen, kannustaminen ja tulevaisuuteen suuntautuminen. Positiiviseen pedagogiikkaan liittyy myös yksilön valtaistuminen ja aktiivinen toimijuus samalla kun yksilön vahvuuksia tuetaan ja huomataan hänessä hyvä. Merkityksellistä suhteessa positiiviseen pedagogiikkaan on se, että pyritään vahvistamaan yksilön itsetuntoa ja positiivista minäkuvaa. Tällä on hyvin tärkeä merkitys ja vaikutus silloin, kun yksilö kohtaa arjessaan haastavia elämäntilanteita.

4.2 Kiintymyssuhde turvallisuuden perusta

Ihmisen hyvinvointi rakentuu kiintymyssuhteelle. Lapsuuden varhaisilla kiintymyssuhteilla on todettu olevan yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja valmiuteen oppia uutta. Turvallisessa kiintymyssuhteessa kasvanut lapsi luottaa siihen, että hänen tarpeisiinsa vastataan ja hän voi tuoda kaikenlaiset tunteensa osaksi vuorovaikutussuhdetta. Tällöin lapsi luottaa hoivaajaansa ja hän voi itse keskittyä lapselle olennaisempaan – leikkimiseen ja uusien taitojen hankkimiseen. Turvallisessa kiintymyssuhteessa kasvaneen lapsen ei tarvitse pelätä hylätyksi tulemista. (Sinkkonen 2018, 46.) Varhaislapsuudessa koettu turvallisuudentunne luo pohjan lapsen selviytymiskykyisyydelle eli resilienssille. Resilienssi tarkoittaa kykyä sietää elämän koettelemuksia ja elpyä niistä. (Van der Kolk 2020, 201.)

Ihminen oppii varhaisessa kiintymyssuhteessa vuorovaikutukseen tarvittavia taitoja. Välttelevässä kiintymyssuhteessa kasvanut lapsi joutuu selviytymään tunnekuohuistaan yksin ilman hoivaajaa. Tällöin lapsi kokee, että tunteiden purkaukseen ja empatiaan liittyvät tarpeet ohjaavat hoivaajan lapsen luota pois. Tästä syystä välttelevässä kiintymyssuhteessa kasvanut lapsi tukahduttaa tunteensa ja pyrkii vastaamaan reaktioihin aikuisen toivomalla tavalla. Lapsi ei halua kuormittaa huoltajaansa, vaan yrittää pitää hänet tyytyväisenä muuttamalla omaa käytöstään. Välttelevässä kiintymyssuhteessa kasvanut lapsi saa myönteistä palautetta niin huoltajiltaan kuin koulun ammattilaisilta. Tällöin lapsen tunteisiin ja ajatuksiin ei myöskään kukaan omistaudu. Lapsi kadottaa tietoisuutensa omiin tunteisiinsa, erityisesti negatiivisiin tunteisiinsa. (Sinkkonen 2018, 46.)

Lapsen varhaisen kiintymyssuhteen laadulla on suuri merkitys, kuinka ihminen myöhemmin selviytyy traumatisoivista tapahtumista (Ahlström 2015, 186). Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa kasvanut lapsi ei ole pystynyt ennakoimaan hoivaajansa tunnereaktioita. Tällöin hoivaajan ailahteleva ja epälooginen käyttäytyminen vaikuttaa suoraan lapsen kykyyn hallita tunnereaktioitaan. Lapsi suurentaa tunteidensa voimakkuutta siinä toivossa, että aikuinen reagoisi niihin

toivomallaan tavalla. Vuorovaikutus on hyvin haastavaa ja ilmapiiriä leimaa negatiivisuus. Myöhemmässä vaiheessa lapsen suhde hoivaajaansa voi muuttua myrkylliseksi. (Sinkkonen 2018, 46–47.)

Alakoulun ammattilainen voi toimia koulussa lapsen merkittävänä uutena kiintymiskohteena. Kannustavasta ja lasta arvostavasta ammattilaisesta voi jäädä ikuinen positiivinen jälki muistona lapseen. Hänen antamansa myönteinen palaute toimii lapselle eheyttävänä kokemuksena. Turvallisena kiintymiskohteena olemiseen ei koulun ammattilaisen tarvitse hakea erikoiskoulutuksia, sillä siihen riittää vallan mainiosti ystävällisyys, empatia ja varmuus olla lapsen puolella. Ammattilainen voi omalla toiminnallaan vaikuttaa merkittävällä tavalla turvattomassa kiintymyssuhteessa kasvaneen lapsen kehitykseen. Kouluympäristön arkirutiinit kuten esimerkiksi lukujärjestys luo jo itsessään lapselle turvallisuutta, sillä useiden lasten elämä kotiympäristössä on voinut olla arvaamatonta ja kaoottista. (Sinkkonen 2018, 80–81.)

Kouluissa vallitsevassa positiivisen pedagogiikan kulttuurissa on elementtejä, jotka tukevat traumainformoidun järjestelmän muotoutumista. Positiivisen pedagogiikan taustatieteenä on positiivinen psykologia. Positiivisessa psykologiassa keskitytään erityisesti jokaisen yksilön omiin myönteisiin voimavaroihin, tunteisiin sekä ominaisuuksiin ja siihen miten jokainen voisi elää elämäänsä mahdollisimman hyvinvoivana ja onnellisena. Positiivinen pedagogiikka pyrkii vahvistamaan jokaisen yksilön myönteisiä tunteita, kiinnostumista ja sitoutumista, itsetuntoa, resilienssiä, itsesäätelyn kykyä ja positiivisia ihmissuhteita. Perustana positiiviselle pedagogiikalle on sosiokulttuurinen näkemys oppimisesta, jossa lapsi oppii ympärillään toimivista vuorovaikutussuhteista. Peruslähtökohtana nähdään siis lapsi aktiivisena toimijana ja merkityksien rakentajana. Oppiakseen hyvinvointia, lapsi tarvitsee turvallisen ympäristön ja hyvinvoiva opettajan, joka takaa oppimiseen parhaimmat edellytykset. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 15–19.)

4.3 Lapsuuden haitalliset kokemukset (ACE)

Lapsuuden haitallisten kokemusten ymmärtäminen on tärkeää, jotta sisäistäisimme traumaattisen stressin perussyitä ja siitä johtuvia seurauksia ihmisen elämään. Tämä ymmärrys selkeyttää ammattilaisille miten sosiaaliset kanssakäymiset toisten kanssa esimerkiksi edellä esitetyt kiintymyssuhteet sekä epäsuotuisat tai empaattiset eheyttävät ihmissuhteet vaikuttavat. Kiistattomasti voidaan todeta, että nykypäivänä yhteiskunnassamme lapsuuden haitalliset kokemukset ovat erittäin huolestuttava riski kaikenkattavalle hyvinvoinnille ja oppimiselle. Suomessa tähän tulisi kiinnittää huomio lisäten ennaltaehkäisevää toimintaa ja panostaen lastensuojelutyöhön. Tästäkin näkökulmasta tarkasteltuna traumainformoidulle kohtaamiskulttuurille on yhteiskunnassamme juuri tässä hetkessä tilaus. (Sarvela & Pelkonen 2020, 97.)

Lapsuudessa koetut läheisten ja merkityksellisten ihmisten taholta epäsuotuisat elämäkokemukset altistavat lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin koetukselle. Asian tarkastelun tekee hyvin surulliseksi se näkökulma, että lasta vahingoittaa toimillaan juuri ihminen, johon lapsen täytyy joka päivä turvautua ja, jolta lapsen kuuluisi saada tukea ja hoivaa. Lapsuudessa koettujen haitallisten kokemusten vaikutukset näkyvät ja tulevat esille jopa vuosikymmenien kuluttua. Tästä syystä haitalliset kokemukset ovat merkittävä uhka ihmisen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. (Sarvela & Pelkonen 2020, 100.)

Vincent Felitti et al. (1998) jaottelee lapsuuden haitalliset kokemukset seuraavanlaiseksi luetteloksi: fyysinen-, seksuaalinen ja emotionaalinen väkivalta, fyysinen- ja emotionaalinen laiminlyönti, äidin väkivaltainen käytös, perheessä esiintyvä päihteiden väärinkäyttö ja mielenterveysongelmat, vanhempien erillään oleminen tai ero sekä vanhemman vankilassa oleminen. Nämä ACE-kokemukset (adverse childhood experiences) ovat kaikkein eniten tutkimusten kohteena olevia muttei kuitenkaan yksinomaan ainoita lapsuuden haitallisia kokemuksia. Lapsuudessa koettuja kipeitä kokemuksia ovat edellä esitettyjen lisäksi esimerkiksi kiusaaminen, perheen ulkopuolisen väkivallan uhriksi joutuminen, hengenvaarallinen sairaus ja tapaturma. Lapsuuden epäsuotuisten elämäkokemusten myötä kehon, aivojen ja hermostojen

muutoksen takia ihmisen elämäntarina saattaa muuntua totaalisesti. Tällöin on kyse traumaperäisestä stressihäiriöstä, joka on varsin yleinen mielenterveyshäiriö kaikissa ikäluokissa. Traumaattinen stressi on kohtuuttoman tavanomaista ja on arkipäivää myös kouluissa kuten muissakin yhteiskunnallisissa järjestelmissä. (Sarvela & Pelkonen 2020, 100–101, 105)

Merkityksellistä on ymmärtää, että trauma on ihmiskehon keino vastata kielteiseen ärsykkeeseen, eikä siten trauma ole ainoastaan ihmiskehon ulkopuolinen tapahtuma. Hyvin usein trauman kohtaamiseen liittyy myös aggressiivinen näkökulma omaan henkilökohtaiseen kehoonsa. Kuviossa 1 tuodaan esiin ACE tutkimusten uranuurtajien Vincent Felletin ja Robert Andan (1998) tutkimuksiin perustuvaa lapsuuden haitallisten kokemusten vaikutusta ihmisen elinikään ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Lapsuuden kipeät kokemukset synnyttävät jo itsessään toksista traumaattista stressiä. Myrkyllinen traumaattinen stressi altistaa moniin kroonisiin sairauksiin, ennenaikaiseen kuolemaan ja riskikäyttäytymiseen. Seurauksena on yhteiskunnallisestikin varsin merkittäviä ongelmia ja lisäkustannuksia. (Sarvela & Pelkonen 2020, 104–105.)

Kuvio 1. Lapsuuden haitalliset kokemukset perustuu Felletin ja Andan ACE-tutkimuksiin.

ACE-tutkimuksen tuloksia tarkastellessa herää suuri huoli siitä, että yhteiskunnassamme piileksii seuraava mittaamaton epidemia. Varhaiset elämäkokemukset luovat pohjan ihmisaivojen kehitykselle ja näiden vuosien tapahtumat on siitä näkökulmasta tarkasteltuna merkityksellisiä. Lapsuuden haitalliset kokemukset ovat kuin kaiverrin, jotka porautuvat syvälle aivoihin jättäen pysyvät ja syvät haavat. Yhteiskunnassamme on entistä suurempi määrä lapsia ja nuoria, jotka oireilevat eri tavoin. Heitä kohdataan kouluissa, päiväkodeissa, vankiloissa, sosiaali- ja terveystalouksissa sekä muissa eri yhteiskunnallisissa palveluissa. Tämä epidemia näkyy lastensuojelutilastoissa. Yhteiskunnallisella tasolla tarkasteltuna lapsuuden haitallisista kokemuksista aiheutuvat ongelmat ovat tuhoisat. (Van der Kolk 2020, 187–188.)

4.4 Polyvagaaliteoria

ACE-tutkimukset todistavat lapsuuden haitallisten kokemusten porautuvan osaksi hermoston prosessia, mikäli lapsi ei saa korjaavia rakkaudellisia kokemuksia. Polyvagaaliteoria selittää, kuinka sosiaaliset vuorovaikutussuhteet muuntautuvat hermostosysteemin ja stressihormonien liikehännäksi. (Pelkonen & Sarvela 2020, 107.) Neurofysiologi Steve Porgesin (1994) ideoi polyvagaaliteorian, joka pohjautuu Darwinin löydöksiin. Mallin mukaan kiertäjä- eli vagushermostossa on useita haarakkeita, jotka ovat yhteydessä aivoihin, keuhkoihin, sydämeen, vatsaan, suolistoon ja muihin sisäelimiin. Polyvagaaliteorian esille tuominen on lisännyt ymmärrystä turvallisuuden ja vaaran kokemuksen moninaisuudesta, kehon sisäisten kokemusten ja lähellä olevien ihmisten nonverbaalisten vuorovaikutuseleiden kautta. Tämä selittää sen, kuinka toisen ihmisen rauhoittava ääni vaikuttaa suoraan toisen ihmisen turvalliseksi koettuun tunnetilaan. Polyvagaaliteoria selittää myös sen, kuinka kaltoinkohtelu synnyttää vihan tunnetta tai saa kokijansa jähmettymään paikalleen. (Van der Kolk 2020, 98.)

Porges (1994) ehdottaa polyvagaalisen teorian avulla selitykseksi turvallisuuden kolmea tasoa. Ihmisen autonominen hermosto erottelee kolme eri vaiheissa kehittyntä toisiinsa hierarkkisesti liittyvää autonomisen hermoston järjestelmää, jotka reagoivat turvan ja uhkan tilanteissa. Ihmisen turvallisuudentunteen teho vaikuttaa siihen, mikä näistä fysiologisista tiloista missäkin tilanteessa aktivoituu. Porgesin kuvaama autonomisen hermoston järjestelmä aktivoituu meissä automaattisesti ja hyvin nopeasti tiedostamatta itse, mitä meissä kyseisenä hetkenä tapahtuu. (Van der Kolk 2020, 98, 101.)

Ihmisen autonominen hermosto on ryhmitelty tavanomaisesti sympaattiseen ja parasympaattiseen hermoston osaan. Selkärangan lähetyvillä kulkee sympaattinen hermosto. Parasympaattinen hermosto rakentuu kahdestatoista aivohermosta. Haitallisten kokemusten stressitilanteissa erityisessä asemassa on kymmenes aivohermo eli nervus vagus. Kymmenes aivohermo jakautuu toiminnallisuuden puolesta kahteen hermosto-osaan; vatsan- ja selänpuoleisiin osiin. Autonomisen hermostosysteemiin sisältyy hermosoluja, jotka välittävät kehomme hermoärsykyitä ja havaitsevat kehomme olotilaa. Vagushermon kautta saamme tietoa kehostamme, sillä sen merkittävin osa hermosoluista vie informaatiota kehon voinnista aivoihin. (Pelkonen & Sarvela 2020, 108.)

Funktionaalisesti autonomisessa hermostossa on erotettavissa kolme haaraa. Selänpuoleinen vagushermon osa reagoi kehon peruselintoimintoihin ja reflekseihin. Tämä anatomisesti yksinkertainen hermoston osa muodostaa niin sanotun matelija-aivot, jotka ovat kehityksellisesti vanhin osa ihmiskehon säätelysteemiä. Selänpuoleinen vagushermon ylettyy ydinjatkoksesta ihmisen sisäelimiin hermottaen myös virtsarakon ja sukupuolielimet. Tämä hermojärjestelmä mahdollistaa elämän ja toimii niin sanotussa "stand by" - valmiustilassa. (Pelkonen & Sarvela 2020, 108.)

Ihmisen sisäelinten hermotuksesta vastaa niin ikään kehityksellisesti nykyaikaisempi sympaattinen hermosto. Tämä hermosto on vankassa yhteydessä ihmisaivojen keskiosaan, jossa tapahtuu hälytys, mikäli ihminen kokee olevansa uhkaavassa tilanteessa. Traumaattisen kokemuksen kohdanneella ihmisellä tämä aivojen osa on yliherkistynyt. Tällöin tämä

hermoston osa laukaisee hälytysmerkkiä uhkaavasta tilanteesta, vaikka tilanteeseen ei liittyisikään mitään uhkaa. (Pelkonen & Sarvela 2020, 108.)

Kehittynein ja kehityssuuntauksellisesti nykyaikaisin on autonomisen hermoston vagushermon vatsanpuoleinen hermo-osa. Tällä hermoston osalla on intensiivinen ja monirakenteinen yhteys hermoston osaan, jota nimetään myös sosiaalisen liittymisen rakenteeksi. Mikäli vagushermon vatsanpuoleinen haarasto aktivoituu, niin ihmisen toiminta on mukautuvaa ja hän pystyy kohdistamaan tarkkaavaisuutensa tähän hetkeen. (Pelkonen & Sarvela 2020, 108–109.) Jos Ihminen kokee tullessa uhatuksi, niin hänen kehonsa turvautuu vaistonvaraisesti sosiaaliseen liittymiseen. Tällöin hän pyytää lohdutusta ja turvaa läheltä olevilta ihmisiltä. Parasympaattisen hermoston haarake eli sosiaalisen liittymisen hermosto (turva) aktivoituu turvallisessa vuorovaikutussuhteessa. Tämän kehittyneimmän hermoston osan perusteella olemme levollisessa tunnetilassa. (Van der Kolk 2020, 101.)

Polyvagaalisen teorian kautta ymmärretään kuinka ihminen käy läpi traumaattisia elämäkokemuksiaan. Turvallisuuden kokemusta säätelevä sosiaalisen liittymisen hermosto on riippuvuussuhteessa aivorungon säätelykeskuksien hermostoihin. Näistä hermoista tärkein on monihaaraisesti rakentuva kiertäjähermo eli kymmenes aivohermo. Mikäli kiertäjähermon vatsanpuoleinen haarake on aktivoitunut, niin reagoimme vastaamalla toisen ihmisen eleisiin ja ilmeisiin esimerkiksi hymyilemällä takaisin. Vatsapuoleinen haarake välittää signaaleja edelleen sydämeen ja keuhkoihin. Tällöin sydämen syke hidastuu ja hengitys muuttuu syvemmäksi. Ihminen kokee olevansa turvassa ja hänen olonsa on mukavan levollinen. (Van der Kolk 2020, 102.)

Porgesin (1994) teorian mukaan ihmisen kiertäjähermon vatsanpuoleinen haarake aktivoituu tilanteessa, jossa ihmisen turvallisuus ja samalla hänen sosiaalinen yhteytensä on uhattuna. Tällöin tapahtuu muutoksia juuri niissä alueissa, joihin vatsanpuoleinen kiertäjähermo ulottuu. Esimerkiksi stressaavan tapahtuman yllättäessä ihmisen kasvonilmeet ja ääni muuttuvat järkytyksen voimasta. Mikäli kukaan ei auta niin järkyttyneen ihmisen limbisen aivojen kohta alkaa ohjata tilanteessa. Polyvagaalisen teorian mukaan sympaattinen hermosto

ottaa tässä tilanteessa vallan voimistaen ihmisen lihasten, sydämen ja keuhkojen toimintaa. Ihmisen sydän pumppaa verta rajusti äänen nopeutuessa ja muuttuessa korkeammaksi. Keho valmistautuu taistelemaan ja pakenemaan. Mikäli ihminen ei näe tässä tilanteessa keinoa päästä turvaan, niin hänen selänpuoleinen kiertäjähermonsa aktivoituu. Tämä ihmisen viimeinen pelastautumisen systeemi yltää aina pallean alapuolelta munuaisiin ja suoleen saakka. Ihmisessä tapahtuu kauttaaltaan suuria kehollisia muutoksia. Hänen aineenvaihduntansa hidastuu, syke putoaa voimakkaasti, hengitys takkuu ja suolisto muuttuu toimimattomaksi tai sitä vastoin ihminen ulostaa alleen hädän hetkellä. Tässä hetkessä ihminen on toimintakyvytön, lamaantunut ja jähmettynyt paikoilleen. (Van der Kolk 2020, 103.)

Ihmisen autonomisen hermostosysteemin mekanismeista säätelee huomio sen hetkisestä turvallisuuden kokemuksesta. Tämä taukoamaton turvallisuuspaikannin on neuroseptio, jonka avulla ihminen havaitsee tiedostamatta ympäristöstä tulevia merkkejä. Neuroseption tehtävänä on ilmoittaa turvallisuudesta, jolloin turvakokemus saa aikaiseksi sen, että vagushermon vatsanpuoleinen haara jarruttaa hermostosysteemiä. Tätä kutsutaan vagaaliseksi jarruksi. Mikäli ihminen saa havaintokokemuksen uhkasta, niin vatsanpuoleisen vagaalisen kompleksin aktiivinen tila vähenee päästään valloilleen puolustuksen toimintasyteemit. (Pelkonen & Sarvela 2020, 109.)

Mikäli lapsuuden turvallinen kiintymyssuhde jää puutteelliseksi, ihminen tipahtaa hermostoastetta alemmalle kehittymättömälle tasolle myös tunnesäätelytaitojensa osalta. Sympaattisen hermoston haarake eli taistele ja pakene -reaktio (uhka) lähtee toimimaan silloin, kun koemme olevamme uhkaavassa tai pelottavassa tilanteessa. Ihmisen kehon osat valmistautuvat fysiologisesti puolustautumaan ja olemme tällöin ns. ylivirittäytyneessä tilassa. Mikäli tämä hermoston osa-alue ei toimi, tipahdamme hyvin alkukantaiselle tasolle. Parasymptaattisen hermoston toinen haarake eli lamaannu ja jähmetyhermosto (hengenvaara) liittyy tilanteeseen, jossa koemme sisäisesti, ettei meillä ole keinoja vaikuttaa tilanteeseen. Tässä tilanteessa olemme mahdollisimman näkymättömiä, passivoituneita ja alivirittyneitä. (Van der Kolk 2020, 101.)

Edellä mainitussa tilanteessa ihmisen vagaalinen jarru on kaiken aikaa pohjassa, eikä hän kykene liikkumaan selän puoleisen vaguksen aktiivisen tilan johdosta. Ihmiskehon tilaa voidaan kuvata myös tilanteeseen, jossa auto ei enää liiku, mutta kierrokset ovat täysillä. Ihminen painaa tilanteessa kaasua ja jarrua yhtäaikaisesti huomioimatta ympäristössä tapahtuvia asioita. Tämä olotila on ihmiselle erityisen rankka ja vie hänen voimavarojaan kehoa kuormittaen. Selänpuoleisen vagaalisen kompleksin aktivoitumisen tarkoituksena on pienentää ihmiskehon vahingot lakkauttamalla lihasten aktiviteettiä ja huonontamalla aistisysteemiä. (Pelkonen & Sarvela 2020, 109–111.)

Turvallinen kasvuympäristö ja onnistumisen kokemuksia tuovat aikuissuhteet kehittävät lapselle hyvin tasapainossa olevan autonomisen hermoston säätelykyvyn ja optimaalisen vagaalisen tilan. Tällöin lapsi kykenee säätlemään omaa kehoaan tilanteiden edellyttämällä tavalla. Mikäli lapsen tarpeet ovat tulleet lapsuudessa kohdatuksi, niin hänen turvallisuutensa kokemus lisääntyy ja hän saa yhteyden kokemuksen suhteessa muihin. Lapsen hermostollinen kyky säädellä kehoaan kypsyy vuorovaikutussuhteessa toisten ihmisten kanssa. (Pelkonen & Sarvela 2020, 110–111.) Polyvagaalisen teorian näkökulmasta tarkasteltuna stressitilassa oleva lapsi ei ole kykenevä oppimaan. Tämä edellyttää alakoulun ammattilaiselta erityistä huomiota suhteessa lapsen kohtaamiseen. Koulun ammattilainen voi käyttää traumainformatiivista työtettä ymmärtämällä lapsen traumaattisten kokemusten tekemiä tunnehaavoja nimenomaan lapsen näkökulmasta tarkasteltuna. (Sarvela 2020, 48.)

4.5 Echo Training -malli traumainformoitua tukea lapselle

Echo Training -mallin avulla voidaan kohdistaa huomio lapsen kohtaamiseen ja tukemiseen. Mallin keskiössä korostuu inhimillinen vuorovaikutus, joten Echo Training -mallia voidaan hyödyntää työkaluna koulumaailman lisäksi sosiaali- ja terveysalan organisaatioissa. Traumainformoitua mallia testaamalla ja muuttamalla toimintaan sopivaksi on ammattilaisella mahdollisuus tunnistaa ja jalostaa omaan arki työhönsä parhaiten soveltuva käytäntö.

Traumainformatiiviseen työotteeseen sisältyy säännöllinen kasvamisen ja oppimisen idea, jonka takia malli ei ole koskaan täysin valmis. Mallia kehitetään ja muotoillaan kaiken aikaa ammattitaidon, saatujen kokemusten ja lapsen antaman palautteen perusteella. (Sarvela 2020, 32, 44.)

Traumainformoidussa lapsen tukemiseen pyrkivässä kohtaamisessa pyritään saamaan ymmärrys lapsen käytökseen vaikuttavista taustoista. Tuomitsemisen sijaan voidaan huomata lapsen pyrkimyksen tehdä parhaansa voidakseen kommunikoida huolimatta hänen sisällään kuohuvasta kivusta ja tuskasta. Echo Training -malli tarjoaa mahdollisuuden lapsen vaiheittaiseen kohtaamiseen. Tärkeää on muistaa, ettei kaikki käytänteet sovi kaikkien kanssa työstettäväksi. Lapsuuden trauma aiheutuu hyvin usein ihmissuhteiden ja luottamuksen rikkoontumisesta. Tämän takia paras keino tuottaa korjaavia kokemuksia on rakentaa lapsen kanssa luottamusta hitaasti ja kärsivällisesti. (Echo 2017.)

Echo Trainingin rakentamassa mallissa puolet vuorovaikutustilanteen onnistumisesta syntyy aikuisesta itsestään. Aikuisen itsetuntemus omista reaktioistaan ja traumataustastaan ovat edellytyksenä muutoksen liikkeelle saattamisessa. Luokkahuoneessa tapahtuvat tilanteet voivat aiheuttaa aikuisellekin tunnereaktion ja on aivan luonnollista tuntea erilaisia tunteita. Merkityksellistä on kohdata itsensä empaattisesti ja harjoitella itsensä rauhoittamista ennen kuin on valmis kohtaamaan lapsen. Lapsuudessamme ympärillä olevilla aikuisilla ei kenties ollut traumaperustaisia työkaluja. Nyt on meidän vastuullamme varmistaa, ettei historia toistu. Voimme keventää tuskallisen painavaa traumataakkaa. (Echo 2017.) Kuviossa 2 kuvataan Echo Training -mallin seitsemän vaihetta, jotka ohjaavat traumainformoituun lapsen kohtaamiseen.

1. Luodaan turvallisuuden kokemus
2. Autetaan säätelemään hermojärjestelmää
3. Luodaan yhteys
4. Tuetaan eheän narratiivin rakentamisessa
5. Harjoitetaan voimaannuttavia käytänteitä
6. Kehitetään sosiaalisemotionaalisia taitoja ja resilienssiä
7. Edistetään trauman jälkeistä kasvua

Kuvio 2. Echo Training -malli (mukaillen Echo 2017.)

Luomalla lapselle turvallisuuden kokemus rakennetaan perusta traumaperustaiselle kohtaamiselle. Mikäli lapsi on levoton tai järkyttynyt, voidaan hänet ohjata hiljaiseen ja turvalliseen nurkkaukseen luokkahuoneessa. Lapsi voidaan ohjata käymään esimerkiksi lepohuoneessa tai vessassa. Viltit ja peitot voivat lisätä lapsen turvallisuuden kokemusta. Lapsen päässä oleva huppu ja pään laskettaminen pöydän päälle lepäämään voimistaa rauhallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. (Echo 2017.)

Stressi aiheuttaa ennustettavia fysiologisia reaktioita. Traumaan ja myrkylliseen stressiin liittyy lähes aina ylivireyttä tai alivireyttä. Taidokkaista ja kekseliäistä työkaluista lapsi voi valita hänelle parhaimmin soveltuvimman. Joskus se voi olla niinkin yksinkertainen toiminto kuin pallon puristaminen. Joskus lapsi kaipaa turvallisen ja ystävällisen aikuisen kanssa tapahtuvaa keskustelutuokiota. (Echo 2017.) Koulun ammattilainen voi auttaa lasta hermostollisen säätelyjärjestelmän säätelemisessä tarjoten työkaluja esimerkiksi rauhoittumiseen, rentoutumiseen ja kehon aktivointiin toiminnallisuuden kautta. Siten autetaan lasta tulemaan takaisin optimaaliseen vireystilaan. Merkityksellistä on turvallisuuden

vahvistamisen lisäksi suvaita lapsen sen hetkinen olotila ja tuoda esille sen hyväksyminen. (Sarvela 2020, 45.)

Traumainformoidun kohtaamisen ytimessä on yhteyden kokemus. Trauma aiheuttaa ihmiselle yhteyksien katkeamista niin sisäisesti kuin ulkoisesti toisiin ihmisiin. (Sarvela 2020, 45). Rakentamalla yhteyttä lapseen tuetaan myös hermoston säätelyjärjestelmää. Turvallisten ja välittävien ihmisten lähellä olo lisää kehossamme hermostoa rauhoittavaa hormonia eli oksitosiinia. Yhteyden vahvistaminen lapseen mahdollistaa tilaisuuden keskustelulle tunteista ja tarpeista. Tämä sama koskee myös koulun aikuisia ja lapsia. Merkityksellistä on toimia välittävänä aikuisena lapselle, sillä välttämättä lapsen elämässä ei ole koskaan ollut luotettavaa aikuista. Suurimmalle osalle lapsista on hankalaa nähdä aikuisen todellinen halu olla lapsen puolella. Tähän auttaa rakastava ystävällisyys lasta kohtaan. (Echo 2017.)

Trauman kohtaaminen aiheuttaa aivojen eri puoliskojen kommunikointi- ja yhteysongelmia. Tunteet, ajattelu ja kieli eivät välttämättä yhdisty toistensa kanssa. Tällöin lopputuloksena on kaoottinen ja jäsentymätön elämäntarina, jota lapsi ei kykene ymmärtämään. Mikäli lapsi kykenisi ymmärtämään omaa elämäntapahtumaansa, niin tämä auttaisi häntä jäsentämään ja integroimaan sen. Rutiinit, säännölliset rituaalit ja turvallisen aikuisen läsnäolo auttavat lasta tuntemaan kaaoksen. Ennakoitavissa oleva arki antaa lapselle mahdollisuuden luoda loogisia yhteyksiä ja ymmärtämään omaa kertomustaan. Tämä mahdollistaa myös lapsen oppimisen. Monisyinen trauma aiheuttaa ihmisen aivoihin tapahtuman, joka on verrattavissa humalatilaa. (Echo 2017.)

Trauma aiheuttaa elämäninnon ja itsehallinnan menettämisen kokemuksen kokonaisvaltaisen syvän vaurion lisäksi. Voimaannuttavien käytänteiden harjoittaminen auttavat lasta aktivoitumaan ja löytämään itsensä. Aikuisen on tärkeää voimaannuttaa lasta näkemällä kunkin lapsen vahvuudet ja tehdä ne näkyväksi. Merkityksellistä on voimaannuttaa lasta aktivoimalla häntä yhteistyöhön ja kunnioittaa lapsen omaa mielipidettä. Voimaannuttamista on antaa lapsen tulla kuulluksi häntä koskevilla asioilla. Kohtaamalla lapsen empaattisella ymmärryksellä rakennamme samalla aikuisia, jotka kohtelevat

toisia ihmisiä arvokkaasti ja kunnioittavasti. (Echo 2017.) Ammatillisen rooliin sisältyvän vallan käytön tarkastelu on aiheellista, jotta tuomitsemisen sijaan voisimme kuulla ja auttaa voimaantumisen tiellä (Sarvela 2020, 46).

Trauma aiheuttaa sosiaalisten- ja emotionaalisten taitojen kehittymiselle haasteita, sillä kaikki energia kuluu päivittäisestä elämästä selviytymiseen. Haastetta taitojen kehittymiselle lisää se, ettei lapsella ole ollut energiaa ihmissuhteiden rakentamiselle, eikä hän välttämättä ole saanut lapsuudessaan mallia näihin taitoihin. Merkityksellistä on auttaa lasta tuntemaan itsensä rakkauden arvoiseksi. Kun aikuinen kohtaa luokkahuoneessa haastavaa käytöstä, niin voi olla ymmärrettävästi ylivoimaista kohdata lapsi myötätuntoisesti. Kuitenkin myötätuntoisella kohtaamisella annetaan lapselle malli turvallisesta ja välittävästä ihmissuhteesta. Samalla lievitetään lapsen sisäistä tuskaa ja vihaa itseä sekä ympäröivää maailmaa kohtaan. (Echo 2017.)

Merkityksellistä on tukea kaikin tavoin trauman jälkeistä kasvua. Toipuminen johtaa uusien elämän merkityksien ja tarkoituksen muodostumiselle. Tätä pyrkimystä tuetaan tuomalla esiin jokaisen piileviä vahvuuksia ja erityistaitoja. Trauman jälkeistä kasvua edistetään tukemalla ongelmanratkaisutaitoja, keskittymiskykyä vaikeuksista huolimatta, itsehillintätaitoja ja avun etsimisen taitoja. Kouluympäristö on varsin otollinen paikka näiden taitojen harjoittelemiselle. Lasta voidaan ohjata hallitsemaan oman elämäntarinansa olosuhteita esimerkiksi taiteen ja päiväkirjan kautta. Uskotaan siihen, että lapsi tekee parhaansa haastavasta elämäntilanteestaan huolimatta. Lapsi ansaitsee parhaimman elämän riippumatta haastavasta menneisyydestään. Traumaperustaisen työkalun käyttäminen haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa, edellyttää aikuiselta empaattisista itsensä kohtaamista ja paljon kärsivällisyyttä. Merkityksellisin työkalu tukea lasta on positiivinen, hyväksyvä ja myötätuntoinen sydän. (Echo 2017.)

5 Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheesta

Warpeniuksen ja Tigerstedtin (2013,11) näkemyksen mukaan päihdetutkimuksia on tehty lukuisia nimenomaan siitä näkökulmasta, mitä ne aiheuttavat itse käyttäjälleen, mutta selvä kuoppa tutkimusten vähäisyydestä on havaittavissa nimenmaan läheisten näkökulmasta. Monet tutkimukset käsittelevät alkoholin ja päihteiden käytön yhteyttä asianomaisen terveyteen ja hyvinvointiin, kun taas päihteiden käytön seuraukset läheisiin, muihin ihmisiin ja yhteiskunnan organisaatioihin ovat olleet unohduksissa pitkän aikaa. Kiinnostus haitallisen päihteiden käytön vaikutuksista käyttäjän lähiympäristöön ja yhteiskuntaan on onneksi lähivuosien aikana lisääntynyt. Suomalaisessa yhteiskunnassa voidaan jopa puhua uudesta ajatusmallista suhteessa haitalliseen päihteiden käyttöön. Mira Roine, Minna Ilva ja Janne Takala (2010, 4–5) ovat toimittaneet A-klinikkasäätiön tutkimusraportin ”Lapsuus päihteiden varjossa -Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä”. Teos koostuu Varjomaailma-sivuston kehittämiseen ja käyttäjiin liittyvistä artikkeleista, mutta myös laajennetuista Lasinen Lapsuus -väestökyselyistä. Monesta aineksesta muodostunut raportti havainnollistaa hyvin tutkittavan aiheen prosessinomaista luonnetta tutkimustyössä.

Niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa useimmissa tutkimuksissa on havaittu yhteys äidin päihdeongelman ja lapsen tapaturma-alttiuden välillä. Todennäköisesti tähän on syynä lapsen riittämätön huolenpito. Australiassa tehdyn tutkimuksen mukaan lasten kaltoinkohtelulla ja sairastavuudella on selvä yhteys. Samanlainen yhteys on todettu Suomessa tehdyissä tutkimuksissa. Esimerkiksi vanhempien ja heidän lastensa käsittelevä rekisteritutkimuksen (VANLA) tulosten mukaan äidin päihdeongelmilla on suora yhteys lapsen sairastavuuteen. Tähän vaikuttaa merkittävästi se, että ”päihdeperheen” elinolot ja arkielämän haitalliset tekijät vaikuttavat heikentävästi lapsen terveyteen. Tähän selityksenä on se, että lapsen kasvu- ja arkiympäristöllä on tärkeä yhteys lapsen kokemaan hyvinvointiin. (Holmila, Raitasalo, Autti-Rämö & Notkola 2013, 43.)

Lasinen lapsuus -toiminta on työskennellyt päihdetutkimuksen parissa yli 20 vuoden ajan tehden laajaa kartoitusta lapsuudenkodissa haitallisesta päihteidenkäytöstä kärsivien määrästä. Vuosien 1994, 2004 ja 2009 väestökyselyn tulokset osoittavat karuja tuloksia. Päihdehaitat näyttävät kyselytutkimusten valossa lisääntyvän hälyttävällä tavalla. Jo tuona kyseisenä aikavälinä haitallista huoltajien päihteiden käyttöä kokeneiden suomalaisten määrä lisääntyi 7 %:lla. Lasinen lapsuus -toiminnan teettämät väestökyselyt ovat harvinaislaatuinen tiedonsaanti mahdollisuus suhteessa huoltajien haitallisesta päihteiden käytöstä kärsineiden määrään. Maailman laajuisesta näkökulmasta tarkasteltuna Lasinen lapsuus -väestökyselyjen tulokset ovat harvinaisia, sillä missään muussa maailman osassa ei ole tehty väestökyselyn kaltaisia systemaattisia tutkimuksia. (Roine, Ilva & Takala 2010, 11–12.)

Lasinen Lapsuus -toiminta on teettänyt yhteistyössä Tyyne Hakkaraisen (2010) kanssa ammattilaiskyselyn lasten parissa työskenteleville ammattilaisille: ”Lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivien lasten auttamiseksi. Tämän sähköisen kyselyn tarkoituksena oli selvittää, kuinka paljon ammattilaiset kohtaavat vanhempiansa päihteidenkäytöstä kärsiviä lapsia, miten he pystyvät auttamaan näitä lapsia ja millaista tukea ammattilaiset kaipaavat lasten auttamiseen. Hakkaraisen erityisenä kiinnostuksen kohteena raportissa oli päiväkodissa työskentelevien ammattilaisten näkökulma. Ammattilaiskyselyn tulokset osoittivat sen, että vanhempien päihteidenkäytössä arkeaan eläviä lapsia kohdataan hyvin usein työssä lasten parissa. Kyselyyn vastanneet ammattilaiset kokivat, ettei heillä ole riittävästi tietoa ja tukea auttaa näitä lapsia. Erityisen hankalaksi koettiin vanhempien päihteidenkäytön puheeksiottaminen. (Hakkarainen 2010, 1, 12.)

Katariina Warpenius, Marja Holmila ja Christoffer Tigerstedt (2013) ovat toimittaneet yhdessä Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa artikkelikokoelman ”Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle”. Teokseen on koottu suuri määrä alkoholi- ja päihdehaittoja käsitteleviä tutkimusten tuloksia. Teos käsittelee tutkimustietoa kolmesta eri näkökulmasta tarkasteltuna, joita ovat läheisille aiheutuvat haitat, julkisissa tiloissa muille ihmisille aiheutuvia haittoja ja yhteiskunnallisia haittavaikutuksia.

Tutkimusartikkelikokoelman johtopäätöksissä todetaan, että päihteisiin liittyvät haittavaikutukset ovat merkittäväällä tavalla vuorovaikutuksellisia. Päihteidenkäyttö aiheuttaa laajoja vuorovaikutuksellisia ja taloudellisia haittoja kohdistuen päihteiden käyttäjästä aina hänen lähiympäristöönsä ja koko yhteiskuntaan. (Warpenius, Holmila, Tigerstedt 2013, 5, 7–10.)

Anne Tarkan (2014) pro gradu -tutkielman ”Omaelämäkerrallinen narratiivinen tutkimus alkoholiongelmaisen äidin lapsen koulussa selviytymisestä” tarkoituksena oli tutkia äidin alkoholiongelman vaikutuksia lapsen koulunkäymiseen. Tutkielman tarkoituksena oli myös selvittää, millaisia selviytymistapoja käytettiin koulunkäymiseen ja opiskeluun kohdistuvissa haasteissa. Tutkimuksen kohderyhmänä oli aikuiset, joiden lapsuudessa äidillä on ollut alkoholiongelma. Tutkimustulokset osoittivat, ettei äidin alkoholiongelmalla ole suoraa yhteyttä huonoon koulumenestykseen. Tulokset kuitenkin osoittivat, että koulunkäyntiä haittaavia tekijöitä esiintyi hyvin erilaisia aina keskittymis- ja oppimisvaikeuksista saamattomuuteen saakka. Tarinoista nousi esille äidin kyvyttömyys huolehtia perheen arjesta ja lapsen koulunkäynnistä. Lisäksi puuttui liki kokonaan koulunkäymiseen liittyvä rohkaisu, kannustaminen ja avuliaisuus. Tarinoista korostui erilaisia keinoja selviytyä arkipäivän pulmista. Selviytymisstrategioissa oli yhdenmukaisuutta muun muassa kotoa pois pääsemisen, muun ajateltavan ja tehtävän myötä. Tärkeinä selviytymiskeinoina tulivat esille esimerkiksi kavereiden ja aikuisen antama tuki. Tarinoista nousi selkeästi esiin kaipuu tulla kohdatuksi, kuulluksi ja nähdyksi sekä koulussa että kotona. (Tarkka 2014, 26, 66–67.)

Johanna Hourulan ja Laura Uimosen (2014) pro gradu -tutkielman ”Alkoholiperheessä kasvamisen antamat lähtökohdat sosiaaliseen elämään” tavoitteena oli tuoda esille alkoholiperheessä elämisestä aiheutuvat haitat ja kuinka nämä haitat vaikuttavat aikuisiällä. Tutkielman tarkoituksena oli myös selvittää, millaiset edellytykset kasvava lapsi sai alkoholiperheestä sosiaaliseen elämäänsä. Tutkielman kohderyhmänä oli aikuiset, jotka olivat kokeneet haitalliseksi vanhempiansa alkoholin käyttämisen. Tutkimustulokset osoittivat alkoholiperheessä vallitsevan vääristyneitä rooleja suhteessa perheen lapsiin ja vanhempiin. Tulosten mukaan alkoholiperheen ongelmat ovat ympäristön

tiedossa muttei perheen ongelmiin puututa herkästi. Alkoholiperheessä kasvaminen jättää lapsen jäljen aiheuttaen haittoja myös ympäristön aiheuttamalla leimautumisella. Tutkielman tulokset nostavat esiin ympäristön antaman tuen ja avun tarpeen merkityksellisyyden alkoholiperheessä kasvavalle lapselle jo varhaisessa vaiheessa. (Hourula & Uimonen 2014, 1–2, 43, 71.)

Aster Hedmanin (2020) toiminnallisen ja kehittämiseen opinnäytetyön ”Traumainformoitu orientaatio seurakunnan auttamistyössä” tavoitteena oli lisätä yleistä tietoisuutta traumatietoisuuden näkökulman merkityksellisyydestä. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa verkkomuotoinen opas traumainformoidusta orientaatiosta, joka oli suunnattu erityisesti kirkon kasvatus- ja auttamistyössä työskenteleville ammattilaisille. Opinnäytetyö toteutettiin tehden asiantuntija haastatteluita ja keräten tietoa englannin- ja suomenkielisistä tieteellisistä tutkimusaineistoista sekä ammatillisesta kirjallisuudesta. Opinnäytetyöllä on pyritty tuomaan traumatietoisuuden työkaluja jokapäiväiseen arkityöhön asiakkaiden ja ammattilaisen oman hyvinvoinnin vahvistamiseksi. (Hedman 2020, 36–37, 51.)

Kalle Aaltosen ja Sofia Kotouliaksen (2021) opinnäytetyön ”Kohti kokonaisuutta - Traumatietoisuuden kasvun merkityksiä sosionomin työlle” tavoitteena oli tarkastella Kalliolan sosionomien kokemuksia traumatietoisuutensa kehittymisestä heidän ammattilaisuransa myötä ja erityisesti teemaan liittyvän lisäkoulutuksen kautta. Opinnäytetyön tekijät tarkastelivat opinnäytetyössään myös traumatietoisuuden kypsyttelyn kehittymistä suhteessa ammattilaisten voimaantumiseen, työhyvinvointiin ja arkityöhön. Opinnäytetyö toteutettiin haastattelemalla neljää sosionomia. Tuloksista ilmeni, että kaikkien sosionomien näkemyksen mukaan oman traumatietoisuuden kehittymisellä oli tärkeä myönteinen vaikutus asiakastyöhön, ammattilaisen omaan työhyvinvointiin ja koko työyhteisölle. (Aaltonen & Kotoulias 2021, 22, 25, 48–49.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyöni tarkoituksena on auttaa lapsia, jotka kärsivät haitallisesta päihteiden käytöstä perheessään. Opinnäytetyöni yhteiskunnallinen merkityksellisyys korostuu nimenomaan kaikille sosiaali- ja kasvatustalon ammattilaisille suunnatussa materiaalipakissa, jota voidaan käyttää alakoulussa koko ryhmälle ennaltaehkäisevässä muodossa. Materiaalipakin toiminnalliset välineet tukevat koko luokkayhteisöä aiheen parissa ja sitä kautta tavoitetaan mahdollisimman moni lapsi aiheen äärellä. Ryhmässä aihetta lähestyminen voi olla lapselle helpompi tapa käsitellä arkaa aihetta kuin kaksin alakoulun ammattilaisen kanssa. Haluan auttaa koulussa työskenteleviä aikuisia auttamaan lapsia.

Olen valmistanut monipuolisen materiaalipakin, joka tukee erityisesti alakoulujen kasvatustalon ja sosiaalialan ammattilaisia kohtaamaan ja auttamaan lapsia, joiden perheessä käytetään päihteitä haitallisesti. Materiaalipakki antaa ammattilaisille konkreettisia työkaluja, uuden ajattelumallin erityisesti haastavasta elämäntilanteesta tulevan lapsen tukemiseen ja voimaannuttamiseen monenlaisen toiminnan kautta. Opinnäytetyön tuotoksena valmistunut materiaalipakki koostuu faktatiedosta, kokemusasiantuntijan tarinavideosta ja työelämän tarpeita vastaavista konkreettisista työkaluista.

Tuotokseeni valitsin sähköistä kyselylomaketta apuna käyttäen alakoulun ammattilaisten tarpeita vastaavia työkaluja kirjallisuuden avulla sekä omaa luovuuttani ja ammattitaitoani käyttäen. Näin sain koottua kouluympäristössä parhaiten toimivia konkreettisia työkaluja ammattilaisten käyttöön. Materiaalipakin oleellisin teoreettinen viitekehys on traumainformoitu kohtaaminen. Tuotokseni avulla toteutin opinnäytetyöni tavoitteet:

- Antaa koulun ammattilaisille tietoa ja ymmärrystä sekä työkaluja kohdata ja auttaa päihdeympäristössä kasvavia lapsia aiempaa paremmin traumainformatiivista ajattelumallia hyödyntäen.

- Edistää koulujen ammattilaisten tietoisuutta tästä lisääntyneestä yhteiskunnallisesta ilmiöstä, liiallisesta päihteidenkäytöstä.

7 Kuvaus toimeksiantajasta

Vuonna 1955 perustettu A-klinikkasäätiö on voittoa tavoittelematon yleishyödyllinen päihdealan järjestö. A-klinikkasäätiön palvelut, niin verkossa ja kasvokkain rakentavat turvaverkkoja yhteiskuntamme haavoittuvimmassa asemassa oleville. A-klinikkasäätiö tarjoaa eri toimintojensa kautta ammattilaisille runsaasti työkaluja ja tuottaa tietoa päihde- ja mielenterveyspalveluiden kehittämiseen. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuuluu säätiön perustehtäviin. (A-klinikkasäätiö 2021.)

A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus -toiminta toimi toimeksiantajan roolissa. Lasinen lapsuus toimintakokonaisuus tarjoaa tietoa ja tukea vanhempien alkoholinkäytöstä haittoja kokeville ja heitä työssään kohtaaville. Toimintaa rahoittaa pääasiallisesti Stea, eli sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus. Toiminnan kohderyhmiä ovat: nuoret, aikuiset ja ammattilaiset. Toiminnan päämääränä on vanhemman haitallisesta päihteiden käytöstä lapselle aiheutuvien haittojen lievittäminen. Ydinajatuksena on se, ettei yhdenkään lapsen, nuoren tai aikuisen tulisi joutua kärsimään vanhempiensa haitallisen päihteidenkäytön takia. On hyvä muistaa, että lapsi voi kokea vanhempiensa juomisen haitalliseksi jo paljon aiemmin, kuin mitä yleisesti koetaan ongelmajuomiseksi. Lasinen lapsuus korostaakin, että koskaan ei ole liian aikaista eikä myöhäistä hakea apua. Toiminnan perusajatuksena on se, että lapsi voi kokea haitalliseksi vanhempiensa päihteiden käyttämisen jo paljon aiemmin kuin mitä yleisesti koettu ongelmajuominen. Lasinen lapsuus työ pyrkii edistämään toimivien työmuotojen ja traumainformoidun työtavan leviämistä ihmisiä kohtaavien ammattilaisten työhön. (Lasinen Lapsuus 2020, 2.)

A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus -toiminta tarjoaa tietoa ja antaa tukea läheisensä haitallisesta alkoholinkäytöstä kärsiville sekä heitä omissa työtehtävissään kohtaaville. Lasinen lapsuus -toiminta motivoi ammattilaisia auttamaan ja tukemaan moniammatillisesti vanhempien päihteidenkäytöstä haittoja kohtaavia lapsia, nuoria ja perheitä. Toiminnan tavoitteena on lisätä ammattilaisten tietoisuutta ja osaamista myös vertaistuen merkittävydestä sekä edellytyksistä. Toiminta perustuu hyvinvoinnin lisäämiseen päivittäisessä elämässä ja estämään haittojen siirtymisen sukupolvelta toiselle. Toiminnan tavoitteena on myös antaa informaatiota ja tukea päihdeympäristössä lapsuutensa kasvaneille aikuisille. Toiminta tarjoaa useanlaisia palveluita aina kasvokkain tapahtuvasta auttamistyöstä verkossa saatuun vertaistukeen saakka. Toiminnan keskiössä pidetään tärkeänä sitä, että jokainen löytää itselleen sopivimman tavan käydä läpi elämän kokemuksiaan ja voimistaa omia voimavarojaan. (Lasinen Lapsuus 2020, 10, 12.)

8 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

8.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä kehittämiseen ja tuotokseen tähtäävä toiminta vaatii eri toimijoiden sitoutumista ja dialogista yhteistyötä prosessin eri vaiheissa. Tämä koostuu aktiivisesta yhteisestä keskustelusta, arvioinnista, prosessin suuntauksen tarkennuksesta, vertaistuesta, palautteen jakamisesta ja saamisesta. Toiminnalliselle opinnäytetyölle olennaista on ihmisten väliset vuorovaikutussuhteet prosessin aikana. (Salonen 2013, 5–6, 19.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja siitä koostuva raportointi. Toiminnallinen opinnäytetyö on käytännönläheinen ja tutkittava ilmiö kumpuaa työelämän tarpeista. Tavoitteena toiminnallisessa opinnäytetyössä onkin hyvin usein käytännön toiminnan opastaminen ja toiminnan järjestäminen konkreettisesti työelämässä. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena voi olla esimerkiksi erilaiset opaslehtiset, perehdyttämiskansiot, teemapäivät tai

nettisivut. Hyvin useissa tapauksissa toiminnallisella opinnäytetyöllä on myös toimeksiantaja. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–10, 16–17.)

Opinnäytetyöni oli toiminnallinen. Toiminnallisen opinnäytetyöni idea syntyi yhdessä toimeksiantajani kanssa. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna opinnäytetyöni oli työelämänlähtöinen ja vastasi hyvin työelämän tarpeisiin. Opinnäytetyöni oli itseäni kiinnostava ja ammatillisesti kehittävä. Tämän opinnäytetyön toiminnalliseen vaiheeseen sisältyi alakoulun ammattilaisten osallistaminen laatimaani kyselyihin vastaamisella, materiaalipakin kokoaminen ja sen testaaminen ammattilaisten palautteella. Kannustin alakoulun ammattilaisia kokeilemaan materiaalipakin käyttöönottoa arviointivaiheen aikana saatekirjeellä ja sähköpostiviesteillä. Opinnäytetyöni tuotos oli sähköinen materiaalipakki alakouluympäristöön.

8.2 Prosessimalli

Opinnäytetyöni toteutettiin Salosen (2013, 19) konstruktivistista mallia hyödyntäen. Mallissa prosessin vaiheista voidaan erottaa tutkimuksellinen tarpeiden tunnistaminen, ideointivaihe, suunnitteluvaihe, toteutusvaihe, tuotoksen kokoaminen, arviointivaihe ja päätösvaihe. Prosessin vaiheet eivät konstruktivistisessa mallissa etene lineaarisesti peräkkäin, vaan toimintaa arvioidaan koko prosessin ajan. (Salonen 2013, 16.) Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että pysähdyin prosessin äärelle arvioimaan toimintaa ja toiminnan jatkon suuntaamisesta kävimme toimeksiantajan kanssa keskustelua tarpeen mukaan. Lisäksi työni prosessimallissa toistui prosessin eri vaiheet ja tavoitteita sekä muita tärkeitä seikkoja päivitettiin prosessin aikana. Kuviossa 3 kuvataan tarkemmin, miten opinnäytetyöni eteni konstruktivistisen mallia mukaillen.

Kuvio 3. Opinnäytetyöprosessi mukailien konstruktivistista prosessimallia (Salonen 2013, 20).

Konstruktivistisessa mallissa keskiössä on tiivis vuorovaikutus työelämän toimeksiantajan kanssa (Salonen 2013, 16). Opinnäytetyössäni vuorovaikutus toteutui opinnäytetyön tekijän, mediaopiskelijan, toimeksiantajan Lasinen Lapsuus – toiminnan työntekijöiden ja Traumainformoidun liikkeen aktivistin Kati Sarvelan välillä. Yhteistyö kaikkien osapuolten kesken mahdollistui yhdessä tekemisen, osallisuuden, toiminnassa oppimisen ja jatkuvan reflektion kautta. Opinnäytetyön etenemisestä raportoin säännöllisesti suullisesti ja kirjallisesti toimeksiantajani lisäksi ohjaaville opettajilleni. Heiltä saamani palautteen perusteella muokkasin prosessini toimintaa vastaamaan paremmin työn tarkoitusta ja tehtävää.

Valitsin konstruktivistisen mallin, sillä se sopii perustellusti opinnäytetyöni luonteeseen. Opinnäytetyöni kohderyhmä eli alakoulun sosiaali- ja kasvatushenkilöstö olivat mukana opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Opinnäytetyöni tarkistusvaiheesta palasin työstämisen vaiheeseen, mikäli tarkastusvaiheessa ilmeni korjattavaa tai kehitettävää. Tällä tavoin opinnäytetyöni tuotoksesta pystyin tekemään mahdollisimman paljon käyttäjien tarpeita vastaavan kokonaisuuden. Olen kuvannut eri vaiheita tarkemmin 8 opinnäytetyön prosessi -osiossa.

8.3 Kehittämisen ja osallistamisen menetelmät

Kehittämistyö on sosiaalinen prosessi, jossa kehittäminen perustuu pitkälti dialogisuuteen ja vuorovaikutussuhteisiin. Aktiivisen yhteistyön tuloksena rakentuu uusia näkökulmia. Kehittämistoiminnasta voidaan puhua silloin, kun toiminnan tavoitteen, varsinaisen työskentelemisen ja kuvauksen lopputuloksena muodostuu uudenlainen asia tai visio. Kehittämistyön lähtökohtana on tarve kehittämistoiminnalle, ja lähtökohtana voi olla esimerkiksi päivittäinen haaste, ongelma tai visio uudesta. Tavoitteen terävöittäminen edesauttaa kehittämistyön toteuttamista. (Toikko & Rantanen 2009, 56–57, 59.) Kehittämismenetelmänä voidaan toteuttaa ns. kokeilevaa toimintaa, jolloin testataan uuden vision käytettävyyttä käytännössä. Tiedonhankintamenetelmien käyttäminen kehittämistyössä on joustavaa ja tärkeää onkin käyttää useita kehittämistyölle

tarpeenmukaisia menetelmiä. Siten saadaan koottua mahdollisimman monipuolinen aineisto ideoista, faktatiedosta ja monimuotoisista näkökannoista. (Salonen 2013, 22–23).

Opinnäytetyöni on uuden vision, traumainformoidun työtteen, kokeilua käytännössä eli kokeilevaa kehitystoimintaa. Toiminnallisen opinnäytetyöni tuotoksena valmistui Armas-materiaalipakki, jonka kautta rakensin alakouluun traumainformatiivista kohtaamiskulttuuria. Tuotokseni kautta ammattilaisilla on mahdollisuus muokata materiaalipakin sisältöä heidän tarpeitaan vastaavaksi. Opinnäytetyön tarkoitus auttaa lapsia, joiden huoltajat käyttävät haitallisesti päihteitä, kiteytyy uuteen tulevaisuuden visioon, jossa traumainformatiivinen kohtaamiskulttuuri saataisiin juurrutettua kaikkiin kouluihin toimivaksi kokonaisuudeksi.

Osallistumisen keskiössä on dialogisuus, jonka kautta toimintaan osallistuvat voivat julkisesti tarkastella toimintasuunnitelmaa, lähestymistapoja ja yhdessä sovittuja päämääriä. Osallistamisen ja osallistumisen määritelmät voidaan nähdä olevan hyvin läheisesti liitoksissa toisiinsa. Osallistaminen tarjoaa tilaisuuden ja osallistuminen sitä vastoin hyödyntää sitä. Toimijoita pyritään aktivoimaan osallistumaan heidän lähtökohdistaan ja tarpeistaan käsin. Osallistamisen menetelmän keskiössä on vapaaehtoisuus, joka saa ravintonsa osallisuudesta. Ulkoapäin tulevasta toimintaan osallistumispyynnöstä huolimatta yleisesti oletetaan, että osallistava toiminta etenee aina osallistujien ehdoilla. Osallistuminen perustuu aktiiviseen yhteistyöhön ja avoimeen vuorovaikutussuhteeseen. Merkityksellistä yhteistyössä on toisen hyväksyminen, kohtaaminen, nähdäksi ja kuulluksi tuleminen kokemus. (Toikko & Rantanen 2009, 89–90, 92–93.)

Osallistin alakoulun henkilöstöä opinnäytetyöni prosessin eri vaiheissa. Osallistaminen oli hyvin merkittävää, sillä alakoulun sosiaali- ja kasvatustieteen ammattilaiset ovat materiaalipakin käyttäjiä. Opinnäytetyöni osallistamisen menetelmänä käytin myös materiaalipakin testaamista ja arvioimista. Testaajiksi valikoitui alakoulun sosiaali- ja kasvatustieteen ammattilaiset, jotka osallistuivat

vapaaehtoisesti opinnäytetyöprosessiin. Ammatillaiset testasivat kolmen viikon ajan materiaalipakin sisältöä haluamallaan tavalla ja antoivat siitä palautetta. Testaaminen kuului osana konstruktivistista mallia ja kohdistui nimenomaan prosessin tarkistusvaiheeseen.

8.4 Tiedonkeruumenetelmät

Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä tiedonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi sekä eri dokumenteista kerätty tieto (Tuomi & Sarajärvi 2013, 71). Kyselylomakkeet ovat olleet yksi tunnetuimmista keinoista kerätä aineistoa tutkimuksessa. Perinteisin tapa on ollut toteuttaa kyselyt paperilomakkeina, mutta nykyisin niiden rinnalle ovat tulleet sähköiset kyselyt. Laadullisissa tutkimuksissa kyselylomakkeiden käyttö on ollut vähäisempää kuin määrällisissä, mutta niille on paikkansa myös ihmistieteissä. (Valli 2018, 92.) Internet-pohjaiset kyselyt ovat yleistyneet niin yritysten ja organisaatioiden käyttötiedon hankinnassa kuin akateemisissa tutkimuksissakin (Ronkainen, Mertala & Karjalainen 2008, 17–18). Kyselytutkimuksen avulla saadaan arvokasta tietoa yhteiskunnan ilmiöistä sekä ihmisten toiminnasta, mielipiteistä, asenteista ja arvoista. Kyselytutkimuksessa tutkija esittää kysymyksiä vastaajalle, ja lomake toimii mittausvälineenä. (Vehkalahti 2014, 11.)

Kyselylomaketutkimus voidaan toteuttaa verkkolomakkeena, jolloin vastauksia ei tarvitse erikseen tallentaa, ja näin säästyy aikaa ja tallennusvaiheen mahdollisilta virheiltä vältytään. Toisaalta verkkolomakkeen käyttö voi tarkoittaa tavoitettavuusongelmia. Nykyisessä pandemiatilanteessa verkkolomakkeen edut ovat merkittävät. Käytännön seikoista on huomioitava myös mahdollinen vastausväsymys, kun kyselyiden määrä on kasvanut jatkuvasti, ja vastausprosentit ovat huonontuneet selvästi. Vastaaminen on tehtävä mahdollisimman helpoksi, lomake selkeäksi ja kysymysten määrä karsia minimiin. Lomakkeen testaaminen etukäteen on myös tärkeää. (Vehkalahti 2014, 47–48.)

Keräsin tiedon koulun ammattilaisilta puolistrukturoiduilla kyselylomakkeilla (liite 1), sillä koin sen olevan nopein ja varmin keino saada kattavaa sekä luotettavaa tietoa asiantuntijoilta vallitsevassa pandemiatilanteessa. Tämä tiedonkeruumenetelmä toimi samalla myös opinnäytetyöni osallistamisen menetelmänä. Kyselylomakkeiden alkuun kokosin motivoivan ja informatiivisen saatetekstin, joka kannusti kohderyhmää osallistumaan. Lähetin sähköiset kyselyt koulun ammattilaisille ensin tarpeiden kartoitusta varten, ja myöhemmin keräsin palautetta valmistamastani Armas-materiaalipakista.

Kyselylomakkeen alussa on yleensä saatekirje, joka on kyselytutkimuksen julkisivu. Siinä kerrotaan vastaajalle perustiedot, kuten kohderyhmän valinta sekä tulosten käyttäminen. Saatekirjeen avulla vastaaja saadaan motivoitua kyselyyn vastaamiseen, joten sen merkitys on hyvin suuri. (Vehkalahti 2014, 47–48.) Ensimmäiset kysymykset lomakkeessa ovat niin sanottuja taustakysymyksiä esimerkiksi ikä, koulutus, jotka toimivat lämmittelyinä. Nämä taustakysymykset ovat yleensä muuttujia, joita tarkastellaan suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Taustakysymysten jälkeen kannattaa sijoittaa helpot kysymykset, ja siirtyä vasta sen jälkeen arkoihin aiheisiin. Loppuun sijoitetaan helpot jäähdyttelykysymykset. Joskus taustakysymykset voidaan sijoittaa lomakkeen loppuun, jolla varmistetaan vastaajan jaksaminen loppuun saakka, ja luotettavuus säilyy hyvänä. (Valli 2018, 94.)

Kyselylomakkeissa on useita osioita, jotka voivat olla suljettuja tai avoimia (strukturoituja tai strukturoimattomia), tai ne voivat olla puolistrukturoituja. Avoimiin osioihin vastataan vapaamuotoisesti, kun taas suljetuissa on valmiit vastausvaihtoehdot, jotka selkeyttävät mittaamista ja helpottavat huomattavasti tietojen käsittelyä. Toisaalta avovastauksista saattaa ilmetä tärkeää tietoa, joka muuten jäisi havaitsematta. Avovastaukset ovat välttämättömiä tilanteissa, joissa vaihtoehtoja on liikaa tai niitä ei ole mahdollista rajata riittävästi. Jokaisen kysymyksen kohdalla on pohdittava, kuinka se esitetään ja myöhemmin analysoidaan. (Vehkalahti 2014, 24–25.)

Laadin kyselylomakkeet huolellista harkintaa ja suunnittelua käyttäen. Tukevaa kirjallisuutta käytin runsaasti, joista esimerkkeinä mainittakoon Raine Vallin artikkeli Aineistonkeruu kyselylomakkeella teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin (2018, 92–116), Ronkaisen ja Karjalaisen toimittama teos Sähköä kyselyyn (2008), ja Kimmo Vehkalahden teos Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät (2014). Pysin siihen, että johdantotekstit olivat erityisen selkeitä ja että kyselyt olivat johdonmukaisia, tarpeeksi lyhyitä ja analysoitavissa. Rakensin kyselyn siten, että ainoastaan yksi kysymys kerrallaan oli näkyvässä, joka mielestäni helpotti vastaajaa keskittymään juuri kyseiseen vastaukseensa. Vastaajat myös pystyivät tallentamaan vastauksen ja jatkamaan kyselyyn vastaamista seuraavalla kerralla. Laadin kyselomakkeet siten, että tietyt kysymykset olivat pakollisia, joilla turvasin vastaukset opinnäytetyön kannalta tärkeisiin kysymyksiin. Hankaluutta tuotti valita mahdollisimman informatiiviset vastaukset antavat kysymykset, ettei kyselystä tulisi liian pitkä ja heikentäisi siten vastaajien intoa vastata kyselyyn.

Hyvin yleisesti verkkokyselyissä käytetty ohjelma on Webropol-kysely. Siinä koko kyselylomake näkyy yhdellä avoimella lomakkeella, ja ruudulla voi nähdä yhtä aikaa monia kysymyksiä, kun taas ZEF-kyselyssä edellinen kysymys sulkeutuu seuraavan avautuessa. Sähköiset kyselyt mahdollistavat paperilomakkeeseen verrattuna enemmän esimerkiksi uudenlaisia visuaalisia ja vuorovaikutteisia elementtejä, jota voidaan sähköisessä muodossa tehdyssä kyselylomaketutkimuksessa hyödyntää. Sähköinen kyselylomake mahdollistaa myös laadullisen ja määrällisen kysymisen yhdistämisen. Kyselyn laatiminen edellyttää kuitenkin jonkin sovellusohjelman käyttämistä, ja sen tekniset ratkaisut määrittelevät millaiseksi sähköinen kysely muodostuu. Tästä syystä sovellusohjelman valinta on yksi ratkaiseva tekijä sille, minkälainen sähköisestä kyselylomakkeesta muodostuu. (Ronkainen & Karjalainen 2008, 7.)

Valitsin Karelia-ammattikorkeakoulussa käytössä olevan Webropol-kyselytyökalun tiedonkeruumenetelmäksi ammattilaisten vastausten ja palautteen keräämiseen. Pääsin heti Webropol-kyselytyökalun tutustumisen jälkeen rakentamaan kattavan kyselylomakkeen ilman suurempia haasteita. Perusteena Webropolin valinnalleni oli myös se, että sen avulla sain

ammattilaisten vastauksista selkeän yhteenvedon automaattista raportointia käyttäen. Tämä lisäsi kyselyn luotettavuutta, sillä vastauksia ei tarvinnut syöttää manuaalisesti ja näin vältyin mahdollisilta välivaiheiden virheiltä. Koin Webropolin turvalliseksi ja luotettavaksi valinnaksi, sillä sen avulla pystyin noudattamaan tärkeitä tietoturvasäädöksiä. Webropolin lukuisat erilaiset kysymystyypit mahdollistivat minua luomaan monipuolisen ja tarkoituksenmukaisen kyselyn. Laadin Webropol-kyselytyökalua apuna käyttäen tarvelähtöisen kyselyn ja palautekyselyn viiden arkipäivän aikana. Muokkasin tarpeisiin sopivan kyselyn ulkoasupohjan ja kyselyn alkuun motivoivan saatekirjeen. Tarvelähtöisessä alkukyselyssä käytin enimmäkseen kysymyksiä, joihin ammattilainen sai valinta vastauksensa useasta vaihtoehdosta. Näihin kysymyksiin olin liittännyt myös hyppytoimintoja, jotka mahdollistivat vastauksen syvyyden lisäämisen tarkentavalla kysymyksellä. Palautekyselyni koostui suurimmaksi osaksi avoimista kysymyksistä, jotka mahdollistivat ammattilaisten syvällisemmät vastaukset.

Pyysin Webropol-kyselyihin vastaamista erään Joensuun alakoulun ammattilaisilta lähettämällä heille sähköpostiin saatekirjeen ja Webropolin kyselylinkin. Tämä koulu valikoitui kohdekouluksi suuren oppilasmäärän vuoksi. Toivoin, saavani paljon vapaaehtoisia vastaajia, jolloin tulokset olisivat luotettavampia ja tuotoseni tarkoituksenmukaisempi. Halusin myös kattavan kuvan joensuulaisten koulun ammattilaisten näkemyksistä ja tarpeista. Yksittäistä koulua koskevassa tapauksessa kyselyluvan anoin suoraan koulun rehtorilta.

Opinnäytetyöhön ryhdyttäessä tekijä usein pohdiskelee riittävää aineiston määrää (Tuomi & Sarajärvi 2018, 97). Pohdin perusteellisesti kysymystä siitä, kuinka monta kyselylomaketta lähetän ja kuinka monta vastausta tarvitsen, jotta saisin aikaan laadukkaan ja luotettavan opinnäytetyön. Päädyin ratkaisuun lopulta käytännön seikkojen ja teoriakirjallisuuden antamien näkökulmien yhteisvaikutuksesta. Kanasen (2014, 95) mukaan laadullisessa tutkimuksessa oleellista on tulkintojen ja tiedonkeruun kestävyys ja syvyys, ei aineiston laajuus ja informanttien määrä. Valitsemastani koulusta opinnäytetyöprosessiin osallistui vapaaehtoisesti kolme koulun ammattilaista.

Oleellista on myös määritellä mistä tietoa saadaan opinnäytetyön aineistoksi (Kananen 2015, 90). Olen pohtinut perusteellisesti myös sitä, ketkä olisivat parhaita asiantuntijoita vastaamaan kysymyksiini. Vaihtoehtoina olivat muun muassa alakoulujen koko henkilökunta, oppilashuoltotyöryhmät, kaikki opettajat, luokanopettajat ja opetussuunnitelmien laatijat. Päädyin suuntaamaan kyselyni alakoulujen kaikille ammattilaisille, jotka ovat tekemisissä oppilaiden kanssa päivittäin, heillä on paljon käytännön työkokemusta oppilaiden parissa. Oli mahdotonta tehdä opinnäytetyönä sellainen laadukas koonti, joka vastaisi kaikkien tarpeisiin: rehtorit, sihteerit, erityisopettajat, luokanopettajat, aineenopettajat, kouluavustajat, erilaiset sosiaalialan työntekijät, kuraattorit, psykologit, terveydenhoitajat, kiinteistönhuoltajat, siistijät, keittäjät jne.

Monisyiset muutokset yhteiskunnassamme edellyttävät uusia ja luovia tapoja kytkeä ammatillista osaamista ja tietotaitoa. Se voidaan nähdä jopa eloonjäämisen erityispiirteenä. Mikäli haastaviin tilanteisiin ei löydy sopivia ratkaisuja ja suunnitelmia, on hyödyllinen ratkaisu yhdistää joukko ammatillisia osaajia. Työpaja työskentely edellyttää sektorirajojen ylittämistä ja epävarmuuden hälventämistä rakentaaksemme todellisen uudenlaisia ratkaisuja. Työpajalle on tärkeää valita juuri oikeat ja käyttökelpoiset työkalut aiheen työstämiseksi. Merkityksellistä on työpajaan osallistuvien asiantuntemuksen tehokas käyttöön ottaminen. Tällöin on paras mahdollisuus päästä keskustelevalle työpajalle asetettuun päämäärään. (Kantojärvi 2012, 10–11.)

Konstruktivistinen malli jäsentyy opinnäytetyössäni keskustelevan työpajan muodossa. Tiedotin asianosaisia keskustelevan työpajan kokoontumisesta sähköpostilla. Suunnittelin ja toteutin keskustelevan työpajan, joka toteutui 01.04.2021. Työpajaan osallistui minun lisäksi toimeksiantajani Lasinen lapsuus -toiminnan yhdyshenkilö Laura Barck ja Traumainformoidun liikkeen edustaja Kati Sarvela. Keskustelevaa työpajaa kokeilin käytännössä yhden kerran ja sovelsin työpajassa avoimien kysymysten menetelmää. Avointen kysymysten kautta saadaan käynnistettyä vuorovaikutusta (Kantojärvi 2012, 266). Tällä tavoin pyrin tavoittelemaan luontevaa ja vapaamuotoista keskustelua aiheen ympärillä. Toteutin keskustelevan työpajan Teamsissä ja nauhoitin keskustelun. Nauhoittamiseen pyysin työpajan aluksi lupaa kaikilta osallistujilta.

Keskustelevaan työpajaan osallistujia oli riittävä määrä ja keskustelu oli aktiivista. Työpajassa oli tarkoituksena välittää ja jakaa tietoa traumainformoidun kohtaamiskulttuurin rakentamisesta alakouluihin. Tarkoituksena oli keskustelun kautta pohtia Armas-materiaalipakkiin rakennettavia traumainformoituja työkaluja.

Oppimispäiväkirjan avulla kehitetään reflektointitaitoja. Päiväkirjan kirjoittamisen myötä opiskelijan reflektiivinen ajattelu kehittyy. Samalla oppimispäiväkirjaa kirjoittava opiskelija tekee itselleen näkyväksi omat työskentelytavat ja monimuotoiset ratkaisut suhteessa omaan työhönsä. Oppimispäiväkirja haastaa pohtimaan myös omaa kehittymistarvettaan suhteessa ammatilliseen osaamiseensa. Päiväkirjan kirjoittajan rohkea ja avoin kriittinen arviointi toisilta saadun palautteen lisäksi kehittää valtavasti uusia ajattelun ja toiminnan malleja. Oppimispäiväkirjalla on tärkeä rooli opiskelijan kasvulle ja kehittymiselle niin henkilökohtaisesta kuin ammatillisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Itsereflektio omasta toiminnastaan luo tärkeän perustan tulevaisuuden työelämän jatkuvalla kehittämistyölle. (Mäntylä 2001, 151, 153.)

Koko opinnäytetyöprosessin aikana on tarkoituksenmukaista käyttää päiväkirjaa muistin tukena. Opinnäytetyön päiväkirjan dokumentoinnin muodosta voi opinnäytetyön tekijä päättää, palveleeko hänen työskentelyään parhaiten verbaalinen kuvaus vai kuvat. Merkityksellistä on myös päiväkirjan sisältö, sillä toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen valmistaminen ja eteneminen tukeutuu opinnäytetyön tekijän päiväkirjan sisältöön. Opinnäytetyöpäiväkirjaan on tarkoitus poimia opinnäytetyön eri vaiheiden ideoita, ajatuksia ja pohdintoja. Päiväkirjaan on tärkeää kirjata mahdollisimman tarkkaa tietoa esimerkiksi kirjallisuudesta. Tämä auttaa opinnäytetyön tekijää palamaan tärkeimpien kirjallisuuslähteiden äärelle. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19–20.)

Opinnäytetyöpäiväkirja palvelee parhaiten tekijäänsä, mikäli sinne kirjataan systemaattisesti toimeksiantajan kanssa käydyissä keskusteluissa ja opinnäytetyön ohjauksessa ilmenevät tärkeimmät asiat. Päiväkirjan systemaattinen koostaminen mahdollistaa opinnäytetyön tekijän ajatuksien prosessoimisen pidemmällä aikavälillä. Lisäksi järjestelmällinen

opinnäytetyöpäiväkirjan työstäminen mahdollistaa jäsenyytymän ja selväpiirteisemmän opinnäytetyönraportin kirjoittamisen. (Vilkka & Airaksinen 2003, 20.)

Oman oppimisen päiväkirjaan työskentelymuotona olin saanut tärkeän pohjatyon ammattikorkeakoulun aiemmilta opiskeluvuosilta, sillä itsereflektiota kirjoitimme säännöllisesti. Joten systemaattinen päiväkirjan koostaminen on itselleni tärkeä työskentelytapa. Työstin opinnäytetyöpäiväkirjaa koko opinnäytetyö prosessin ajan yhteensä liki vuoden. Työstin opinnäytetyöpäiväkirjaa kaikissa opinnäytetyön vaiheissa. Erityisesti päiväkirja toimi muistini tukena, sillä olin opinnäytetyöprosessissa yksin toteutusvaiheesta alkaen. Opinnäytetyön aikana reflektoin opinnäytetyöprosessia yksin päiväkirjan muodossa, yhdessä toimeksiantajani ja muiden opinnäytetyöprosessiin osallistuvien toimijoiden kanssa. Reflektion aikana työstin opinnäytetyöpäiväkirjaani tekemiäni havaintoja ja pohdintoja, ja siten sitä hyödynnettiin toimintani uudelleen muokkaamisessa sekä suuntaamisessa. Palautetta pyysin ja sain säännöllisesti toimeksiantajaltani sekä media-alan opiskelijalta. Keräsin palautetta myös alakoulun ammattilaisilta (liite 2). Saamani palautteen perusteella muokkasin ja kehitin Armas-materiaalipakin sisältöä sekä omaa toimintaani opinnäytetyöprosessissa.

8.5 Arviointimenetelmät

Kehittämistyötä ohjataan ja suunnataan arvioinnin mukaisesti. Arviointi on kehittämistyön eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Se tähtää kehittämistyön tarpeen, tavoitteiden, organisoinnin ja varsinaisen toiminnan analysointiin. Kehittämistyölle on tyypillistä muodostuneiden aineistojen analysointi ja arviointi prosessin kuluessa. Merkityksellistä on kriittisesti arvioida kehittämistyön toiminnan toteutusta, lähtökohtia ja asetettuja tavoitteita suhteessa kerättyyn aineistoon. Jatkuvaa arviointia apuna käyttäen voidaan muuttaa kehittämistyön eri vaiheita ja arvioinnin kuvioita. Tärkeää on kehittämistyön kriittinen tarkastelu kehittämistoiminnan kohdentamiseksi oikeasuuntaan. (Toikko & Rantanen 2009, 82–83.)

Arviointia voidaan tehdä erilaisista näkökulmista käsin. Neuvotteleva arviointi edellyttää yhteisen ymmärryksen muodostamista ja henkilökohtaisen toiminnan kriittistä arviointia. Eri toimijoiden välinen vuorovaikutus on neuvottelevan arvioinnin keskiössä. Se ei ole pelkkää keskustelua, vaan sillä nähdään olevan suora yhteys käytännönläheiseen toimintaan. (Toikko & Rantanen 2009, 84–85.) Osallistavaan eli konstruktiviseen arviointiin otetaan mukaan kaikki toimijat. Tarkoituksena on tuottaa monialaista ja laajaa faktatietoa toiminnan vaikutuksista useista näkökulmista käsin. Osallistavan arvioinnin tarkoituksena on toimijoiden aktiivinen osallistaminen. Tulosten ja vaikutusten arvioinnin tarkoituksena on selvittää toimintaa suhteessa tavoitteiden saavuttamiseen. Tavoitteiden selkeä määrittäminen ja säännölliset mittaukset ovat edellytyksenä tämän arvioinnin näkökulman toteutumiselle. (Tietopuu 2021.)

Arvioin koko opinnäytetyöprosessini ajan omaa toimintaani, kehitystyötäni, yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja käytettäviä menetelmiä, jotka näyttäytyivät opinnäytetyössäni konstruktivistisena prosessimallina. Kehittämistyön prosessin eri vaiheissa tapahtuu pysähdystä, arviointia ja tulevaisuuteen suuntautumista unohtamatta aktiivista vuorovaikutusta (Salonen 2013, 16). Tein työelämälähtöisen tarvekyselyn opinnäytetyöprosessin työstämisvaiheessa, jonka pohjalta aloin valmistamaan ammattilaisten tarpeisiin vastaavaa materiaalipakkia. Pysähdyin välillä sitä arvioimaan yksin ja yhdessä toimeksiantajani kanssa. Muokkasin materiaalipakkia ja suuntasin toimintaani uudelleen. Tein arviointia myös kirjallisesti oppimispäiväkirjan muodossa. Arviointia tapahtui myös sähköpostien ja Teams kokouksien välityksellä toimeksiantajani kanssa. Pohdimme silloin yhdessä positiivisia asioita, haasteita ja kuinka materiaalipakkia saataisiin muunneltua entistä toimivammaksi suhteessa alakoulun ammattilaisiin. Opinnäytetyönprosessini aikana arviointia tapahtui jatkuvan palautteen avulla toimeksiantajaltani, eri toimijoilta ja materiaalipakkia testanneilta.

9 Opinnäytetyön prosessi

9.1 Aloitus- ja suunnitteluvaihe

Aloitusvaiheeseen sisältyy opinnäytetyön idean herääminen. Tässä opinnäytetyön vaiheessa esille tulee tarve ja toimeksianto kehittämiselle. Opinnäytetyöprosessin toteutuksen taustat ja puitteet ympäristöineen selkiytyvät aloitusvaiheessa. Tässä opinnäytetyöprosessin vaiheessa on tärkeää käydä keskustelua eri toimijoiden kanssa sitoutumisesta ja muista prosessin kulkuun vaikuttavista merkityksellisistä asioista. Näitä asioita ovat tuen saaminen ja prosessin todenmukainen linjoittaminen. Tämä on edellytys opinnäytetyöprosessin suuntaviivaamiselle haluttuun päämäärään. (Salonen 2013, 17.)

Aloitin opinnäytetyön idean hahmottelun elokuussa 2020. Opinnäytetyöni aihe oli minulle merkityksellinen sekä henkilökohtaisella tasolla että työkokemukseni kautta tarkasteltuna. Alkuun oli tarkoitus tehdä opinnäytetyöprosessi parityönä, mutta suunnitelmiin tuli muutoksia ja jatkoin prosessia yksin. Sain nopeasti työlleni haluamani toimeksiantajan, Lasinen lapsuus -toiminnan. Kirjoitelman laadittuani pääsin aloittamaan pienryhmätyöskentelyn. Esittelin opinnäytetyöprosessini Karelia-ammattikorkeakoulun media-alan opiskelijoille. Sain aktivoitua yhteistyöhön media-alan opiskelijan tuotoksen visuaaliseen toteutukseen ja teknisiin seikkoihin. Kontaktoiduin Traumainformatiivisen kohtaamisen Iloa ja Toivoa-verkoston kanssa ja sovimme alustavasta yhteistyöstä. Pohdin opinnäytetyöprosessin aloitusvaiheessa opinnäytetyöni kuvitusta. Päätin kysyä Armas-materiaalipakin kuvituksesta vastaamaan omaa tyttärtäni. Hän suostui tehtävään ja hankin hänelle tarvittavat välineet, joita päivitimme yhdessä opinnäytetyöprosessini edetessä.

Suunnitteluvaiheessa opinnäytetyön idea tarkentuu. Tässä vaiheessa prosessista laaditaan kirjallinen suunnitelma, jossa selviää kehittämissaikomukset, tavoitteet, toimintaympäristö, kuvaus prosessin vaiheista ja eri toimijoiden vastualueet. Opinnäytetyön prosessi kannattaa suunnitella

mahdollisimman hyvin, vaikka eri osa-alueet tarkentuvat prosessin edetessä. Suunnitteluvaiheen jälkeen siirrytään esivaiheeseen, joka tarkoittaa kenttätöskentelyyn siirtymistä. Esivaiheen aikana opinnäytetyöstä vastaavat kohdistavat huomionsa kenttätöskentelyyn eli konkreettiseen toimintaympäristöön. Tämä työvaihe voi olla lyhyehkö ja keskittyä yhteistyökuvioiden hiomiseen suhteessa tulevaan toimintaan. (Salonen 2013, 17, 20.)

Opinnäytetyöni suunnitteluvaihe konkretisoitui teoriapohjan muodostamisella ja kirjallisuuden kokoamisella lokamarraskuussa 2020. Marraskuussa 2020 kirjoitin opinnäytetyösuunnitelmaa ja aloitin yhteistyön suunnittelun mediaopiskelijan kanssa. Samanaikaisesti huomioin mahdolliset opinnäytetyöprosessista aiheutuvat kulut. Pohdiskelin, että opinnäytetyöstäni aiheutui lähinnä vain hyvin pieniä kuluja, jotka maksoin itse. Kulut koostuivat lähinnä kirjaston artikkelikopiointimaksusta ja liikkumiseen liittyvistä bensakuluista. Digitaaliset toimintaympäristöt mahdollistivat opinnäytetyöni prosessin etänä lähes kokonaan. Ainoa suurempi maksuerä tuli Traumainformoitu kohtaaminen lasten kanssa -koulutuksesta (2 iltaa), jonka kulut toimeksiantajani Lasinen lapsuus -toiminta maksoi. Tein toimeksiantajani kanssa kirjallisen toimeksiantosopimuksen marraskuussa 2020.

Tässä opinnäytetyön vaiheessa tarkensimme yhteistyökuvioita media-alan opiskelijan ja toimeksiantajan kanssa. Marraskuussa 2020 pidimme yhteisen Teams -kokouksen, jossa jokaisen yhteistyökumppanin roolia tarkennettiin. Ideoimme yhdessä sitä, että materiaalipakkiin olisi hyödyllistä ja herättelevää liittää video kokemusasiantuntijan elämäntarinasta. Lasinen lapsuus -toiminnalla oli omia kokemusasiantuntijoita, jotka ovat mukana kehittämisessä sekä eri toimintojen toteutuksessa muun muassa kertomalla omaa tarinaansa erilaisissa tilaisuuksissa. Päätimme ottaa heihin yhteyttä ja kysyä halukkuutta antaa ääni materiaalipakkiin. Teimme yhteistyötä materiaalipakin kokemusasiantuntija video-osuudessa siten, että minä suunnittelin kokemusasiantuntijalle lähetettävän saatekirjeen ja media-alan opiskelija vastasi kokemusasiantuntijakuvauksista ja muista teknisistä ratkaisuista. Kokemusasiantuntijat olivat toimeksiantajan toiminnassa mukana

opinnäytetyöprosessin aikana, joten toimeksiantajan rooli oli lähettää saatekirje heille. Saatekirjeessä kerroin itsestäni, yhteistyökuvioista ja opinnäytetyöprosessista kokonaisuudessaan. Kokemusasiantuntijoista yksi osallistui prosessiin. Media-alan opiskelijan rooliksi jäi huolehtia kokemusasiantuntijaosuuden työstäminen materiaalipakkiin.

Marraskuisessa Teams- kokouksessa päätimme yhteisen pohdinnan tuloksena, että valmistamastani materiaalipakista media-alan opiskelija tekee verkkosivut. Lasinen lapsuus -toiminnan eli toimeksiantajan rooli on jatkossa päivittää materiaalipakin sivuja. Sovimme, että valmistan erilliselle tiedostolle materiaalipakin hahmotelman ja media-alan opiskelijan rooli on vastata verkkosivun teknisistä ratkaisuista hahmotelmasta eteenpäin. Lisäksi tässä vaiheessa sovimme, että lähetän Tinja Puumalaisen työstämät kuvat ja maalaukset erillisenä tiedostona media-alan opiskelijalle.

9.2 Työstämis- ja tarkistusvaihe

Työstämis- ja tarkistusvaihe on merkityksellinen prosessin vaihe, sillä sen tärkeintä ydintä on käytännön toteutus. Tässä prosessin vaiheessa tekijät työskentelevät aktiivisesti ja suunnitelmallisesti kohti yhteistä päämäärää. Työstämisvaihe on pitkäkestoinen ja myös työllistävin prosessin vaihe. Tällöin käytännön tasolla realisoituu jokaisen eri toimijan rooli, vastualueet ja sitoutuneisuus. Tässä vaiheessa todentuu myös kehittämiseen tarvittavat materiaalit, menetelmät ja dokumentointitavat. Ammatillisista kvalifikaatioista korostuu suunnitelmallisuus, vastuunottokyky, itsenäisyys ja epävakauden kestäminen. Työstämisvaihe on merkityksellinen vaihe ammatillisen oppimisen näkökulmasta tarkasteltuna. Ohjauksella, vertaistuellalla ja saadulla palautteella on tärkeä rooli prosessin menestymiselle ja ammatilliselle kehittymiselle. Tarkistusvaihe eli arviointi on hyödyllistä ymmärtää omana vaiheenaan. Toisaalta se voidaan ymmärtää sisältyvän kaikkiin prosessin vaiheisiin. Tässä vaiheessa eri toimijat arvioivat tuotosta ja siihen tehdään tarvittavia muutoksia kehittämisideoiden perusteella. (Salonen 2013, 18, 20.)

Työstämisvaiheen alussa perehdyin alan kirjallisuuteen ja jatkoin opinnäytetyön prosessointia. Seurasin ja päivitin jatkuvasti laatimaani työpäiväkirjaa prosessin etenemisestä, ja pidimme etäpalaverin kerran kuukaudessa toimeksiantajani kanssa. Tiedotin prosessin etenemisestä säännöllisesti toimeksiantajaani ja yhteistyökumppaneita. Tammikuussa 2021 valmistin kyselylomakkeet käyttäen apuna Karelian Webropol-työkalua. Lähetin kyselylomakkeet testaukseen kuudelle eri henkilölle, joiden palautteen perusteella tein kyselylomakkeisiin tarvittavia muutoksia. Laadin myös laajasta opinnäytetyösuunnitelmasta lyhennelmän, jonka tuli liitteeksi alakoulun rehtorin saatekirjeeseen. Tammikuun lopussa 2021 opinnäytetyösuunnitelmani hyväksyttiin ja sain luvan opinnäytetyölleni.

Kartoitin kyselylomakkeen avulla työelämän tarpeita ja toiveita ammattilaisilta helmikuussa 2021. Lähetin kyselyn yhdelle Joensuun alakoululle, josta vapaaehtoisena prosessiin osallistui kolme ammattilaista, jotka vastasivat kyselyyni. Helmikuun lopussa aloitin aineiston analyysin ja aloin valmistamaan materiaalipakkia. Huhtikuun alussa järjestin Teamsin kautta keskustelevan työpajan yhdessä toimeksiantajani yhdyshenkilön ja Traumainformoidun liikkeen aktivistin kanssa. Työpajan tarkoituksena oli ideoida traumainformatiivista kohtaamiskulttuuria alakouluihin. Keskustelevastasta työpajasta sain paljon hyödyllisiä ideoita ja ajatuksia, joita lähdin luovasti toteuttamaan materiaalipakkiin. Materiaalipakin valmistamiseen ja kokoamiseen kului neljä viikkoa.

Huhtikuun alussa 2021 lähetin materiaalipakin media-alan opiskelijalle visuaaliseen ja tekniseen valmistukseen. Tekniseen valmistukseen kului kaksi viikkoa. Samalla nimesin materiaalipakin Armakseksi. Päädyin Armas nimeen siitä syystä, että nimi kuvastaa rakkautta itseä ja toisia kohtaan, kuvaa siten hyvin myös traumainformatiivista kohtaamiskulttuuria. Lisäksi nimen valintaan vaikutti se, että Lasinen lapsuuden verkko-oppimisympäristön nimi on Amalia, jonka rinnalle Armas sopii täydellisesti. Media-alan opiskelijan kanssa valitsimme yhdessä verkkosivujen osoitteen. Kriteereinä osoitteelle oli sen ilmaisuus ja lyhyys. Ennen kuin Armas-materiaalipakki lähti ammattilaisten arvioitavaksi, niin palautetta Armaksesta antoi Lasinen lapsuus -toiminnan Laura Barch ja

Traumainformoidun liikkeen aktivisti Kati Sarvela. Tämän jälkeen alakoulun ammattilaiset saivat Armas-materiaalipakin tutustumiseen ja testaukseen kolmeksi viikoksi. Alakoulun ammattilaiset antoivat palautetta ja kehittämisideoita Armaksesta palautekyselylomakkeella. Palautetta antoi kolme ammattilaista. Toukokuussa 2021 opinnäytetyöprosessin työstämisvaihe oli loppuillaan ja siirryin viimeistelyvaiheeseen

9.3 Viimeistelyvaihe

Viimeistelyvaiheen keskiössä on tuotoksen ja opinnäytetyöraportin hiominen sekä viimeistely. Tähän vaiheeseen kannattaa varata riittävästi aikaa. Toiminnallinen opinnäytetyö saa muotonsa. Kirjallisesta raportoinnista vastuu on tekijällä. Kuitenkin on hyödyllistä ottaa tähän prosessin vaiheeseen mukaan toimijoita esimerkiksi käyttäjiä, ammattilaisia ja ulkopuolisia henkilöitä. Opinnäytetyöraportti on kokonaisvaltainen kuvaus kehittämistyön ymmärtämisestä ja sisäistämisestä, ammattikorkeakoulun innovatiivisuudesta ja opinnäytetyön tekijän henkilökohtaisesta oppimisesta sekä asiantuntijuudesta omassa koulutusalaassaan. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena ja tuloksena syntyy valmis tuotos, joka esitellään ja levitetään toimeksiantajan sekä yhteistyökumppaneiden toimesta. (Salonen 2013, 18–19, 20, 25.)

Viimeistelyvaiheessa tein Armas-materiaalipakin viimeistelyä yhdessä media-alan opiskelijan kanssa. Kehitin materiaalipakkia ammattilaisten antaman palautteiden perusteella ja tein siihen tarvittavia muutoksia. Olin yhteydessä myös Suojellaan lapsia ry:n toiminnanjohtajaan Nina Vaaranen-Valkoseen yhteistyön merkeissä. Pyysin lupaa saada liittää Armas-materiaalipakkiin heidän julkaisujaan. Sain ilokseni häneltä luvan julkaista Suojellaan lapsia ry:n materiaalia. Teknisesti muutoksissa auttoi media-alan opiskelija. Toukokuun lopussa 2021 tarkensin opinnäytetyön teoriaosuutta ja kirjoitin opinnäytetyön prosessia. Kesäkuussa kuvasin opinnäytetyön raporttiin valmista tuotosta. Toimeksiantaja tutustui raporttiini ja antoi suullista sekä kirjallista palautetta. Tämän lisäksi lähetin opiskelukavereille ja työkavereille raportin kokonaisuudessaan luettavaksi ja Armas-materiaalipakin arvioitavaksi. Tein

tarvittavia toimenpiteitä heiltä saamani palautteen perusteella. Elokuussa opinnäytetyöni oli valmiina seminaareihin. Ja syksyllä 2021 palautin opinnäytetyöni arvioitavaksi. Opinnäytetyöni tuotoksena valmistunut Armas-materiaalipakki on valmis levitettäväksi alakouluihin ammattilaisten käyttöön.

10 Tuotoksena Armas-materiaalipakki

10.1 Ammattilaisten tarpeet

Suomalaisessa yhteiskunnassa tulisi siirtyä kilpailukeskeisestä näkökulmasta myötätuntoiseen kohtaamiseen ja toisista huolehtimiseen. Ihmisen aivot reagoivat hyvin herkällä tavalla ihmissuhteista rakentuvaan ympäristöön. Sosiaalinen kiintymyksenkokemus on erityisen merkityksellistä ihmisaivoille ja keholle. On tärkeää ymmärtää yhteiskuntamme hektisyyden vaikutus empaattisen kokemuksen vahvistamiseen ja tukahduttamiseen - kykenemmekö arjessa pysähtymään myötätuntoisen kohtaamisen äärelle. Haastavista elämäntilanteista selviytymistä helpottaa toisen ihmisen myötätuntoisuus. Empaattisuuden harjoittamisen ja kohdistamisen tarpeellisuudelle on yhteiskunnassamme selvä tilaus. (Gilbert 2016, 12–13.)

Ammattilaisten vastauksista nousi esiin se, että positiivinen pedagogiikka on varsin laajasti sisäistetty työote. Se näyttäytyy ammattilaisten työssä niin lasten ja huoltajien kanssa kuin myös työyhteisötasolla. Ammattilaisten vastauksista nousi esiin tapoja, joilla aikuinen huomioi jokaisen lapsen koulupäivän aikana. Jokaisen ammattilaisen vastauksista nousi esiin seuraavat tavat: hyväksyvä katse, hymy, kannustaminen ja lapsen henkilökohtainen auttaminen yksilötyöskentelyssä. Sitä vastoin ammattilaisten vastauksista esille nousi koskettamisen kulttuurin harvinaisuus kouluympäristössä. Vastauksista ilmeni ammattilaisen toive pienemmistä ryhmistä, jotta jokaiselle lapselle jäisi siten enemmän aikaa.

Ammattilaiset kiinnittävät huomiota säännölliseen ryhmäyttämiseen. Lisäksi ammattilaiset kokivat antavansa tarpeeksi aikaa rohkaistakseen jokaista lasta puhumaan. Näillä pyrkimyksillä ammattilaiset kannustivat lasta vuorovaikutukseen koulupäivän aikana. Vastauksista nousi esiin myös ammattilaisten pyrkimykset selvittää syitä lapsen liittyvien negatiivisten ilmiöihin esiintymiselle. Jokainen ammattilainen halusi lapsen kanssa keskustella ja auttaa selvittämään mistä esimerkiksi häiritsevä käytös ja läksyjen unohtaminen johtui.

Lapsen psyykkeen sekamelska ja kroonistunut stressitila näyttäytyy kouluympäristössä rauhattomuutena ja keskittymisen puutteena. Lapsi ei ymmärrettävästi ole kykenevä uuden oppimiselle jatkuvan kehon hälytystilassa olemisen johdosta. Tämän näkökulman ymmärtämisen tärkeyttä tulisi korostaa, ettei aina lapsen rauhattomuutta kuitattaisi ADHD-diagnoosilla. (Sinkkonen 2018, 81.) Traumainformatiivinen työote ei ole entuudestaan tuttu alakoulun ammattilaisille. Kuitenkin ammattilaiset kokivat, että lapsen taustatiedot auttavat ymmärtämään lapsen käytöstä ja toimintaa. Vastauksista nousi esiin myös lapsen kanssa keskusteleminen ja auttaminen tarpeen mukaan. Häiritsevään käytökseen puututaan ohjaavasti. Ammattilaisten vastauksista nousi selvästi esiin lasten ja ryhmien levottomuus. Päivittäin ja jopa jokaisella oppitunnilla ammattilaiset kohtaavat oppilaita, jotka eivät ole optimaalisessa oppimistilassa. Tämä näkyi ammattilaisten mukaan levottomuutena, keskittymis- ja tarkkaavaisuudenpulsina, äänekkyytenä ja toisten häiritsemisenä. Toisaalta ammattilaisten vastauksista nousi esiin lasten oireilun näkyminen vajoamalla omiin ajatuksiin ja ilottomuutena. Ammattilaisten vastauksista ei noussut esiin millä tavoin tunnetaitoja koulussa käsitellään.

Echo Trainingin mallissa koulun ammattilainen tukee lapsen hermostollista hallintaa tarjoamalla lapselle koulupäivän aikana mahdollisuuden palauttaa oman kehonsa ihanteelliseen vireystilaan. Työkaluja tähän ovat esimerkiksi erilaiset aktiviteetit tai rentouttavat menetelmät tilanteen mukaan. Lapsen hermostollisen säätelyn tukemista on myös opetustilan järjesteleminen tarpeiden mukaiseksi. (Sarvela 2020, 45.)

Echo Trainingin luoma malli näyttäytyy ammattilaisten vastausten perusteella kouluympäristössä siten, että ammattilainen pyrkii puuttumaan levottomuuteen pitämällä pikkuvälitunteja ja rauhoittumishetkiä oppitunneilla. Myös yksittäisen oppilaan tarpeeseen vastaten järjestetään toinen työtila tarpeen mukaan ohjaajan ohjauksessa. Ammattilainen keskeyttää tarvittaessa tilanteen ja muistuttaa käytöstavoista sekä työrauhasta. Täsmäaseena levottomuuteen käytössä oli myös toiminnallisten oppituntien päivittäinen käyttö pedagogisesti. Yhden ammattilaisen vastauksesta esiin nousi myös mahdollinen levottomuuden ennakointi ja siihen varautuminen. Yksi kolmesta vastaajasta koki tarvitsevänsä tukea liittyen ryhmätilanteiden hallintaan. Vastauksesta ilmeni kehittämisideana lisääaikuisen tarve jokaiseen luokkaan. Kaksi kolmesta kyselyyn vastanneesta ammattilaisesta ei ole huomannut huoltajan päihteiden käytön heijastumista lapsen kouluarkeen. Yhden ammattilaisen vastauksista nousi esiin huoltajien päihteiden käytön näkyminen lapsen koulunkäynnissä koulutehtävien valvomisen laiminlyöntinä, oppilaan masentuneisuutena ja yhteydenottoihin vastaamattomuutena. Vastauksista kohoaa selvästi esiin vaikeus ja mahdottomuus tunnistaa lapsia, joiden huoltajat käyttävät haitallisesti päihteitä.

Echo Training mallissa on tärkeää vahvistaa lasta voimauttavia käytäntöjä. Tämä voi olla esimerkiksi tarjoamalla lapselle mahdollisuus kertoa oma mielipide. Ammattilaisen tulee kuunnella lapsen kokemusta ja auttaa sitä kautta lasta voimaantumaa. (Sarvela 2020, 46.) Lapsen voimaannuttamista voisi sisällyttää alakouluun säännöllisillä keskustelutuokioilla päihteistä. Ammattilaisten vastausten perusteella ainoastaan yksi ammattilainen kolmesta ottaa säännöllisesti puheeksi päihteet alakoulussa. Eritoten ammattilainen ottaa päihteet puheeksi lapsilähtöisesti, mikäli asia nousee esille lasten keskuudessa. Ammattilaiset, jotka eivät käsittele aihetta säännöllisesti alakoulussa kokivat syyksi lasten alhaisen iän. Lisäksi kaksi kolmesta ammattilaisesta koki, että päihdeasioiden käsittely kuuluu kaikille ammattilaisille alakoulussa. Sitä vastoin yksi vastaajista koki asian kuuluvan rehtorille tai johtotasolle. Ammattilaiset kuitenkin kokivat, että heillä on valmiuksia käsitellä asiaa lasten kanssa, vaikka eivät ole erityistä koulutusta asiankäsittelyyn saaneetkaan. Ammattilaiset myös

kokivat saavansa tarvittaessa tukea ja tiesivät, keneltä sitä pyytäisivät yksittäisen lapsen tai ryhmän kanssa. Alakoulussa ei ollut käytössä yhtenäistä mallia päihdeasioiden käsittelyyn.

10.2 Kuvaus Armas-materiaalipakista

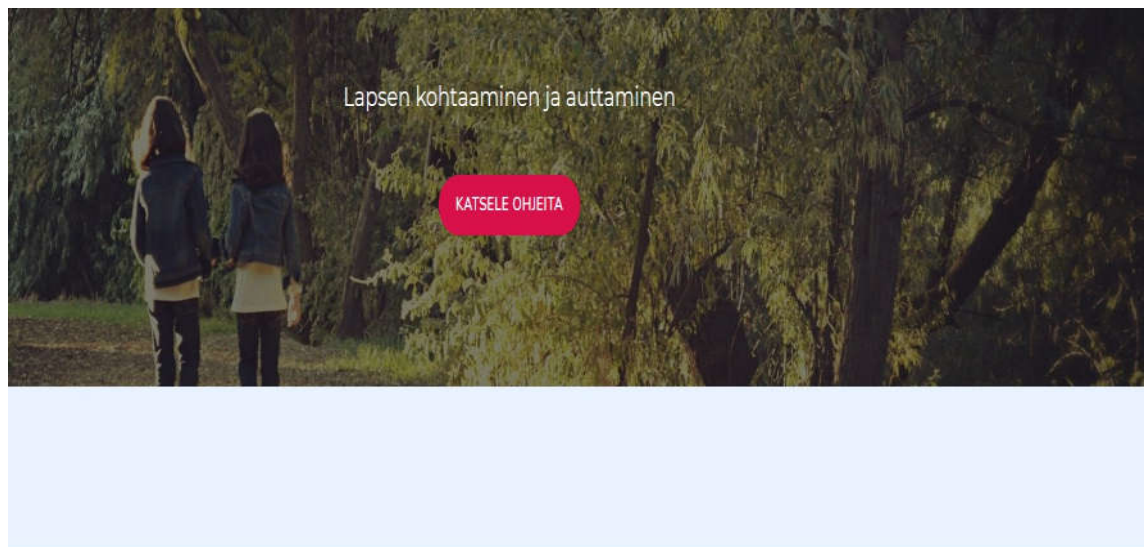
Toiminnallisen opinnäytetyöprosessin viimeisenä vaiheena on konkreettinen valmis tuotos, joka esitellään ja laitetaan levitykseen. Koska tuotos sisältää paljon uutta innovatiivista tietoa, niin sen konkreettiseen esittelemiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota opinnäytetyöraportissa. Tuotosta voidaan elävöittää ja täydentää sen kuvausta esimerkiksi kuvien avulla, jotta tuotoksesta saataisiin vaikuttava kehittämistyötä vilpittömästi vahvistava kokonaisuus. Kuvien kautta herätellään myös lukijan mielenkiinto kehittämistyön tuotosta kohtaan. (Salosen 2013, 25.)

Päädyin tässä opinnäytetyöraportissani kuvaamaan Armas-materiaalipakkia tekstin lisäksi kuvin konkreettisesti ja lukijaystävällisesti. Rakensin materiaalipakin opinnäytetyöraportin ympärille. Se on erityisesti suunniteltu vastaamaan mobiilisovelluksen tarpeita ajatellen siten sen olevan mahdollisimman käyttökelpoinen ja helposti saatavilla oleva. Kuvassa 4 on näkymä Armaksen etusivulta tietokonenäkymässä. Valmis materiaalipakki sisältää traumainformoituun ymmärrykseen, lapsen kohtaamiseen ja auttamiseen sekä tietoa päihteisiin liittyvää materiaalia. Yläosassa on edellä mainittuihin aiheiden yläotsikot, joiden sisään on istutettu työkaluja ja lisämateriaalia esimerkiksi kirjavinkkejä ja muita linkkejä.

Kuva 4. Armaksen etusivun yläosan näkymä tietokoneella (kuva Aija Puumalainen 2021).

Rullatessa hiirellä alaspäin tulee näkyviin jokaisen yläotsikon valintaikkunat kuten kuvassa 5 näkyy otsikon Lapsen kohtaaminen ja auttaminen. Valintaikkunoiden alta on katseltavissa aiheeseen liittyvää faktatietoa ja ohjeita. Armaksen etusivun alaosaan on sijoitettu lähdetiedot, tekijän terveiset ja kaikki työkalut (kuva 5). Tekijän terveiset alta löytyvät myös opinnäytetyöprosessiin liittyneet yhteistyökumppanit.

[Lähdetiedot](#) [Tekijän terveiset](#) [Kaikki työkalut](#)

Kuva 5. Armaksen etusivun alaosan näkymä tietokoneella (kuva Aija Puumalainen 2021).

10.3 Traumainformatiivinen työote alakoulussa -osio

Tämän osion kokoamiseen sain paljon ideoita keskusteleavasta työpajasta, johon osallistui myös traumainformoidun liikkeen aktivisti Kati Sarvela. Hän on vuosia kouluttanut traumatietoisuutta sote-ammattilaisille ja opettajille. Kati Sarvelan antamien oivalluksien saattelemana lähdin kokoamaan traumainformoitua kohtaamisosiota. Ja koska ammattilaisten vastauksista tuli ilmi, ettei heillä ollut traumainformoitua tietämystä, ja tämä oli syy, miksi päätin tehdä Armas-materiaalipakkiin laajempia infokoosteita. Materiaalipakin kuvituksen on taiteillut Tinja Puumalainen, ja hänen piirtämiään kuvia ja maalauksia on Armas-materiaalipakissa (kuva 6). Kuvituksen kautta olen halunnut tietoisesti tuoda esille lapsen näkökulmaa ja ainutlaatuisia vahvuuksia.

Kuva 6. Armas-materiaalipakin kuvituksen taiteili Tinja Puumalainen.

Traumainformoidun järjestelmän kulmakiviä ovat muun muassa traumaymmärrys, turvallisuuden kokemus, ihmislähtöisyys ja jokaisen oma kehotietoisuus. Traumainformoidusta näkökulmasta tarkasteltuna lapsen ja myös aikuisen hyvinvoinnin lähtökohtana on turvallisuuden kokemus, joka vahvistaa ihmisen resilienssiä ja on edellytyksenä traumasta toipumiselle. Turvallisuudella tarkoitetaan turvallista ja terveellistä ympäristöä kokonaisuudessaan, mutta se voi olla myös luokan ilmapiiri (Sarvela 2020, 23–24.) Materiaalipakista löytyy näiden elementtien ympärille kietoutuvia teemoja, jotka sisältyvät traumainformatiiviseen kohtaamiseen. Turvallisuuden tunnetta lukijalle vahvistetaan eritoten Armaksen traumaymmärryksen ja sydänyhteyden tekstien välityksellä. Turvallisuuden kokemusta olen pyrkinyt vahvistamaan lukijalle kirjoitetun tekstin välityksellä. Tekstit on kirjoitettu lukijasta välittäen lempeästi ja inhimillisyyttä ymmärtäen. Toivon rakkauden ja myötätunnon huokuvan lukijalle hänen lukiessaan Armas-materiaalipakin tekstiä.

Armukseen on koottu tietoa tunnetaitojen ja tunteiden merkityksellisyydestä sekä koottu niihin liittyviä lisämateriaaleja ammattilaisten käytettäväksi. Kaikenlaiset tunteet kuuluvat ihmisyyteen, ne ovat olennainen osa ihmisen olemusta ja toimintaa (Helsingin ja Oulun Traumaterapiakeskus ry. 2019, 62). Tunnetaitojen opettaminen kouluympäristössä on ennaltaehkäisevää ihmisten hyvinvointiin tähtäävää merkityksellistä työtä (Avola & Pentikäinen 148). Materiaalipakissa on työkaluja tunteiden tunnistamiseen, käsittelyyn ja näkyväksi tekemiseen yksilö- ja ryhmätasolla.

Armas-materiaalipakin Itsetuntemus ja vireystilan tietokoosteella ja työkaluilla on pyritty vastaamaan ammattilaisten tarpeeseen yksilöiden ja luokan levottomuuden vähentämiseksi. Kehon ja mielen vakauttamisen merkitystä on pyritty kuvaamaan suhteessa toisiin ihmisiin. Jokaisen ihmisen keho toimii avaimen tapaan suhteessa vireystilaikkunaan. Oman vireystilan tunnistamisen kautta voidaan tulkita kehossa ja mielessä tapahtuvia asioita (Karkkunen 2020, 202).

Materiaalipakkiin on valittu Echo Trainingin malli vahvistamaan traumainformoitua kohtaamista ja tukea alakoulussa. Malli tukee parhaiten käytäntöä tutkivassa ja kokeilevassa työotteessa, jolloin ollaan valmiita kehittämään juuri omaan tilanteeseen parhaiten istuva malli. Tästä esimerkkinä mainittakoon ammattilaisen pyrkimys muokata mallia omiin tarpeisiinsa sopivimmaksi. Mikään malli ei ole täysin valmis itsessään, vaan tarkoituksena on mallin muokkaus esille tulleiden kokemusten ja palautteiden perusteella (Sarvela 2020, 32).

10.4 Lapsen kohtaaminen ja auttaminen -osio

Lapsen todellisuuden merkityksellisyys todentuu kohtaamisen hetkessä. Lapselle annetaan jokaisessa kohtaamisessa mahdollisuus muodostaa käsitystä todellisuudesta ja tehdä siitä päätelmiä uudesta näkökulmasta. Lapsen haitallisille elämäkokemuksille saadaan luotua uudenlaista tulkintaa tässä hetkessä tapahtuvassa kohtaamisessa. Lasta autetaan nimenomaan kohtaamisessa mahdollistaen hänelle rakentavaa ja eheyttävää toimintaa suhteessa omaan elämän tarinaan. Ihminen on vuorovaikutuksellinen ja vahva osa yhteisöä. Kuitenkin haitalliset elämäkokemukset voivat aiheuttaa sen, että lapsi eristäytyy muista. Merkityksellistä on se, että oman elämäntarinan tulkinnan ja käsityksen myötä kytkeydytään samalla osaksi tämän hetken tarinaa. Ihmisen merkityksellisimpiä tehtäviä on juuriensa tiedostaminen ja yhteisöön kytkeytyminen. (Sudenlehti 2018, 140.)

Lapsen kohtaaminen ja auttaminen osioon on kerätty paljon materiaalia ammattilaisen avuksi alan kirjallisuutta ja verkkoyhteystietoja apuna käyttäen. Osio on tarkoituksella napakka paketti tietoa, materiaalia ja työkaluja. Tarkoituksena on tehdä ammattilaiselle näkyväksi se, että hän voi turvallisena aikuisena auttaa lasta monien eri väylien kautta. Lapsen kohtaaminen ja auttaminen on työkalujen ja kysymysten muodossa pyritty tekemään mahdollisimman helpoksi. Lisäksi osiosta löytyy itselle täysin uusi lapsille suunnattu Turvakamu -sovellus lasten turvaksi, jonka lapsi voi itse asentaa puhelimeensa ilmaiseksi. Sovelluksen tavoitteena on tarjota tietoa, läsnäoloa ja turvaa lapsen oman kännykän kautta.

Lapsen kohtaaminen ja auttaminen osiosta löytyy muun muassa 2021 keväällä julkaistut Kaisa-kilpikonnien ja Kalle-karhun salaisuuskirjat. Nämä on liitetty Armas-materiaalipakkiin Suojellaan Lapsia ry:n luvalla, kuten myös heidän Isot tunteet tulevat ja menevät äänikirjat Tunnetaidot ja tunteet osiossa. Tarinallisuus helpottaa lasta jäsentämään kokemuksiaan ja elämäntilanteitaan, ja siten auttaa ymmärtämään niitä (Huhtinen-Hilden & Karjalainen 2019, 16). Parhaimmillaan kirjat herättävät lapsessa omia pohdintoja ja ajatuksia aiheesta. Ammattilaisen

on tarkoituksenmukaista keskustella lapsen kanssa kirjojen synnyttämistä tunteista ja mielteistä. Ammatilaisen on hyvä muistaa se, että mikäli hänellä herää huoli lapsen tilanteesta, niin asia kannattaa aina selvittää ja viedä eteenpäin. Kouluympäristö on lapselle merkittävä paikka, jossa hän saa tärkeän kokemuksen kuulua yhteisöön.

10.5 Tietoa päihteistä -osio

Armas-materiaalipakin Tietoa päihteistä -osio on pyritty vastaamaan ammattilaisten tarpeeseen löytää kohderyhmälle sopivia tapoja lähestyä haasteellista aihetta alakoulussa. Työkaluilla aihetta on lähestytty draaman, roolihahmojen ja tarinoiden kautta. Keholliset työkalut mahdollistavat tavoittelemaan kokemuksia, joille ei löydy sanoja, ja siten lisää ymmärrystä itseä ja toisia kohtaan (Öystilä 2019, 142). Draamassa voidaan piiloutua roolin alle, toisaalta samanaikaisesti on mahdollisuus tehdä näkyväksi itsemme näyttelemällä roolin kautta. Draamallisen ajattelun myötä on mahdollisuus jakaa vaikeita elämänkokemuksia ja keventää niiden aiheuttamaa kuormaa. (Aarva, Kortejärvi & Sarvela, 2018, 256–257.)

Sadun ja tarinoiden kautta lapsi saa mahdollisuuden käsitellä vaikeita ja kipeitä asioita. Tunnetarinoilla tarkoitetaan täsmätarinoita, jotka toimivat keskustelunavaajina ja välineinä suhteessa lapsen itsensä kokemaan. Satuhahmojen kautta voidaan käsitellä kaikenlaisia tunteita, kysymyksiä ja ideoita yhdessä lapsen kanssa. (Holmberg 2003, 39.) Armas-materiaalipakkiin on valittu Tietoa päihteistä -osioon työkaluja, jotka tukevat lasta vaikean asian käsittelyssä satuhahmojen ja roolien kautta. Työkalujen kautta lapselle annetaan mahdollisuus tuoda esiin kaikenlaisia tunteita ja puhua jokapäiväisistä haasteista ilman leimaantumisen pelkoa. Työkaluilla on tarkoitus vahvistaa lapsen turvallisuuden kokemusta tunnetaitoja ja vuorovaikutustaitoja vahvistamalla. Materiaalipakista löytyy myös kirjavinkkejä keskustelun tueksi.

10.6 Armas -materiaalipakin arviointi

Laadin ammattilaisille palautelomakkeen (liite 2), jonka tavoitteena oli saada tietoa Armas -materiaalipakin käytettävyydestä alakoulussa. Palautteeseen vastasi kolme ammattilaista. Kaikki vastaajat olivat tutustuneet Armas-materiaalipakkiin. Kaikki palautteeseen vastanneet ammattilaiset testasivat tai aikoivat käyttää materiaalipakin harjoitteita työssään. Ammattilaiset arvioivat materiaalipakin sisältöä toimivaksi. Kaikki vastaajat kokivat saavansa Armas-materiaalipakista työkaluja omaan työhönsä. Vastaajat arvioivat käytettävimmiksi harjoitteiksi erityisesti mindfulness -harjoitteet, draama – työkalut ja rentoutumisharjoitteet. Ammattilaisten vastauksista tuli esiin se, että materiaalipakki sisältää paljon käyttökelpoisia harjoitteita kaikille.

Ammattilaiset kokivat Armas-materiaalipakin sisällön kehittäneen heitä ammatillisesti. Materiaalipakin sisältö auttoi yhtä ammattilaista ymmärtämään oppilaiden perheiden tilannetta uudesta näkökulmasta käsin. Suurin osa vastaajista nosti esiin tunnetaitojen merkityksen. Vastauksista ilmeni ammattilaisten eri keinojen monipuolistuminen lapsen tunnetaitojen tukemisessa. Ammattilaiset arvioivat tunnetaitojen harjoittelun riittämättömäksi. Armas-materiaalipakin sisällön arvioitiin herättelevän ammattilaista muistamaan jokaisen lapsen kohtaamisen merkityksellisyydestä kiireenkin keskellä.

Suurin osa vastaajista arvioi materiaalipakin laajaksi ja tarkkaan harkituksi. Ammattilaiset arvioivat sisällön käyttökelpoiseksi näyttäytyvän eritoten ryhmätyöskentelyssä koko luokan kanssa. Vastauksista nousi esiin myös Armas-materiaalipakin monipuolisuus. Ammattilaiset arvioivat materiaalipakin käytettävyyttä myös suhteessa lasten ikätasoon. Vastauksista nousi esiin työkalujen toimivuus työkalun alkuun sijoitetulla ikäryhmällä. Siten onnistuin arvioimaan työkalujen soveltuvuuden ja käytettävyyden suhteessa lapsen ikätasoon. Ammattilaisten vastauksista nousi esiin materiaalipakin työkalujen sovellettavuus erilaisille ryhmille alakoulussa.

Kehittämisideoita kysyttäessä ammattilaisten vastauksista nousi esiin materiaalipakin selkeyttäminen työkalujen sijoittamisen suhteen. Vastauksista ilmeni se, että on käytännöllistä sijoittaa kaikki työkalut myös yhdeksi kokonaisuudeksi. Suurin osa ammattilaisista koki hyödylliseksi osallistumisen opinnäytetyöprosessiini. Vastauksista ilmeni ajattelun syventyminen vanhempien päihteiden käytön vaikutuksista lapsiin. Lisäksi esille tuli tunnetaitojen opettelemisen merkityksellisyys ja kokemus, että on saanut työkaluja saada selville vanhempien haitallinen päihteiden käyttö. Prosessiin osallistuminen koettiin muistutuksena siitä, kuinka tärkeää on olla herkillä tuntosarvilla kaikkien kanssa, ja eritoten vanhempien päihteiden käytön piilottelun takia.

Esittelin valmiin Armas-materiaalipakin toimeksiantajalleni, jolla oli selkeä tarve kyseiselle tuotokselle. Materiaalipakkia toimeksiantajalleni esitellessäni sain paljon positiivista palautetta kokonaisuudesta. Toimeksiantajan kehittämisideat liittyivät tekstien pituuksiin ja aloitussivun sisältöön. Ammattilaisten ja toimeksiantajien kehittämisideat kokosin yhteen sekä tein Armakseen muutoksia niiltä osin mihin minä itse pystyin vaikuttamaan. Teknisistä ja visuaalisista ratkaisuksista vastasi media-alan opiskelija.

11 Pohdinta

11.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tuotoksena valmistunut Armas-materiaalipakin avulla saadaan vastattua yhteiskunnalliseen tarpeeseen - työkaluja lasten kohtaamiseen (Roine 2010, 39, 45). Kohdata lapsi ja kohdistaa apu lapsilähtöisesti juuri lapseen. Kun koulun ammattilainen kohtaa lapsen ja kuulee tämän näkökulman ja kokemuksen perheen ongelmasta, lapselle jo tämä kohtaaminen voi olla hyvinkin vahvistavaa ja auttaa jaksamaan haastavassa arjessa. Opinnäytetyöni tuotoksena

valmistuneessa materiaalipakissa on valmiina tietoa, työkaluja ja keskustelunavauksia, joiden kautta voi koulun ammattilainen konkreettisesti kohdata vanhempien päihteiden käytöstä kärsivän lapsen.

Koulun ammattilainen saa materiaalipakin kautta työvälineitä lasten tukemiseen ja auttamiseen. Räsänen (2020, 177) näkemyksen mukaan opettajan työnkuvan vastuuseen ja velvollisuuteen sisältyy välittömän tuen antaminen lapselle kouluympäristössä, eikä sitä vastuuta voi siirtää muille. Opinnäytetyön materiaalipakin työkalujen avulla ammattilainen voi tuoda mukaan työskentelyynsä tarpeellista ennaltaehkäisevää toimintaa. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna tällä toiminnalla tavoitettaisiin mahdollisimman moni lapsi, mihin kouluissa on erinomaiset mahdollisuudet oppivelvollisuuden ansiosta.

Opinnäytetyöni tuotoksena syntyneitä materiaalipakkia voidaan hyödyntää kouluympäristössä monipuolisesti. Lapsen näkökulmasta tarkasteltuna materiaalipakin toiminnot voivat luoda uutta keskustelua ryhmässä, mikä sinällään voi vaikuttaa avoimuuden edistämisen kautta lasten jaksamiseen. Lisäksi materiaalipakin käyttö koulussa edistää vaietusta asiasta puhumista ja käsittelyä (Peltoniemi 2009, 97). Materiaalipakin työkaluista saadaan erilaisille ryhmille sopivia niitä muokkaamalla. Ammattilaisten ammatillisuuden näkökulmasta tarkasteltuna materiaalipakin antiin tutustuminen, muokkaaminen ja sisällyttäminen luokkatyöskentelyyn kehittää myös heidän omaa ammattitaitoaan. Lapsen näkökulmasta tarkasteltuna on tärkeää, että kohderyhmämme lapsi kokee, että opettaja ja muut koulun ammattilaiset ovat hänen tukena ja hänestä kiinnostuneita.

Tämän opinnäytetyön avulla koulujen ammattilaiset saavat työkaluja kohdata lapsi kouluympäristön lisäksi muissa opetusympäristöissä kuten esimerkiksi sairaalakouluissa ja koulukodeissa. Toivon, että tämä opinnäytetyö laajentaa näkökulmia ja luo uusia ideoita materiaalipakin hyödyntämiseksi. Materiaalipakki voi toimia innostavana tekijänä traumainformatiivisia työvälineiden käyttämisessä uudella tavalla sisällytettynä opetussuunnitelmaan. Materiaalipakin tietopaketti on hyödynnettävissä myös muissa ikäryhmissä ja kaikissa kouluissa. Näin

vaiettuun yhteiskunnalliseen lisääntyneeseen ilmiöön saadaan avoimuutta valtakunnallisesti (Holmberg 2003, 6).

Opinnäytetyöni tuotoksena valmistuneella Armas-materiaalipakilla edistin traumatietoutta ja -ymmärrystä kohdata lapsi kouluympäristössä traumainformatiivista työtettä hyödyntäen. Tähän nousi ammattilaisten vastauksista esille selkeä tarve, sillä ammattilaisilla ei ollut traumainformatiivisesta kohtaamiskulttuurista aiempaa tietoutta. Tehokkuusvaatimuksissa ammattilainen voi tulkita työskentelyään riittämättömäksi unohtaen, että hän osoittaa lapselle välittämistä päivittäin pienillä ilon aiheilla, empaattisuudella ja rakkauden teoilla, joilla on suuri vaikutus meihin jokaiseen (Aarva, Kortejärvi & Sarvela 2018, 7–8). Materiaalipakin kautta ammattilaiset saivat selkeitä työkaluja käyttöönsä kohdata ja auttaa lapsia, jotka kasvavat päihdeympäristössä. Ammattilaisten kokemukset ryhmien päivittäisestä levottomuudesta tukivat opinnäytetyön teoriasta kumpuavaa näkemystä lisääntyneiden lapsuuden haitallisten kokemusten näyttäytymisestä kouluympäristössä erilaisin lasten käytösreaktioina. Armas-materiaalipakin työkalujen kautta lasten vireystilaa saadaan palautettua turvallisesti optimaalisemmaksi ja siten edistetään myös lasten oppimista.

Tuotokseni myös kehitti ammattilaisten ammattitaitoa, sillä materiaalipakin sisältö auttoi ammattilaisia ymmärtämään paremmin lasten perhetaustaa. Ammattilaisten ajattelu syventyi opinnäytetyöprosessiin osallistumisen myötä suhteessa vanhempien päihteiden käytön vaikutuksista lapseen ja lapsen kouluarkeen. Prosessiin osallistuminen vahvisti heidän ajatteluaan siitä, kuinka tärkeää on työskennellä herkillä tuntosarvilla kaikkien kanssa. Opinnäytetyöprosessiin osallistuminen kehitti alakoulun ammattilaisia suhteessa tunnetaitoihin, eritoten heidän ymmärryksensä lisääntyä niiden merkityksellisyydessä suhteessa ihmisen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Armas-materiaalipakki kokonaisuudessaan herätteli ammattilaisia muistamaan jokaisen lapsen kohtaamisen merkityksellisyyden jokaisena koulupäivänä.

Edistin tuotokseni kautta alakoulun ammattilaisten tietoisuutta lisääntyneestä päihdeidenkäytöstä lapsiperheissä ja sen vaikutuksista lapsen arkeen. Haitalliset elämäkokemukset ovat ajankohtia, jolloin ihmisellä on yleisesti tarve hahmottaa elämäntarinaansa uudestaan (Sarvela 2013, 12). Ammatillaiset saivat opinnäytetyöni tuotoksesta käyttöönsä työkaluja ja kirjavinkkejä keskustelun tueksi päihdetietoisuuden lisäämiseen alakouluympäristössä. Alakoulun ammattilaisilla oli selkeä tarve suhteessa opinnäytetyöni aiheeseen siitäkin näkökulmasta, että he tarvitsivat käytännöllisiä alakouluikäisille suunnattuja työkaluja päihdeasioiden ja lasten haitallisten elämäkokemusten käsittelyyn.

Olen itse testannut materiaalipakin työkaluja ollessani asiakastyönharjoittelussa lastensuojelussa kohderyhmään kuuluvien lasten kanssa. Lisäksi olen sovellettuna kokeillut työkalujen toimivuutta lastentarhanopettajana varhaiskasvatuksessa alle kolmevuotiaiden ryhmässä keväällä 2021. Työskentelen tällä hetkellä lastensuojelussa 13–17-vuotiaiden nuorten kriisiryhmässä. Armas-materiaalipakki työkaluineen on sovellettuna käyttökelpoinen lastensuojelulaitoksen omaohjaajatuokioihin lapsen ja nuoren kanssa. Syksyllä 2021 syvennyin peruskoulun kuraattorin työhön, jolloin saan loistavan mahdollisuuden testata materiaalipakin antia kouluympäristössä. Sovellettuna ja muuteltuna juuri kohderyhmälle sopivimmaksi saadaan materiaalipakin sisällöstä toimiva kokonaisuus.

11.2 Opinnäytetyön eettisyys

Opinnäytetyön eettisyys saa muotonsa hyvän tieteellisen käytännön toteutuksessa. Hyvän tieteellisen käytännön määritelmän mukaan tutkimus on eettisesti hyväksyttävä ja tulokset luotettavia, mikäli tutkimus on toteutettu määritelmän edellyttämällä tavalla. Käytännössä tämä tarkoittaa tutkimuksen rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta koko prosessin ajan. Eettisesti hyväksyttäviä ja hyvän tieteellisen käytännön oheistuksen mukaisesti toteutettuja tulee olla myös tutkimuksessa käytettävät tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät. Tutkimuksen tulokset tulee tuoda julki avoimesti ja vastuullista tiedeviestintää noudattaen. Opinnäytetyön eettisyyteen liittyy myös muiden tutkijoiden tekemän työn kunnioittaminen asianmukaisilla

lähdeviittauksilla. Jo tutkimusprosessin alkuvaiheessa tulee olla eri toimijoiden kanssa sovittuna oikeudet, periaatteet, vastualueet ja velvollisuudet. Kaikkien osapuolten hyväksynnän tulee kohdistua myös tutkimusaineiston säilyttämiseen ja käyttöoikeuksiin liittyviin seikkoihin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.)

Opinnäytetyöprosessin aikana täytin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistuksen kriteerit. Pidin huolen siitä, etten syyllisty ohjeissa mainittuihin Hyvän tieteellisen käytännön loukkauksiin, kuten esimerkiksi vilppiin tai piittaamattomuuteen. Opinnäytetyöni keskiössä olivat alaikäiset (7–12-vuotiaat) lapset, vaikkakin opinnäytetyön aineiston hankin heidän kanssaan työskenteleviltä aikuisilta. Kyselylomakkeiden vastauksissa esiintyi lapsia koskevia tietoja, joten olin erityisen sensitiivinen ja pidin huolta anonymiteetin säilymisestä. Analysoin ja raportoin opinnäytetyöni tulokset siten, ettei niistä minun toimintani kautta voi käydä ilmi yksittäisen ammattilaisen tai lapsen henkilökohtaisia tietoja.

Pidin huolta opinnäytetyöprosessiin osallistuvien ammattilaisten suojasta useammalla eri tavalla. Selvitin kyselylomakkeiden saatekirjeessä ohessa selkeästi tutkimukseni perustiedot ja riskit, huolehdin vapaaehtoisuudesta sekä nimettömyydestä ja käsittelin tietoja luottamuksellisesti. En kysynyt vastaajien nimiä tai ikää. Pyysin tietoja ainoastaan työvuosien karkeasta määrästä. Vastauksista ilmeni avoimessa palaute kohdassa terveisten muodossa yksittäisen ammattilaisen nimi, mutta raportoin tulokseni siten, ettei hänen tunnistamisensa ole mahdollista. Eettisyys oli ehdottoman tärkeää opinnäytetyössäni, sillä aiheeni liittyy arkaluontoiisiin ja henkilökohtaisiin asioihin, kuten huoltajien päihteidenkäyttöön, lasten käyttäytymiseen ja ammattilaisten työssäjaksamiseen. Vain minä käsittelin kyselylomakkeita. Niihin ei päässyt käsiksi ohjaajani, toimeksiantajani, media-alan opiskelija, koulun rehtori tai muut yhteistyökumppanini.

Eettisiin periaatteisiin kuuluu yksilön itsemääräämisoikeuden ja ihmisarvon kunnioittaminen. Perustuslaki (1999/731) määrittelee jokaiselle kuuluvia oikeuksia kuten esimerkiksi sananvapautta ja oikeutta yksityisyyteen. Tutkimus

tulee toteuttaa siten, ettei siitä aiheudu vahinkoa tai haittaa tutkimukseen osallistuville ihmisille ja yhteisöille. Perustuslaki velvoittaa myös tieteen tutkijaa vastuullisuuteen taaten tieteen vapauden. Eettisiin periaatteisiin kuuluu suojata tutkimukseen osallistuvien ihmisten yksityisyyttä, tutkijoita, muita tutkimukseen osallistuvia toimijoita eli koko tutkimusryhmää. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7.)

Eettiset periaatteet johdattivat opinnäytetyötäni koko prosessin ajan. Erityisesti koin, että kaksi Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) periaatetta kosketti opinnäytetyötäni läheisesti: opinnäytetyöprosessiin osallistuvien ammattilaisten ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (esim. oikeus yksityisyyteen) sekä se, ettei opinnäytetyöstäni aiheutunut riskejä, vahinkoja tai haittoja. Omalta osaltani pidin huolen monin eri tavoin siitä, että molemmat seikat toteutuivat. Erityisesti olin pohtinut sitä, voiko yksittäiselle lapselle aiheutua haittaa opinnäytetyöstäni. Olen kuitenkin vahvasti sitä mieltä, että tämä opinnäytetyö nimenomaan auttaa lapsia. Työni tavoitteena oli lapsen hyvinvoinnin lisääminen ammattilaisten tietotaidon lisäämisen kautta.

Painotin opinnäytetyöprosessini aikana ammattilaisten vapaaehtoisuutta opinnäytetyöprosessiin osallistumisessa. Vapaaehtoisuus näyttäytyi sekä rehtorille lähetetyssä saatekirjeessä että osallistuvien ammattilaisten aktivoimisessa. Lisäksi oli huomioitava alaikäisiin kohdistuvien tutkimusten erityiset ohjeet. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, 9) eettisten säädösten mukaan alle 15-vuotiaan osallistumisesta tutkimukseen päättää huoltaja. Pohdin tähän ohjeistukseen viitaten esimerkiksi huoltajien tiedottamista opinnäytetyöstäni, sillä opinnäytetyöprosessiin osallistujia olivat nimenomaan alakoulun ammattilaiset. Aineistosta sain heiltä myös alaikäisiä koskevia tietoja kuten oppilaiden käyttäytymisestä ryhmässä. Pystyin kuitenkin varmistamaan nimettömyyden niin hyvin, etten nähnyt tarvetta huoltajien informoimiseen tutkimukseeni liittyvistä seikoista. Huoltajien informoiminen tulee kyseeseen havainnoissa lasta ilman tunnistetietoja (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 10). Opinnäytetyössäni kysyin ainoastaan ammattilaisten aiempia kokemuksia lasten käyttäytymisestä, enkä siten toteuttanut lasten havainnointia, eikä opinnäytetyöni kohdistunut varsinaisesti lapsiin, vaan ammattilaisten työhön.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaan henkilötiedoilla tarkoitetaan:

kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyviä tietoja. Tutkimusaineisto sisältää henkilötietoja, jos siitä voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa henkilö tai henkilöitä huomioiden tunnistamiseen kohtuullisen todennäköisesti käytettävät keinot. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 11.)

Opinnäytetyöhöni ei liittynyt henkilötietojen käsittelyä. En kysynyt kysymyksiä, joiden avulla yksittäisen opettajan vastauksen olisi voinut tunnistaa kohtuullisella tai suuremallakaan vaivannäöllä. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden lisäksi noudatin Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia vuodelta 2019 (1–25). Sen myötä noudatin opinnäytetyössäni jo mainittujen ohjeiden lisäksi lukuisia lakeja, kuten EU:n tietosuoja-asetusta (2016/679), Tietosuojalakia (1050/2018) ja Tekijänoikeuslakia (404/1961). Merkittävä hyvän tutkimuksen erityisiä kriteerejä ovat sisäinen johdonmukaisuus sekä eettinen kestävyys ja sitoutuneisuus, jotka kietoutuvat siten tutkimuksen luotettavuuteen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149). Pyrin näihin kriteereihin opinnäytetyössäni. Noudatin opinnäytetyössäni useita eettisiä ohjeita ja toteutin työni eettistä harkintaa käyttäen. Huolehdin myös siitä, että olin kyselylomakkeeseen, testijaksoon osallistuvien ja palautelomakkeeseen vastaajien tavoitettavissa opinnäytetyöprosessin työstämisvaiheessa.

11.3 Opinnäytetyön luotettavuus

Opinnäytetyön luotettavuuteen tulee kiinnittää huomio jo heti opinnäytetyöprosessin alussa. Tätä voidaan kutsua myös riskienhallinnaksi, jonka tarkoituksena on opinnäytetyöprosessin onnistuminen saaden luotettavia tutkimustuloksia. Opinnäytetyön loppupuolella tehdyllä luotettavuusarviointilla ei pelasteta opinnäytetyön onnistumista. Opinnäytetyön luotettavuutta tulee tarkastella koko prosessin ajan reflektoiden luotettavuutta suhteessa omaan työhönsä. (Kananen 2015, 342–343.) Kehittämistyössä luotettavuudella tavoitellaan käyttökelpoisuutta. Kehittämistoiminnan aikana muodostuneen

tiedon tulee olla totuudellista ja myös hyödyllistä. (Toikko & Rantanen 2009, 121–122.)

Opinnäytetyön luotettavuutta tulisi tarkastella suhteessa kaikkiin prosessin vaiheisiin. Luotettavuuden tarkastelussa tulee kiinnittää huomiota tutkimusasetelman luotettavuuteen, jolloin huomioidaan tutkimuskysymysten sekä tutkimus-, aineistonkeruu- ja analyysimenetelmien luotettavuutta. Toiseksi luotettavuuden tarkastelua tulee tehdä suhteessa prosessin toteutukseen. Kolmanneksi luotettavuutta tulee tarkastella suhteessa saatuihin tuloksiin. Täysin objektiivisen luotettavuuden saavuttaminen on kuitenkin mahdotonta, kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensäkin. (Kananen 2017, 174–175.) Lisäksi arvioin opinnäytetyöni rakennetta ja tieteellisyyttä käyttämällä Jorma Kanasen (2017, 181–188) selkeää tarkistuslistaa.

Pohdin opinnäytetyöni luotettavuutta näiden edellä mainittujen kolmen eri ulottuvuuden kautta koko prosessin ajan. Olen pohtinut perusteellisesti opinnäytetyöni asetelmaa, ja todennut, että valitsemani aihepiiri (haitallinen päihteidenkäyttö lapsiperheissä) on suuri ja ajankohtainen ongelma suomalaisessa yhteiskunnassa, ja että tällaiselle tutkimukselle oli tarvetta työelämässä. Pohdin tarkasti, ketkä olisivat asiantuntijoita ja parhaita tiedonlähteitä, joilta saisin ajankohtaista, luotettavaa ja realistista tietoa työelämän tarpeista materiaalipakkia varten, ja päädyin joensuulaisen alakoulun kasvatus- ja sosiaalialan ammattilaisiin, jotka toimivat alakoulussa erityisesti oppilasryhmien parissa. Kohderyhmä kyselylomakkeissa oli siis sama, kuin materiaalipakkini kohderyhmä. Kyselylomakkeet laadin erityistä huolellisuutta noudattaen ja huomioiden etukäteen mahdolliset haasteet. Pyrin myös siihen, ettei lomakkeet olisi liian ahtaasti täytetyt, vaikkakin haasteeksi muodostui kysymysten määrä riittävän aineiston saamiseksi.

Varmistin opinnäytetyöni luotettavuutta myös valitsemalla lähde- ja tutkimuskirjallisuuden huolellisesti, ja esimerkiksi rajaamalla vanhentuneet tutkimukset pois. Pyrin myös pääsemään tietolähteissäni alkuperäisen tiedon juurille välttämällä toissijaista tietoa. Kuvasin mahdollisimman avoimesti, tarkasti ja selkeästi opinnäytetyöprosessin ja valmiin tuotokseni. Erityistä kiinnitin huomiota

opinnäytetyössäni käsitteiden yhtenäiseen käyttöön ja niiden avaamiseen. Punaisena lankana läpi opinnäytetyöni näkyy kattavat ja avoimet perustelut kaikissa ratkaisuisiani.

Opinnäytetyöprosessini haasteeksi nousi vapaaehtoisten prosessiin osallistujien vähäinen määrä. Alkuperäisenä tavoitteenani oli saada enemmän alakoulun ammattilaisia osallistumaan vapaaehtoisesti opinnäytetyöprosessiini. Koin suureksi haasteeksi osallistujien aktivoimisen sähköpostin ja puhelimen välityksellä. Uskon, että yhteiskunnallisella tilanteella COVID-19-pandemialla on myös vaikutusta tilanteeseen, sillä tässä tilanteessa en voinut itse henkilökohtaisesti mennä kertomaan opinnäytetyöprosessistani. Suuremmalla vastaajien joukolla olisin saanut enemmän syvyyttä ja vaikuttavuutta suhteessa opinnäytetyöni tuloksiin.

Tieteellisen tutkimuksen luotettavuuden ja laadun arvioinnin mittareita ovat luotettavuuskäsitteet reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti viittaa tulosten pysyvyyteen ja sitä, vahvistaisiko uudelleenmittaus tai -tutkiminen samat tulokset. Reliabiliteetti liittyy lähinnä tutkimuksen toteutusvaiheeseen. Validiteetti tarkoittaa sitä, tutkitaanko varmasti oikeita asioita: onko suunnitelma, tutkimusasetelma ja aineiston analyysi tehty oikein? (Kananen 2017, 175–176.) Reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden käyttöä on kritisoitu lähinnä siksi, että ne ovat nousseet kvantitatiivisen tutkimuksen piiristä, ja vastaavat parhaiten sen tarpeita. Myös ajatusta yhdestä ainoasta oikeasta todellisuudesta on kritisoitu. Monet tutkijat ovat ehdottaneet näiden kahden käsitteen hylkäämistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160–161.) Kriitikistä huolimatta päädyin käyttämään tieteellisen tutkimuksen yleisimpiä luotettavuusmittareita reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä luotettavuuden arvioinnissa niiden pitkän perinteen ja tunnettavuuden vuoksi muiden arviointitapojen rinnalla.

Validiteetti on huomioitava erityisesti kyselytutkimuksessa siten, että täytyy mitata sitä mitä on suunniteltu. Esimerkiksi lomakkeen kääntäminen eri kielelle saattaa heikentää validiteettia. Validiteetti on kyselytutkimuksen ensisijainen luotettavuuden peruste, sillä ellei mitata oikeaa asiaa, toistettavuudella (reliabiliteetti) ei ole merkitystä. Tutkimuksen toistaminen taas voi olla haastavaa

ajallisen pysyvyyden kannalta, sillä tutkittavan ilmiön ulottuvuudet muuttuvat ajassa. (Vehkalahti 2014, 41.)

Pohdin pääasiassa näitä edellä esiteltyjä kriteereitä ja niiden toteutumista opinnäytetyössäni validiteetin ja reliabiliteetin pohdinnan lisäksi, jotta sain työstäni mahdollisimman luotettavan. Omassa opinnäytetyössäni huomioin esimerkiksi seuraavat seikat: opinnäytetyöasetelman oikeellisuus, työelämälähtöisyys, tutkimuskirjallisuuden huolellinen valinta, oikean kohderyhmän etsiminen sekä kyselylomakkeen laatiminen erityistä huolellisuutta noudattaen sekä käsitteiden johdonmukaisuus. Tärkeiksi elementeiksi nousivat myös haasteiden ennakointi, selkeä ja tarkka dokumentointi sekä tulosten selkeys suhteessa opinnäytetyöni luotettavuuteen. Näillä keinoilla varmistin opinnäytetyöni mahdollisimman laajan hyödynnettävyyden työelämän tarpeisiin jatkossa.

Pyrin opinnäytetyöni edetessä pohtimaan ja arvioimaan työni luotettavuutta hyödynnettävyyden näkökulmasta tarkasteltuna. Opinnäytetyöni aihe on innovatiivinen kehittämistyö, ja olen halunnut kuvata ja dokumentoida mahdollisimman laajasti jatko- ja kehitystyötä silmällä pitäen. Kaikki opinnäytetyöhön sitoutuneet yhteistyökumppanit ja toimijat sitoutuivat omaan rooliinsa. Pohdimme yhdessä koko opinnäytetyöprosessini ajan opinnäytetyöni käyttökelpoisuutta ja toimivuutta alakoulussa. Jatkan kehittämistyötä yhdessä toimeksiantajani kanssa opinnäytetyöni tuotoksen levityksen ja aiheen siemenen istuttamisen näkökulmasta Joensuun alakouluihin syventävän harjoittelun merkeissä syksyllä 2021. Järjestämme koulutuspäivän kaikkien luokka-asteiden koulukuraattoreille ja psykologeille opinnäytetyöni aiheen ympärille. Kehittämistyön näkökulmana on silloin traumainformatiivisuus työntekijälähtöisesti ja samalla julkaistaan Armas-materiaalipakki. Näillä keinoilla varmistan tutkimukseni mahdollisimman laajan hyödynnettävyyden työelämän tarpeisiin jatkossa. Näin saan mahdollisimman pitkälle varmistettua sen, mikä on kaikkein tärkeintä työssäni – lapsen auttaminen.

11.4 Ammatillinen kasvu

Toiminnallisen opinnäytetyön kautta opiskelija pystyy kehittämään omaa ammatillisuuttaan ajatteluaan ja osaamistaan. Opiskelija voi opinnäytetyöprosessia mallintaa omassa tulevassa työssään, ja näin ollen työelämän samankaltaiset hankkeet onnistuvat tulevaisuudessakin. Toiminnallinen opinnäytetyö antaa siihen hyvät valmiudet. Tällöin on kyseessä nyky-yhteiskunnan merkityksellinen ammatillinen kvalifikaatio -toimintaoppiminen. (Salonen 2013, 5.) Opinnäytetyöprosessini aikana ymmärsin, kuinka merkityksellisessä roolissa opinnäytetyöprosessi onkaan suhteessa ammatillisuuteeni. Vuoden aikana opinnäytetyöprosessin kuluessa ymmärrykseni on syventynyt ammatillisesti. Olen sisäistänyt uteliaan ja tutkivan työotteen, joka on edellytyksenä sosiaalialalla työskentelylle jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Opin myös konkreettisesti sen, millaista on kehittää uusija työkaluja työelämään tarvelähtöisesti. Erityisen tärkeää on ottaa itse työkalujen käyttäjät mukaan kaikkiin prosessin vaiheisiin. Tämä on edellytyksenä työkalujen käytettävyydelle ja toimivuudelle käytännössä. Siten työkalut vastaavat parhaiten käyttäjien tarpeita.

Oman ammatillisen kasvun kannalta opinnäytetyöni aihe oli tarpeeksi haastava, motivoiva ja erityisen mielenkiintoinen. Hedelmällinen lähtökohta opinnäytetyölleni oli se, että oma työtaustani sijoittuu varhaiskasvatukseen. Olen myös äiti kolmelle murrosikäiselle tyttärelle. Aiheeni oli hyvin koskettava ja herkkä, joten tunteita nousi pintaan varsinkin silloin, kun perehdyin lasista lapsuutta elävien lasten elämäntilanteisiin ja haasteisiin. Prosessiini kuului omien tunteiden käsittely. Tein sen keskustelemalla asioista opinnäytetyön ohjausryhmässä, toimeksiantajani kanssa ja itsehoidollisesti kiinnittämällä erityistä huomiota hyviin elämäntapoihin ja tunteiden tunnistamiseen sekä säätelyyn.

Sosionomin ydiosaaminen kietoutuu sosiaalialan kompetenssien ympärille. Sosiaalialan osaamisen tunnusomaisia kompetensseja ovat eettinen osaaminen ja asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmän tunteminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-

osaaminen. Näiden lisäksi sosiaalialan kompetensseja ovat työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Arene 2019, 10.) Opinnäytetyössäni korostui eritoten sosionomin (AMK) kompetensseista ja ammatillisesta ydinosaamisesta eettinen osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen. Opinnäytetyöprosessini aikana oivalsin oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden merkityksen suhteessa eri elämäntilanteissa oleviin lapsiin. Tämä näyttäytyi opinnäytetyössäni siinä, että mahdollistin työkalujen kautta tasa-arvoisen tuen alakouluympäristöön huolimatta lapsen perhetaustasta. Oman toiminnan reflektio näyttäytyi vahvasti koko opinnäytetyöprosessin ajan. Eritoten opinnäytetyön muuttuessa parityöstä yksin tehtäväksi toteutusvaiheen alussa suuret muutokset aiheuttivat oman ammatillisuuden reflektiovyöryn kasvattaen minua niin henkilökohtaisella kuin ammatillisuuden tasolla ison harppauksen eteenpäin.

Ammatillinen osaamiseni kehittyi valtavasti myös suhteessa kriittiseen- ja osallistavaan yhteiskuntaosaamiseen. Opinnäytetyöprosessin keskiössä oli toiminnallisuuden kautta kohdata ja auttaa lapsia osallisuutta korostaen. Kehitystyöni oli vaikuttavaa ja tärkeää niin lapsen kuin yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Opinnäytetyöprosessi näyttäytyi kokonaisuudessaan innovatiivisena kehittämistyönä siinäkin mielessä, että uuden asian kehittämistyö vaatii rutkasti aikaa. Tämä prosessi kesti yli vuoden ja tulee jatkumaan uudessa muodossa syksyllä 2021. Haaveilen koulukuraattorin työstä, johon tämä opinnäytetyöprosessi antoi paljon. Tämä työ antoi paljon ideoita siihen, kuinka työkaluja ja materiaalipakkia voi hyödyntää kouluissa kaikkien kanssa. Sain ymmärryksen, että voin hyödyntää opinnäytetyöni aihetta ja saamaani oppia jokaisessa kohtaamisessa paikasta riippumatta niin yksilöiden kuin yhteisöjen kanssa. Olen soveltanut traumainformatiivista työtettä niin varhaiskasvatuksessa kuin lastensuojelussa vieden eteenpäin opinnäytetyöni antia – turvallisuuden kokemusta, myötätuntoa ja rakkautta. Olen sisäistänyt traumainformatiivisen kohtaamisen myös perheen tasolla ja henkilökohtaisessa elämässä. Jokaisessa kohtaamisessa jätän jäljen toiseen ihmiseen, ja tämä on syy, miksi kohtaamista tulee vaalia suurella lempeydellä.

Mielestäni koko opinnäytetyöprosessi oli kokonaisuudessaan laaja, sillä jäin prosessiin yksin toteutusvaiheesta alkaen. Minulla oli loistavana tukenani aktiivinen toimeksiantaja ja media-alan opiskelija. Heidän molempien positiivinen tukensa kantoi minua saamaan tämän kokonaisuuden valmiiksi. Merkityksellisen tuen sain myös omalta perheeltäni ja tyttäreltäni, jonka taiteellinen vahvuus näyttäytyy tässä raportissani ja Armas-materiaalipakissa. Tämä työ kokonaisuudessaan on ollut minulle terapeutin ja opettavainen. Tämän prosessin myötä haluan rohkaista toisia opiskelijoita yhteistyöhön koulutussuuntautumisestaan huolimatta, olkoon opinnäytetyöni siinä innovatiivinen ehdotus uusille mahdollisuuksille. Yhteistyö toisten opiskelijoiden kanssa yli koulutusrajojen mahdollistaa monialaisen yhteistyön ja siitä syntyvän uudenlaisen kehittämisen.

11.5 Jatkokehitysmahdollisuudet

Opinnäytetyöni hyödynnettävyys jatkossa on ollut ja tulee olemaan kaikessa tekemisessäni mukana alusta asti. Halusin tehdä tuotoksen, joka oikeasti auttaa lapsia, eikä jää pölyttymään arkistoihin. Pyrin levittämään materiaalipakkiani alakoulujen ammattilaisten käyttöön arjen työhön. Näin työni hyödyttäisi lähes kaikkia alakouluikäisiä lapsia Suomessa. Syksyllä 2021 opinnäytetyön valmistumisen kynnyksellä syvennyn kuraattorin työhön. Syventävien opintojen kehittämistehtävänä järjestän tilaisuuden, joka on tarkoitettu perusasteen ja toisen asteen kuraattoreille sekä psykologeille. Kehittämispäivän aiheena on traumainformoitua kohtaamiskulttuuri työntekijän näkökulmasta käsin. Kehittämistilaisuudessa on tarkoitus julkistaa myös Armas-materiaalipakki ja esittelyn lisäksi laittaa se levitykseen. Suunnittelen ja toteutan kehittämistilaisuuden toimeksiantajani tukemana. Tarkoitukseni on, että tämä opinnäytetyön anti kulkee mukani, minne menenkin vieden sinne traumainformatiivisia elementtejä sekä yksilö- että yhteisötason kohtaamisiin.

Olisi hyödyllistä kartoittaa kolmannen kyselyn avulla asenteiden ja opetuksen mahdollista muuttumista vaikkapa puoli vuotta myöhemmin, mutta tälle aikajänteelle opinnäytetyöni ei tule yltämään. Mahdollisesti toimeksiantajani voisi

olla kiinnostunut jatkamaan tekemäämme tutkimustyötä näiltä osin eteenpäin. Jatkokehitysmahdollisuuksia on lukemattomia. Nyt tuotokseni on kohdistettu vain alakouluikäisiä lapsia kohtaavien ammattilaisten käyttöön, mutta sama ilmiö, eli huoltajien päihteidenkäytön haitalliset vaikutukset koskettavat kaikenikäisiä lapsia. Varhaiskasvatukseen alle 7-vuotiaille lapsille voisi siis tehdä oman vastaavanlaisen materiaalipakkinsa laajaan levitykseen. Lisäksi erityisesti yläkoulujen ammattilaisten käyttöön voisi tehdä vastaavan materiaalikoonnin, joka hyödyttäisi 13–15-vuotiaita lapsia ja nuoria.

Jatkokehitysideana voisi olla myös se, kuinka materiaalipakki saataisiin sisällytettyä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin erityisenä teemana tai aihekokonaisuutena. Tämä takaisi ilmiön huomioimisen kaikessa Suomessa järjestettävässä perusopetuksessa. Jatkokehitysideana voisi olla myös yhtenäinen malli päihdeasioiden käsittelyyn kouluissa. Jatkotutkimusta voisi myös tehdä siitä, kuinka valmistamani materiaali on hyödyttänyt koulujen ammattilaisten työtä ja lisännyt heidän tietoisuuttaan kohdata ja auttaa haastavassa elämäntilanteessa olevia lapsia. Samoin voisi tutkia, kuinka tuotokseni on tukenut lasten oppimista ja jaksamista arjessa. Sekä Lasinen lapsuus -toiminta sekä Iloa ja Toivoa-verkosto on ilmoittanut kiinnostuksensa opiskelijayhteistyöhön sekä jatkotutkimuksiin jatkossa.

Tämän kaiken lisäksi on tärkeää, että vanhempien lapsia haittaavasta päihteiden käytöstä ja sen vaikutuksista puhutaan avoimesti koko yhteiskunnan tasolla. Tietoisuutta ilmiön yleisyydestä on syytä levittää kaikkialle missä lapsia ja nuoria on: kouluissa, harrastuksissa, tapahtumissa, terveydenhoidossa jne. Toisaalta on vähintäänkin yhtä tärkeää, että avoimen keskustelun kautta mahdollisimman moni vanhempi ymmärtäisi kuinka haitallista hänen liiallinen päihteiden käyttönsä on sekä hänelle itselleen että lapselleen, ja sitä kautta vähentäisi tai lopettaisi päihteiden käytön kokonaan. Onneksi tätä merkityksellistä työtä on jo nyt tekemässä joitakin tahoja, kuten toimeksiantajani Lasinen lapsuus -toiminta.

Traumainformoitu työote olisi merkityksellinen lisä alakouluympäristöön. Ymmärrykseni mukaan traumatietoisuus kuuluisi jokaiselle. Tämän opinnäytetyöprosessin myötä ymmärrys ja yhteys itseeni sekä toisiin

kanssamatkustajiin aukesi. Olen oivaltanut prosessin aikana oppimani jakamisen merkityksellisyyden toisille ihmisille ja yhteisöille traumatietoisuuden edistämiseksi. Tämän matkan aikana olen kasvanut, kehittynyt ja muuttunut. Empaattinen ja inhimillinen kohtaaminen on ollut läsnä jokaisessa opinnäytetyöprosessin hetkessä. Jokaisessa kohtaamisessa on mahdollisuus.

Lähteet

- Aaltonen, K. & Kotoulias, S. Kohti kokonaisuutta. Traumatietoisuuden kasvun merkityksiä sosionomin työlle. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma Sosionomi (AMK) Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/499614/aaltonen_kalle_kotoulias_sofia_kohti_kokonaisuutta.pdf?sequence=2&isAllowed=y 04.08.2021.
- Aarva, P., Kortejärvi, H. & Sarvela, K. 2018. Inhimillisyyden vallankumous. Iloa ja toivoa terveydenhoitoon. Helsinki: Basam Books Oy.
- A-klinikkasäätiö 2021. <https://a-klinikkasaatio.fi/> 13.08.2021.
- Arene ry 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/raportit/2020/ammattikorkeakoulujen%20opinn%c3%84ytet%c3%96iden%20eettiset%20suositukset%202020.pdf?_t=1578480382. 26.11.2020.
- Ahlström, S. 2013. Alkoholien käyttö eri väestöryhmissä. Teoksessa Peltoniemi, T. (toim.). Pääasiana alkoholi. Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040. Helsinki; Lönnberg Painot Oy, 69–73.
- Avola, P. 2017. Positiivinen pedagogiikka opetussuunnitelmassa. Pro gradu. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101906/GRADU-1504007158.pdf?sequence=1> 26.11.2020.
- Avola, P. & Pentikäinen, V. 2019. Kukoistava kasvatus. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja. BEEhappy Publishing Oy.
- Avola, P. & Pentikäinen, V. 2020. Kukoistava kasvatus. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja. BEEhappy Publishing Oy.
- Echo. 2017. <https://www.echotraining.org/trauma-informed-support-for-children/> 22.08.2021.
- Gilbert, P. 2016. Myötätuntoinen mieli. Uusi näkökulma arjen haasteisiin. Suomentanut Tanja Kielinen. 2.painos. Viisas Elämä Oy.
- Hakkarainen, T. 2010. LASINEN LAPSUUS -ammattilaiskysely 2010. Lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivien lasten auttamiseksi. https://lasinenlapsuus.fi/sites/default/files/pdf/lasinen_lapsuus_-_ammattilaiskysely_2010._lasten_kanssa_tyoskentelevien_ammattilaisten_nakemyksia_vanhempien_paihteidenkaytosta_karsivien_lasten_auttamisesta.pdf 12.08.2021.
- Hakkarainen, P. 2013. Alkoholi ja muut päihteet. Teoksessa Peltoniemi, T. (toim.). Pääasiana alkoholi. Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040. Helsinki; Lönnberg Painot Oy, 35–39.
- Hedman, A. 2020. Traumainformoitu orientaatio seurakunnan auttamistyössä. Opas kirkon kasvatus- ja auttamistyössä toimiville ammattilaisille. Sosionomi (AMK), diakoniatyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/345157/Aster_Hedma

- [n_Traumainformoitu_orientaatio.pdf?sequence=2&isAllowed=y](#)
12.08.2021.
- Helsingin ja Oulun traumaterapiakeskus ry. 2019. Vakautumisopas terapeuteille. Tietoa ja keinoja lapsuuden kaltoinkohtelusta ja traumaoireista (CPTSD) toipumiseen. Oy Nord Print Ab.
- Holmberg, T. 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. A-klinikkasäätiö. PERHO-projekti. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro.48. Saarijärvi.
- Holmila, M. & Ilva, M. 2010. Näkymätön uhri vai pätevä toimija? Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivien lasten mielipiteitä ja selviytymiskeinoja. Teoksessa Roine, M., Ilva, M. & Takala, J. (toim.). Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki; Multiprint Oy, 47–59.
- Holmila, M., Raitasalo, K., Autti-Rämö, I. & Notkola, I-L. 2013. Päihdeongelmaisten äitien lapset. Teoksessa Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. (toim.). Alkoholii- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print -Suomen Yliopistopaino Oy, 36–46.
- Hourula, J. & Uimonen, L. 2014. Alkoholiperheessä kasvamisen antamat lähtökohdat sosiaaliseen elämään. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto.
- Huhtinen-Hilden, L. & Karjalainen, A.L. 2019. Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa Karjalainen, A.L. (toim.). Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–19.
- Iloa ja Toivoa 2021. <https://www.iloajatoivoa.fi/> 14.08.2021.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jamk.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jamk.
- Kantojärvi, P. 2012. Fasilitointi luo uutta. Menesty ryhmän vetäjänä. Liettua: Talentum Media Oy.
- Karckunen, A. 2020. Kehon ja mielen vakauttamisen merkitys suhteessa. Teoksessa Sarvela, K. & Auvinen, E. (toim.) 2020. Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Viro: Basam Books Oy, 200–242.
- Lasinen Lapsuus 2020. Lasinen Lapsuus -toiminnan vuosi 2020. https://lasinenlapsuus.fi/sites/default/files/pdf/lasinen_lapsuus_-_toiminnan_vuosiraportti_2020.pdf 13.08.2021.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Leskisenoja, E. & Sandberg, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Mäkelä, P., Warpenius, K., Keski-Kuha, T., Raitasalo, K., Jääskeläinen, M., Karlsson, T. & Ståhl, T. 2020. Koronaepidemian vaikutukset suomalaisten alkoholinkulutukseen vuonna 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti 14/2021.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141146/URN_ISBN_978-952-343-640-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y 20.06.2021.

- Mäntylä, R. 2001. Oppimispäiväkirja oppimisen ja ohjauksen välineenä. Teoksessa Rökköläinen, M. & Uusitalo, I. (toim.) Työssäoppiminen ja ohjaus ammatillisessa oppilaitoksessa. Helsinki: Tammi, 151–162.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2018. Ihmisen psykologinen kehitys. 7.painos. Jyväskylä; PS-kustannus.
- Nyberg, S. & Lindroos, M. 2020. Traumainformoitu johtaminen ja ammatillinen itsetuntemus. Teoksessa Sarvela, K. & Auvinen, E. (toim.) 2020. Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Viro: Basam Books Oy, 74–93.
- Peltoniemi, T. 2009. Terassilta tiputukseen. Puheenvuoroja päihteistä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro. 56. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Raitasalo, K., Holmila, M. & Jääskeläinen, M. 2016. Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle. Teoksessa Holmila, M., Raitasalo, K. & Tigerstedt, C. (toim.). Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Helsinki; Juvenes Print -Suomen Yliopistopaino Oy, 83–94.
- Raitasalo, K. 2018. Hyväksyvätkö suomalaiset alkoholinkäytön lasten läsnä ollessa? Teoksessa Mäkelä, P., Härkönen, J., Lintonen, T., Tigerstedt, C. & Warpenius, K. (toim.). Näin Suomi juo. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki; Juvenes Print -Suomen yliopistopaino Oy, 125–133.
- Roine, M. 2010. Työkaluja lasten kohtaamiseen tarvitaan. Teoksessa Roine, M., Ilva, M. & Takala, J. (toim.). Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki; Multiprint Oy, 39–45.
- Roine, M. & Ilva, M. 2010. Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Teoksessa Roine, M., Ilva, M. & Takala, J. (toim.). Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki; Multiprint Oy, 26–37.
- Roine, M., Ilva, M. & Takala, J. (toim.). 2010. Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57.
- Ronkainen, S. & Karjalainen, A. 2008. Johdanto. Teoksessa Ronkainen, S. & Karjalainen, A. (toim.) Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitoksen tutkimuksia 1. Tutkimusmenetelmät. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 7–13.
- Ronkainen, S., Mertanen, S. & Karjalainen, A. 2008. Kvalitatiivisuus, kvantitatiivisuus ja sähköinen kyselytutkimus. Teoksessa Ronkainen, S. & Karjalainen, A. (toim.) Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitoksen tutkimuksia 1. Tutkimusmenetelmät. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi: 17–30.

- Räsänen, J. 2020. Valitsen vahvuuden. Uuden koulun luonne, periaatteet ja mahdollisuudet. Ulkoisesta hallinnasta opastavaan vahvuuspedagogiikkaan. Painettu EU:ssa: Lector Kustannus Oy.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf> 29.05.2021.
- Sarvela, K. 2013. Sisäinen teatteri ja luova kirjoittaminen tietoisuustaitona. Kuumussa Virtaa Oy. Oy Nord Print Ab.
- Sarvela, K. & Auvinen, E. 2020. Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Viro: Basam Books Oy.
- Sarvela, K. 2020. Hyviä tapoja omaksumassa -malleja maailmalta. Teoksessa Sarvela, K. & Auvinen, E. (toim.) 2020. Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Viro: Basam Books Oy, 32–63.
- Sarvela, K. & Pelkonen, A. 2020. ACE ja polyvagaaliteoria. Teoksessa Sarvela, K. & Auvinen, E. (toim.) 2020. Yhteinen kieli. Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Viro: Basam Books Oy, 97–123.
- Siira, J. & Saarinen, M. 2021. Tunteet kehossa. Ymmärrä mitä kehosi kertoo. Helsinki: Kirjapaja.
- Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. Riika: Livonia Print.
- Simonen, J., Pirskanen, H., Kataja, K., Holmila, M. & Tigerstedt C. 2016. Kun vanhempi juo liikaa -nuorten kokemukset ja voimavarat. Teoksessa Holmila, M., Raitasalo, K. & Tigerstedt, C. (toim.). Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print -Suomen Yliopistopaino Oy, 65–82.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. Työryhmä: Koronaepidemian vaikutukset lasten hyvinvointiin on korjattava – erityinen huomio eriarvoisuuden torjuntaan. Tiedote. 24.06.2020. <https://stm.fi/-/tyoryhma-koronaepidemian-vaikutukset-lasten-hyvinvointiin-on-korjattava-erityinen-huomio-eriarvoisuuden-torjuntaan> 20.06.2021.
- Sudenlehti, J. & Uusitalo, I. 2018. Narratiivinen ja kokoava työote traumatyössä. Teoksessa Sudenlehti, J. & Uusitalo, I. (toim.). Tulevaisuuden lastensuojelu. Suomen Psykologinen Instituutti ry, 133–158.
- Takala, J. & Roine, M. 2013. Nuorten kokemuksia aikuisten alkoholinkäytöstä. Teoksessa Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. (toim.). Alkoholii- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print -Suomen Yliopistopaino Oy, 24–34.
- Tarkka, A. 2014. Omaelämäkerrallinen narratiivinen tutkimus alkoholiongelmaisen äidin lapsen koulussa selviytymisestä. Pro gradu. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/59660/Tarkka.Anne.pdf?sequence=2&isAllowed=y> 04.08.2021.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Alkoholii, tupakka ja riippuvuudet. Keskeiset käsitteet. Keskeiset käsitteet - Alkoholii, tupakka ja riippuvuudet - THL 26.11.2020.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf 14.06.2021.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa.
https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf 14.06.2021.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2021. Vanhempien alkoholin riskikäyttö.
<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/aitiys-ja-lastenneuvola/neurolatyon-sisallot-ja-menetelmat/paihde-tyo-neurolassa/vanhempien-alkoholin-riskikaytto> 20.06.2021.
- Tietopuu. 2021. Arvioinnin näkökulmia ja lähestymistapoja. https://tietopuu.a-klinikkasaatio.fi/arviointi/arvioinnin_nakokulmia_ja_lahestymistapoja 13.08.2021.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Yliopistopaino Oy -Juvenes Print.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Van der Kolk, B. 2020. Jäljet kehossa. Trauman parantaminen aivojen, mielen ja kehon avulla. 6. painos. Helsinki; Viisas Elämä Oy.
- Valli, R. 2018. Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa Valli R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 92–116.
- Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Finn Lectura.
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Warpenius, K. & Tigerstedt, C. 2013. Miten alkoholitutkimus käsitteellistää haitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle? Teoksessa Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. & (toim.). Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, 11–21.
- Warpenius, K. & Mäkelä, P. 2018. Missä suomalaiset juovat? Alkoholinkäyttö koti- ja anniskeluympäristössä. Teoksessa Mäkelä, P., Härkönen, J., Lintonen, T., Tigerstedt, C. & Warpenius, K. (toim.). Näin Suomi juo. Suomalaisen muuttuvat alkoholinkäyttötavat. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, 112–124.
- Öystilä, S. 2019. Draaman mahdollisuudet ohjaustyössä. Teoksessa Karjalainen, A. (toim.). Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 141–196.

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

Hei, arvoisa Nepeänmäen koulun ammattilainen!

Sinä teet merkittävää ja haastavaa työtä lasten hyväksi. Haluan auttaa sinua siinä.

Suomalaislapsista 6 %:lla on huoltaja, jolla on vakava päihdeongelma. Jokaisessa koululuokassa joka neljäs lapsi elää arkeaan perheessä, jossa huoltajat käyttävät haitallisesti päihteitä. Liiallinen päihteiden käyttö kotona aiheuttaa vakavia seurauksia lapselle jopa pitkälle aikuisuuteen ja on merkittävä tekijä silloin, kun lapsi voi huonosti.

Työpäiväsi aikana kohtaat juuri näitä lapsia. Traumainformatiivisen ajattelumallin mukaan pienelläkin kohtaamisella on suurta merkitystä lapselle. Mallin mukaan lapsi kohdataan huomioiden hänen taustansa. Pohditaan, mitä lapselle on tapahtunut sen sijaan että kysytään, miksi hän käyttäytyy tietyllä tavalla.

Olen sosionomi-aikuisopiskelija Kareliala AMK:sta, ja taustani on varhaiskasvattajan työssä. Teen opinnäytetyötä, jonka aiheena on erityisesti niiden lasten auttaminen, jotka kärsivät huoltajansa haitallisesta päihteiden käytöstä. Opinnäytetyöni tuotoksena valmistuu materiaalipakki alakoulun opetus- ja sosiaalialan henkilökunnan käyttöön. Sähköinen pakki tulee sisältämään käytännönläheisiä alakouluun kohdistettuja harjoitteita kohtaamisiin lasten kanssa sekä faktaa esim. huoltajien päihteiden käytön vaikutuksista lapseen ja hänen koulunkäyntiinsä. Toimeksiantajanani toimii A-klonikkasäätiön alainen Lasinen lapsuus - toiminta.

Käytän lomakkeiden vastauksia ainoastaan materiaalipakin valmistamiseen. Kerään vastauksistanne arvokasta tietoa, jotta saan valmistettua mahdollisimman käytännönläheisen tuotoksen tukemaan teidän työtänne. Vastaaminen on luottamuksellista. Webropol-työkalu sekoittaa vastaukset niin, etten tiedä mikä on kenenkin vastaajan lomake. Opinnäytetyössäni noudatan huolellisesti Karelialan eettisiä ohjeita ja säilytän vastaajien anonymiteetin.

Toivon sinun sitoutuvan seuraaviin vaiheisiin:

- Tämän lomakkeen täyttäminen 19.3.2021 mennessä (15-20 min.)
- Sähköiseen materiaalipakkiin tutustuminen huhti-toukokuun 2021 aikana (30 min -->)
- Palautelomakkeen täyttäminen toukokuussa 2021 (5-10 min.)

Työni valmistuu kesällä 2021.

Yhdistetään voimamme lasten hyväksi! Suuret kiitokset vastauksestasi.

Ystävällisin terveisin,
Aija Puumalainen

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

LAPSEN KOHTAAMINEN ALAKOULUSSA

1. Työkokemuksesi alakoulun opetus- tai sosiaalityössä: *

- 0-5 vuotta
- 6 vuotta tai enemmän

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

2. Onko positiivinen pedagogiikka sinulle tuttua? *

- Kyllä
- Ei

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

3. Mitä positiivisen pedagogiikan keinoja sovellat työssäsi? (voit valita yhden tai useita kohtia) *

- Ohjaan huomioimaan myönteiset hetket
- Kehun ja kannustan lapsia yhdessä ja erikseen
- Pysin lisäämään myönteisiä hetkiä lapen koulupäivään
- Ohjaan lasta tunnistamaan ja hyödyntämään luontevahvuuksiaan
- Ohjaan lasta tunnistamaan ja nimeämään tunteita
- Vuorovaikutuksessa huoltajien kanssa
- Vuorovaikutuksessa työyhteisössä
- Muuten, miten?
- En sovelle positiivista pedagogiikkaa työssäni

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

3. Mitä positiivisen pedagogiikan keinoja sovellat työssäsi? (voit valita yhden tai useita kohtia) *

- Ohjaan huomioimaan myönteiset hetket
- Kehun ja kannustan lapsia yhdessä ja erikseen
- Pysin lisäämään myönteisiä hetkiä lapen koulupäivään
- Ohjaan lasta tunnistamaan ja hyödyntämään luontevahvuuksiaan
- Ohjaan lasta tunnistamaan ja nimeämään tunteita
- Vuorovaikutuksessa huoltajien kanssa
- Vuorovaikutuksessa työyhteisössä
- Muuten, miten?
- En sovelle positiivista pedagogiikkaa työssäni

4. Millä muilla tavoilla toteutat positiivista pedagogiikkaa työssäsi? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

5. Millä eri tavoilla huomioit ryhmäsi jokaisen lapsen koulupäivän aikana? (voit valita yhden tai useita kohtia) *

- Hyväksyvä katse
- Hymy
- Kohtelias tervehtiminen
- Lyhyt kuulumisten vaihto
- Kannustaminen
- Myönteinen kosketus
- Lapsen henkilökohtainen auttaminen yksilötyöskentelyssä
- Myönteinen kirjaus (esim. Wilmassa)
- Muu, mikä?

6. Millä muilla tavoilla huomioit ryhmäsi jokaisen lapsen koulupäivän aikana? *

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

7. Onko koulussasi mielestäsi koskettamisen kulttuuria? (Onko sallittua tai onko tapana koskettaa lapsia esim. olkapäähän?) *

- Kyllä, usein
- Kyllä, harvoin
- Ei

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

i Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

8. Oletko tyytyväinen siihen, kuinka paljon pystyt antamaan aikaasi jokaiselle lapselle yksilöllisesti koulupäivän aikana? *

Kyllä

Ei

9. Mitä asioita haluaisit muuttaa työssäsi, jotta jokaisen lapsen yksilöllinen kohtaaminen mahdollistuisi?

Tallenna ja jatka myöhemmin

EdellinenSeuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

i Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

10. Millä eri tavoilla kannustat lapsia vuorovaikutukseen koulupäivän aikana? (voit valita yhden tai useita kohtia) *

Huolehdin että jokainen lapsi saa halutessaan puhua vuorollaan.

Annan tarpeeksi aikaa, jotta kaikki rohkaistuvat puhumaan.

Huolehdin, että jokaisen ääni tulee kuulluksi.

Huomioin jokaisen lapsen taidot ryhmätoiminnassa.

Kannustan lapsia keskinäiseen vuorovaikutukseen.

Kiinnitän säännöllisesti huomiota ryhmäyttämiseen.

Jollain muulla tavalla.

11. Millä muilla tavoilla kannustat lapsia vuorovaikutukseen koulupäivän aikana? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

EdellinenSeuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

12. Kuinka suhtaudut lapsen liittyviin negatiivisiin ilmiöihin kuten läksyjen unohtamiseen, häiritsevään käytökseen, osallistumattomuuteen tms.? (voit valita yhden tai useita kohtia) *

- Tunnen ärtyneisyyttä
- En kiinnitä asiaan huomiota
- Huomautan asiasta
- Laitan Wilimamerkinnän
- Selvitän mistä asia johtuu ja yritän auttaa
- Keskustelen asiasta lapsen kanssa rakentavasti
- Jokin muu, mikä?

13. Millä muulla tavoin suhtaudut lapsen liittyviin negatiivisiin ilmiöihin? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

14. Onko traumainformatiivinen työote sinulle tuttu? *

- Kyllä
- Ei

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

15. Pystytkö työssäsi huomioimaan negatiivisen asian (läksyunohdus, häiritsevä käytös, osallistumattomuus) taustoja/syitä? *

- Kyllä
 En

16. Millä tavoilla huomioit työssäsi taustoja/syitä? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

15. Pystytkö työssäsi huomioimaan negatiivisen asian (läksyunohdus, häiritsevä käytös, osallistumattomuus) taustoja/syitä? *

- Kyllä
 En

17. Kertoisitko tarkemmin, mistä syistä et pysty huomioimaan taustoja/syitä? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

18. Kuinka usein joudut keskeyttämään opetuksen/toiminnan siksi, että osa oppilaista ei ole optimaalisessa oppimistilassa? (voit valita yhden tai useita kohtia) *

- En koskaan
- Harvoin
- Viikoittain
- Päivittäin
- Jokaisella oppitunnilla
- Useita kertoja jokaisen oppitunnin aikana

19. Millä eri tavoilla ilmenee, että osa oppilaista ei ole optimaalisessa oppimistilassa? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

20. Jokaisessa ryhmässä on välillä levottomuutta. Milaisia erilaisia keinoja sinulla on rauhoittaa tilanne? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

21. Koetko että tarvitset lisää tukea työhösi liittyen ryhmätilanteiden hallintaan? *

- En
 Kyllä

22. Millaista tukea koet tarvitsevasi liittyen ryhmätilanteiden hallintaan (esim. lisähenkilökunta, välineet, lisätieto, koulutus, oma hyvinvointi tms.)? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

PÄIHTEET

23. Oletko havainnut, että huoltajien päihteiden käyttö heijastuu lasten kouluarkeen? *

- En
 Kyllä

24. Millä eri tavoilla huoltajien päihteiden käyttö heijastuu lasten kouluarkeen? *

Kysely alakoulun henkilöstölle

25. Kuinka usein kohtaat työssäsi näitä lapsia? *

- En ole huomannut kaikissa lapsiryhmissä
- Keskimäärin 1 lapsi/ryhmä
- Keskimäärin 2-4 lasta/ryhmä
- Keskimäärin 5 lasta tai enemmän/ryhmä

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

26. Oatko päihteet puheeksi säännöllisesti ryhmän kanssa? *

- En
- Kyllä

27. Kertoisitko tarkemmin mistä syystä et ole ottanut päihteitä puheeksi ryhmän kanssa? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

i Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

26. Otatko päihteet puheeksi säännöllisesti ryhmän kanssa? *

En

Kyllä

28. Kuinka usein ja millä eri tavoilla otat päihteet puheeksi? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

EdellinenSeuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

i Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

29. Onko sinulla valmiuksia käsitellä päihdeasioita työssäsi lasten kanssa? *

Kyllä

Ei

30. Millaista koulutusta/tukea olet saanut päihdeasioiden käsittelyyn ryhmän/yksittäisen lapsen kanssa? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

EdellinenSeuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

29. Onko sinulla valmiuksia käsitellä päihdeasioita työssäsi lasten kanssa? *

- Kyllä
 Ei

31. Millaista koulutusta/valmiuksia/tukea toivoisit? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

32. Kenelle sinun mielestäsi kuuluu päihdeasioiden käsittely alakoulussa? (voit valita yhden tai useita kohtia) *

- Rehtorille/johdon tasolle
 Kuraattorille
 Luokanopettajalle
 Erityisopettajalle
 Koko kasvatus- ja sosiaalihenkilöstölle
 Jollekin muulle, kenelle?

33. Kenelle sinun mielestäsi käsittely kuuluu? *

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

34. Tiedätkö keneltä sinä voit pyytää tukea päihdeasioiden käsittelyyn ryhmän/yksittäisen lapsen kanssa? *

Kyllä
 En tiedä

35. Keneltä sinä voit pyytää tukea asiaan? *

Tallenna ja jatka myöhemminEdellinenSeuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

36. Onko koulussasi yhtenäinen malli päihdeasioiden käsittelyyn ryhmän/yksittäisen lapsen kanssa? *

Kyllä
 Ei

37. Kertoisitko lisää yhtenäisestä mallistanne päihdeasioiden käsittelyssä ryhmän/yksittäisen lapsen kanssa? (kuka käsittelee, miten käsittelee, milloin?) *

Tallenna ja jatka myöhemminEdellinenSeuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

38. Tähän voit halutessasi jättää ajatuksia/kommentteja/palautetta kyselystä ja tulevasta materiaalipakista.

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

Lämmin kiitos osallistumisestasi yhteisen asian puolesta!

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Kysely alakoulun henkilöstölle

Kysely alakoulun henkilöstölle

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

Kirjallisuutta aiheesta:

Ahlström, S. 2013. Alkoholien käyttö eri väestöryhmissä. Teoksessa Peltoniemi, T. (toim.). Pääasiana alkoholi. Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040. Helsinki; Lönnberg Painot Oy, 69-73.

Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. Roine, M., Ilva, M. & Takala, J. (toim.). 2010. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57.

Näin Suomi juo 2018. Toim. Mäkelä, P., Härkönen, J., Lintonen, T., Tigerstedt C., Warpenius, K. THL.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136800/THL_TEE029_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Yhteinen kieli 2020. Sarvela, K., Auvinen, E. (toim.). Traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen. Viro: Basam Books Oy.

Tallenna ja jatka myöhemmin

Haluan lähettää vastaukseni

Edellinen

Lähetä

Palautekysely

Palautekysely

Hei, arvoisa alakoulun ammattilainen!

Sinä teet merkittävää ja haastavaa työtä lasten hyväksi. Minä haluan auttaa sinua siinä. Arvostan sinun osallisuuttasi ja toivon yhteistyötä yhteisen asian hyväksi.

Teen opinnäytetyötä, jonka aiheena on erityisesti niiden lasten auttaminen, jotka kärsivät huoltajansa haitallisesta päihteiden käytöstä. Tuotoksena on valmistunut materiaalipakki alakoulun opetus- ja sosiaalialan henkilökunnan käyttöön. Toimeksiantajana toimii A-klinikkasäätiön alainen Lasinen lapsuus - toiminta.

Toivon, että olet tutustunut sähköiseen materiaalipakkiin ja mahdollisesti myös testannut sen käytettävyyttä. Tämän jälkeen toivon, että vastaat tähän palautekyselyyn. Haluan tämän kyselyn vastausten avulla muokata pakkia vieläkin käytännöllisemmäksi, jotta se tukisi sinun työtäsi mahdollisimman hyvin. Työni valmistuu kesällä 2021.

Käytän lomakkeiden vastauksia ainoastaan materiaalipakin valmistamiseen. Vastaaminen on luottamuksellista. Webropol-työkalu sekoittaa vastaukset niin, etten tiedä mikä on kenenkin vastaajan lomake. Opinnäytetyössäni noudatan huolellisesti Karelian eettisiä ohjeita ja säilytän vastaajien anonymiteetin.

Pyydän vastaustasi 14.5.2021 mennessä.

Yhdistetään voimamme lasten hyväksi! Suuret kiitokset vastauksestasi.

Ystävällisin terveisin,

Aija Puumalainen

Tallenna ja jatka myöhemmin

Seuraava

Palautekysely

i Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

1. Oletko ehtinyt tutustua materiaalipakkiin? *

Kyllä

En

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Palautekysely

Palautekysely

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

2. Oletko käyttänyt tai aiotko käyttää materiaalipakin harjoitteita työssäsi? *

Kyllä

En

3. Mitä materiaalipakin harjoitteita/näkökulmia käytät tai aiot käyttää työssäsi?

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Palautekysely

Palautekysely

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

2. Oletko käyttänyt tai aiotko käyttää materiaalipakin harjoitteita työssäsi? *

Kyllä

En

4. Kertoisitko tarkemmin, minkä vuoksi materiaalipakin sisältö ei ollut toimiva ratkaisu sinun työhösi?

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Palautekysely

5. Millä eri tavoilla materiaalipakin sisältö kehitti sinua työssäsi?

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Palautekysely

Palautekysely

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

Haluan tehdä materiaalipakista mahdollisimman hyvin sinun tarpeitasi vastaavan kokonaisuuden. Pyydän siis palautetta ja kehittämisideoita pakkia varten.

6. Mitä hyvää materiaalipakissa sinun mielestäsi on? *

7. Millä tavoilla kehittäisit materiaalipakkia käytettävämmäksi? *

8. Jäikö jotain puuttumaan? Toivoisitko pakkiin jotain lisää?

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Palautekysely

Palautekysely

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

9. Koitko osallistumisen tähän prosessiin hyödyllisenä? *

Kyllä

En

10. Millaista hyötyä koit saavasi?

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Palautekysely

Palautekysely

 Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

9. Koitko osallistumisen tähän prosessiin hyödyllisenä? *

Kyllä

En

11. Kertoisitko tarkemmin, mistä syystä et kokenut hyötyväsi tästä prosessista?

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Palautekysely

12. Tähän voit halutessasi antaa palautetta vapaasti.

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Palautekysely

Palautekysely

LÄMMIN KIITOS OSALLISTUMISESTASI TÄHÄN PROSESSIIN.

**TULET SAAMAAN VALMIIN MATERIAALIPAKIN KÄYTTÖÖSI ENSIMMÄISTEN
JOUKOSSA. PALAAN ASIAAN.**

TEET ARVOKASTA JA MERKITYKSELLISTÄ TYÖTÄ.

**PARHAIN TERVEISIN,
AIJA PUUMALAINEN**

Tallenna ja jatka myöhemmin

Haluan lähettää vastaukseni

Edellinen

Lähetä